

De danske politiske partier

Christoffer Green-Pedersen og Karina Kosiara-Pedersen

Det danske partisystem mellem kontinuitet og forandring

Martin Vinæs Larsen, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen

Socialdemokratiets kamp om magten

Flemming Juul Christiansen

Venstre. Partiforandring på trods eller på grund af en stærk partiorganisation?

Karina Kosiara-Pedersen

Tillykke til Dansk Folkeparti!

Henrik Bech Seeberg

Enhedslisten – en brølende, men tandløs løve?

Christoffer Green-Pedersen og Asbjørn Skjæveland

Blokpolitik og nye politiske emner. Hvordan går det med samarbejds mønstrene i Folketinget?

Anmeldelse

Redaktion:

Eksterne redaktør: Christoffer Green-Pedersen

Intern redaktør: Lasse Laustsen

Trine Flockhart, Christoffer Green-Pedersen, Sune Welling Hansen, Anne Mette Kjeldsen, Lasse Laustsen, Lasse Lindekilde, Tore Vincents Olsen, Niels Opstrup, Rasmus Brun Pedersen, Arjen van Dalen

Redaktionskomité:

Peter Dahler-Larsen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Kasper Møller Hansen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Peter Viggo Jakobsen, Forsvarsakademiet

Lotte Jensen, CBS

Helene Kyed, DIIS

Christian Albrect Larsen, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Helle Ørsted Nielsen, Institut for Miljøvidenskab og Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Morten Ougaard, Department of Business and Politics, CBS

Ole Helby Petersen, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, RUC

Søren Winter, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

© *politica*

Omslagsdesign: Kasper Lægård, Avail Design

Grafisk tilrettelæggelse: One Hundred Proof

ISSN 2246-042X

Redaktionen sluttet den 8. oktober 2020

Tilmelding til nyhedsbrev: www.politica.dk

E-mail: politica@ps.au.dk

Politica publicerer alene artikler bedømt ved peer review, enten i form af enkeltstående artikler bedømt ved mindst to anonyme reviewers eller som del af et temanummer bedømt ved mindst én anonym reviewer. Der accepteres manuskripter på dansk, norsk og svensk.

Se www.politica.dk for kontaktoplysninger og skrivevejledning.

Politica er indekseret i *International Political Science Abstracts*, som udgives af IPSA.

Tidsskriftet *Politica*

c/o Institut for Statskundskab

Bartholins Allé 7, 8000 Aarhus C

Indhold

- 215 *Christoffer Green-Pedersen og Karina Kosiara-Pedersen*
Det danske partisystem mellem kontinuitet og forandring
- 234 *Martin Vinæs Larsen, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen*
Socialdemokratiets kamp om magten
- 250 *Flemming Juul Christiansen*
Venstre. Partiforandring på trods eller på grund af en stærk partiorganisation?
- 269 *Karina Kosiara-Pedersen*
Tillykke til Dansk Folkeparti!
- 290 *Henrik Seeberg*
Enhedslisten – en brølende, men tandløs løve?
- 311 *Christoffer Green-Pedersen og Asbjørn Skjæveland*
Blokpolitik og nye politiske emner. Hvordan går det med samarbejds mønstrene i Folketinget?

Anmeldelse

- 331 Andreas Pinstруп Jørgensen (2020). *Medejer – kunsten at overhale konkurrenter gennem demokratisk ejerskab* (anmeldt af Gorm Winther)
- 334 Abstracts
- 337 Om forfatterne

Christoffer Green-Pedersen og Karina Kosiara-Pedersen

Det danske partisystem mellem kontinuitet og forandring

Da Jordskredsvalget ramte det danske partisystem i december 1973, var det nærliggende at se det som begyndelsen til enden for det danske partisystem i den udgave, som det havde haft siden etableringen af det parlamentariske demokrati. Det lå lige for at se Jordskredsvalget som et punktum på det klassiske danske fi-repartisystem og en vigtig del af en større krise for det danske politiske system (jf. Svensson, 1996). Nu er der gået næsten 50 år. Nye partier er kommet til, nogle er forsvundet igen, nye emner er blevet vigtige. Det omgivende samfund i form af medier, vælgere og interessegrupper har også forandret sig drastisk. Alligevel udviser det danske partisystem en kontinuitet, som mange nok ikke havde forventet efter Jordskredsvalget. Det danske partisystem har bestemt ikke været statisk siden 1973, men det har bevaret nogle vigtige, grundlæggende træk. Formålet med denne artikel er at undersøge forandring og kontinuitet i det danske partisystem i perioden siden Jordskredsvalget, med speciel fokus på de seneste 25 år.

Nøgleord: Danmark, parti, partisystem, valg

Dette nummer af *Politica* forsøger at give en mere præcis vurdering af det danske partisystems udvikling. Hvori består kontinuiteten, og hvori består forandringen? Hvis man skal beskrive det kort, består kontinuiteten i, at det danske partisystem stadig er konstitueret af en blok til venstre og en blok til højre (rød og blå blok), der kæmper om, hvis leder skal sidde i Statsministeriet. For begge blokkes vedkommende kommer lederen fra et af de gamle partier. Mogens N. Pedersens (1987) karakteristik af det danske partisystem som et "samarbejdende bloksystem" er således stadig gyldig.

Inden for denne grundlæggende ramme er det danske partisystem blevet betydeligt mere komplekst. Dette skyldes to sammenhængende processer, hvor der på den ene side er kommet nye partier til, og hvor der på den anden side også er kommet nye emner i toppen af dagsordenen, især spørgsmål om flygtninge og indvandrere. De nye emner har ikke skabt et egentligt todimensionalt partisystem, men de har udfordret sammenhængskraften i de to blokke.

To elementer har været vigtige i denne proces. Det ene element har været den forandringsproces, de fire gamle partier har gennemgået. Der er et stykke vej fra Det Radikale Venstre, der voksede ud af husmandsbevægelsen, til det parti, vi kender i dag. Venstre har også gennemgået en markant forandring fra

landbrugsparti til bredtfaavnende borgerligt parti, en forandringsproces der på mange måder stadig giver anledning til konflikter i partiet. Endelig er spørgsmålet om Socialdemokratiets mulige forandring væk fra eller tilbage til rollen som arbejderparti en løbende debat både blandt forskere og inden for partiet selv.

Det andet element har været fremkomsten af nye partier og, for nogle af dem, deres evne til at overleve i partisystemet. SF fornyede partisystemet allerede fra 1960, og mange partier har været inde i det danske partisystem siden Jordskredsvalget. De fleste er forsvundet igen, men særligt Enhedslisten og Dansk Folkeparti har etableret sig så stærkt både organisatorisk og vælgermæssigt, at det vil være overraskende, hvis ikke disse to partier vil være en del af det danske partisystem fremover.

Derfor går denne indledende artikel dybere ned i spørgsmålet om forandring og kontinuitet i partisystemet i perioden siden Jordskredsvalget, med speciel fokus på de seneste 25 år. Artiklen analyserer i første del både udviklingen i den såkaldt ”mekaniske” (partiernes antal og størrelse) og substantielle (eller politiske) dimension i partisystemet, mens sidste del fokuserer på de etablerede partiers forandring og fornyelsen fra nye partier.

Efter denne artikel følger artikler om fire partier; to gamle, Socialdemokratiet (Larsen, 2020) og Venstre (Christiansen, 2020), og to nye, Dansk Folkeparti (Kosiara-Pedersen, 2020) og Enhedslisten (Seeberg, 2020). For de to gamle partier er fokus på de forandringer og tilpasninger, de to partier har været igennem, mens der for de nye partier er fokus på, hvordan de har forsøgt at finde deres rolle i partisystemet. Den sidste artikel i dette nummer studerer udviklingen i samarbejdsmonstre i Folketinget (Green-Pedersen og Skjæveland, 2020).

Hvordan har det danske partisystem udviklet sig?

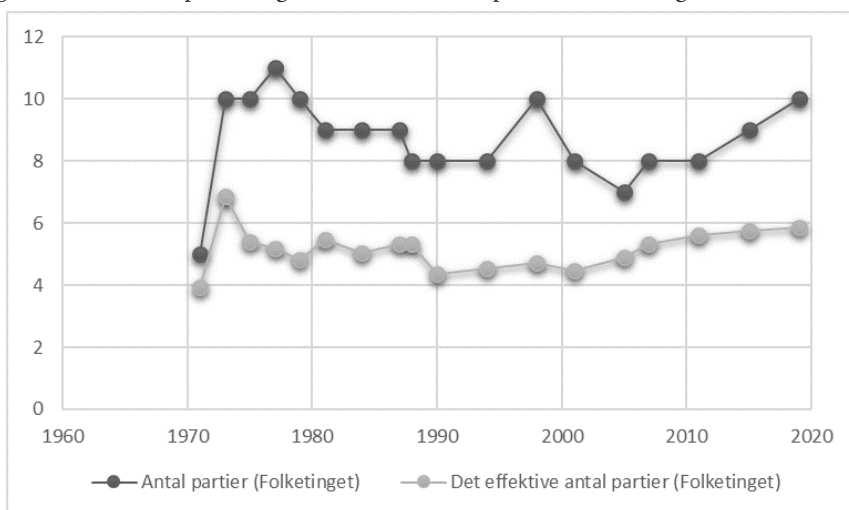
Et partisystem er defineret ved interaktioner mellem partierne, og de vigtigste karakteristika er derfor antallet af partier, deres størrelse og ideologiske placering. Der er mange måder at beskrive partisystemer og deres udvikling på. Arter (1999) opstiller seks spørgsmål, der med fordel kan anvendes til at beskrive udviklingen i de skandinaviske partisystemer, som også Elklit og Pedersen (2003) gjorde i deres analyse af det danske partisystem 30 år efter Jordskredsvalget. De seks spørgsmål angår de centrale aspekter af partisystemers karakter og udvikling, og de danner derfor også analyserammen i den første del af denne artikel, der har fokus på partisystemet og er opdelt i to underdele. De fem første spørgsmål angår den mekaniske dimension af partisystemforandring med fokus på 1) antallet af partier og det effektive antal partier, 2) antal relevante partier, 3) om Socialdemokratiet er det største parti, 4) om de borgerlige partier sammen-

smeltes, og 5) om et højreradikalt parti etableres. I den anden underdel af første del fokuseres på Arters sjette og sidste spørgsmål, der angår den substantielle dimension af partisystemforandring, nemlig 6) om fremkomsten af nye konfliktlinjer i partisystemet.

Partiernes antal og størrelser

Den mest basale ændring af et partisystem sker, hvis antallet af partier forandres. Det første spørgsmål handler derfor om udviklingen i antallet af partier, herunder det effektive antal partier. Figur 1 viser for det første antallet af partier repræsenteret i Folketinget siden 1971. Antallet af partier repræsenteret i Folketinget blev fordoblet ved Jordskredsvalget i 1973, toppede fire år efter og faldt derefter støt indtil 1998, hvor ti partier igen blev repræsenteret. Faldet ved de efterfølgende valg ledte til det laveste antal partier, syv, i 2005, hvorefter antallet af partier igen er steget.

Figur 1: Antallet af partier og det effektive antal partier i Folketinget 1971-2019



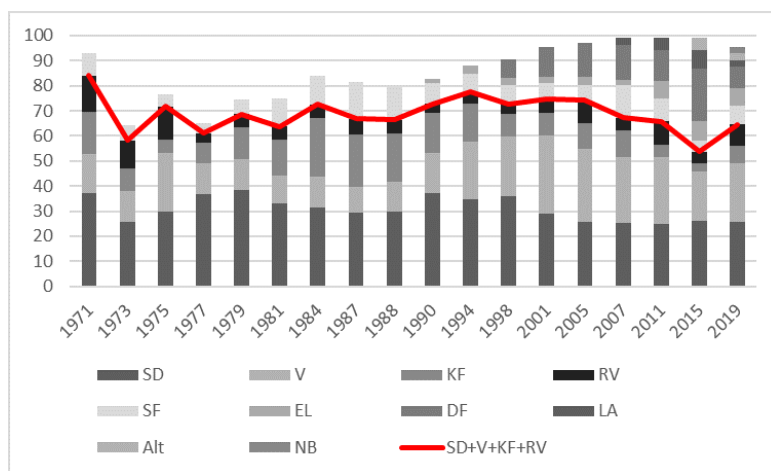
Note: Stor tak til Peter Kurrild-Klitgaard for venligst at stille data om det effektive antal partier til rådighed.

Figur 1 viser for det andet det effektive antal partier efter hvert folketingsvalg siden 1971. Det effektive antal partier er et mål, der tager højde for både antallet af partier og deres relative størrelse (Elklit, 2016). Et partisystem med to store partier, der hver får 45 pct. af mandaterne, og tre små partier, der får 3-4 pct., fungerer anderledes end et system med fem lige store partier. Det ef-

fektive antal partier er i disse eksempler henholdsvis 2,4 og 5. Figur 1 viser, at det effektive antal partier lå, bortset fra det høje antal i 1973, omkring de fem i 1970'erne og 1980'erne, lidt lavere i 1990'erne men stød stigende siden 2001. Det viser, at der ikke blot er et stort antal partier repræsenteret i Folketinget, men også at deres størrelser konvergerer.

En anden måde at beskrive udviklingen i antal partier og deres størrelse på er at vise, hvor stor en andel af mandaterne, de fire gamle partier har siddet på. Figur 2 viser, hvilken andel af stemmerne de ved folketingsvalget 2019 indvalgte partier har opnået i perioden siden 1971. Mens støtten til de fire gamle partier faldt markant ved Jordskredsvalget i 1973 (fra 84 til 58 pct.), er det ikke en tendens, der er fortsat. Tværtimod lå deres opbakning fra 1990 til 2005 højere end i perioden efter Jordskredsvalget. De nåede dog et nyt lavpunkt, lavere end i 1973, i 2015, og ved de to foregående valg var tendensen også nedadgående. Men der er i 2019 rettet lidt op på det igen, så de fire gamle nu har støtte fra næsten to tredjedele af vælgerne. Alt i alt er der en stabil kerne af de fire gamle partier. Dertil skal lægges nyere partier med vekslende opbakning men kontinuerlig repræsentation, som SF, Enhedslisten og Dansk Folkeparti, og nyere partier, der alle kun lige klarede spærregrænsen ved 2019 valget: Liberal Alliance, Nye Borgerlige og det nu sprængte Alternativet.

Figur 2: De ved folketingsvalget 2019 indvalgte partiers vælgertilslutning 1971-2019



Det andet spørgsmål handler om antallet af relevante partier (Arter, 1999). Baggrunden for dette, og altså ikke bare antallet af partier som i spørgsmål 1, er, at der i andre lande og måske også tidligere i Danmark har været partier,

som stod helt uden for de koalitionsdannelser, der kendetegner næsten alle partisystemer. På basis af Sartoris (1976) klassiske arbejde om partisystemer har alle nye partier vist sig at være relevante, om end ikke nødvendigvis altid (Bille, 1989). Enten i kraft af at have indgået i regeringer som Liberal Alliance, eller ved at have været støttepartier, dvs. udgjort en del af en regerings parlamentariske grundlag, som Dansk Folkeparti og Enhedslisten.

Lidt mere tvivl knytter sig til, hvorvidt de to ved folketingsvalget 2019 indvalgte partier Alternativet og Nye Borgerlige er relevante i Sartoris forstand (1976). Førstnævnte annoncerede op til Folketingsvalget i 2019, at det stod uden for blokkene og havde partiets daværende formand Uffe Elbæk som statsministerkandidat. Hvordan partiet ville forholde sig til de to blokalternativer, og ikke mindst om Alternativet var villig til at vælte en socialdemokratisk regering, var uklart, men kom på grund af valgresultatet ikke til at have nogen praktisk betydning. Spørgsmålet er dog, om ikke partiets tilbageværende mandat og de løsgængere, der har brudt med partiet, i en tilspidset situation trods alt havde undladt at vælte en Socialdemokratisk regering, givet at alternativet ville være en borgerlig regering. Det samme gælder for Nye Borgerlige, der nok talte om "ultimative krav", men hvor det også er svært at forestille sig, at partiet ville spænde ben for en borgerlig regering, hvis konsekvensen var en socialdemokratisk ledet regering.

Det tredje spørgsmål om partisystemets mekanik er, hvorvidt Socialdemokratiet ikke længere er det indlysende største parti i partisystemet (Arter, 1999). Svaret hertil er "ja". Folketingsvalget i 2001 var det første valg siden 1920, hvor Socialdemokratiet ikke var det største parti, og det var først ved valget i 2015, at Socialdemokratiet generobrede førstepladsen fra Venstre. I en bredere sammenhæng er det værd at hæfte sig ved, at det er Venstre, et andet af de fire gamle partier, der har vist sig som Socialdemokratiets største konkurrent til positionen som Danmarks største parti. Det er dog også værd at bemærke, at Dansk Folkeparti ved Europa Parlamentsvalget i 2014 var det største parti, og at partiet ved folketingsvalget i 2015 var det næststørste parti.

Det fjerde spørgsmål er, hvorvidt de borgerlige partier sammensmeltes (Arter, 1999). Venstres vækst på bekostning af især de Konservative kan tolkes i denne retning, men samtidig trækker fremvæksten af Dansk Folkeparti, Liberal Alliance og senest Nye Borgerlige i den anden retning. Samlet set er svaret "nej". Uanset Venstres vækst fremstår blå blok også allerede inden Nye Borgerliges indtog i Folketinget mere fragmenteret end tidligere.

Arter (1999) femte spørgsmål omhandler etableringen af et højreradikalt parti som en stabil del af partisystemet. Fremskridtspartiet var repræsenteret i Folketinget fra jordskredsejren i 1973 til 1999, hvor deres sidste fire MF'er

forlod partiet og dannede Frihed 2000. Men inden da havde Pia Kjærsgaard og hendes støtter forladt Fremskridtspartiet og dannet Dansk Folkeparti: det succesfulde partisplit. Uanset et stort valgnederlag i 2019 har Dansk Folkeparti etableret sig som en central aktør i dansk politik. Betegnelsen ”højreradikal” er dækkende for partiets position i forhold til flygtninge- og indvandrerspørgsmålet, ligesom EU-skepsis er et væsentligt punkt for partiet. Men mht. velfærdsstaten og fordelingspolitik kan partiet ikke karakteriseres som højreradikalt, jf. nedenfor. Dette ændrer dog ikke på, at partiets etablering er den vigtigste forandring af partisystemet på grund af både dets størrelse og dets ideologi.

Nye konfliktlinjer

Det sjette og sidste spørgsmål hos Arter (1999) fokuserer på den politiske dimension af partisystemforandring og handler om fremkomsten af nye konfliktlinjer i partisystemet. En ”protest”-dimension eksisterede allerede i 1970’erne (jf. Nannestad 1989), men senere er det centrale spørgsmål blevet etableringen af en ny konfliktdimension omkring ”nypolitiske” emner som flygtninge og indvandrere, EU og miljøpolitik.¹ På vælgerplanet har eksistensen af en sådan ny, anden dimension været dokumenteret af valgundersøgelserne siden 1990’erne (Borre og Goul Andersen, 1997), og dens sammenhæng med uddannelsesniveau er tydelig (Stubager, 2008). Spørgsmålet er imidlertid, hvorledes udviklingen har været i Folketinget, dvs. på den parlamentariske arena.

I den forbindelse er det vigtigt at huske, at det, der bestemmer dimensionaliteten i den elektorale (vælger) arena og den parlamentariske arena er forskelligt. På vælgerplanet fastlægges dimensionaliteten ud fra de holdninger, vælgerne giver udtryk for i en spørgeskemaundersøgelse, hvor svarene summeres. Svarene er ikke udtryk for strategisk interaktion mellem vælgerne, og eksistensen af fx fire dimensioner i vælgerkorpset er ikke nødvendigvis et problem for vælgerne selv. Samtidig vil identifikation af konfliktdimensioner på vælgerplanet i et betydeligt omfang være afhængig af, hvilke spørgsmål der stilles vælgerne.

For partierne i Folketinget er situationen grundlæggende anderledes. Partisystemet består af et i forhold til vælgerbefolkningen meget begrænset antal aktører (de i Folketinget repræsenterede partier), der interagerer strategisk med hinanden på baggrund af kendskab til, hvad de andre aktører gør. En del af partiernes interaktion er samarbejde om regeringsdannelse og lovgivningsarbejde, en anden del er den indbyrdes konkurrence om vælgerne gunst. Den første del peger i retning af, at partisystemet vil vedblive at være endimensionelt. Inddelingen af partierne i en rød og blå blok med henblik på dannelsen af og støtte til regeringer er netop et udtryk for dette. Den anden del giver partierne incita-

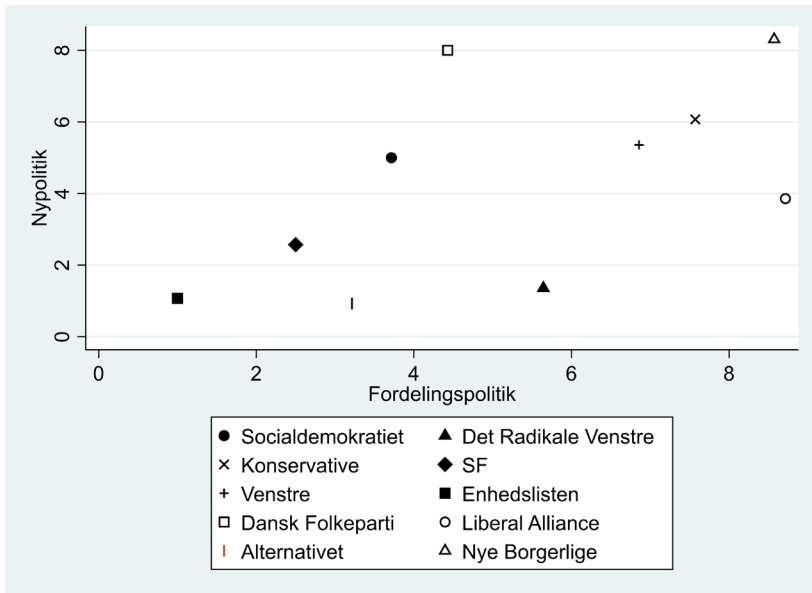
menterne til at adskille sig fra hinanden og imødekomme vælgernes holdninger. Dette kan i højere grad føre til todimensionalitet i partisystemet.

Dansk Folkepartis situation de senere år illustrerer meget godt dette. På den ene side har partiet, sandsynligvis ud fra ønsket om at vinde vælgere, nærmet sig Socialdemokratiet på en række punkter, blandt andet ved at støtte konkrete lovgivningsforslag fra rød blok. Partiet har med andre ord søgt at sende et signal til vælgerne om, at på nogle områder var placeringen som højreradikalt parti forkert. På den anden side har partiet holdt fast i, at det var et borgerligt parti, der foretrak en borgerlig statsminister, og Dansk Folkeparti har på intet tidspunkt vist villighed til at vælte en borgerlig regering. Hensynet til at fastholde en endimensionel opdeling i rød og blå blok har med andre ord klart begrænset Dansk Folkepartis manøremuligheder i forhold til vælgerbefolkningen. Eksemplet med Dansk Folkeparti illustrerer på den anden side også, at den endimensionelle opdeling i rød og blå blok er under pres, fordi partierne i blokkene ikke er indbyrdes enige om alle spørgsmål. Et andet godt eksempel på dette er rød blok og flygtninge- og indvandrerspørgsmålet (jf. Green-Pedersen og Skjæveland, 2020). Alligevel har rød blok reelt ikke så mange andre muligheder end at holde sammen. Behovet for én grundlæggende dimension, der sikrer stabilitet omkring regeringsmagten, er et grundvilkår for partiernes ageren.

Partiernes placering på de to politiske dimensioner i Chapel Hill Expert Survey giver et samlet billede, da det er nationale eksperter vurdering af, hvor partierne er placeret, og der tages derfor højde for partiernes adfærd både på den parlamentariske og den elektorale arena (Bakker et al., 2020). Figur 1 viser partiernes indbyrdes placering på de to politiske dimensioner, henholdsvis en økonomisk højre-venstredimension og en nypolitisk dimension. Det generelle billede er, at partiernes indbyrdes placering på de to dimensioner følges relativt pænt ad, og at opdelingen i rød og blå blok er ret tydelig. Enhedslisten, SF og Socialdemokratiet ligger til venstre for Venstre, de Konservative og Dansk Folkeparti på begge dimensioner. Det relativt store overlap mellem partiernes position på de to dimensioner betyder, at partisystemet i praksis er styret af den endimensionelle logik, der ligger i opdelingen i rød og blå blok. Der er dog også klare afvigelser fra blokmønsteret. På den økonomiske højre-venstreskala er Dansk Folkeparti fx til venstre for Det Radikale Venstre, og på den nypolitiske ligger Liberal Alliance til venstre for Socialdemokratiet.

I forhold til det sjette og sidste spørgsmål er det derfor mest rimeligt at tale om et endimensionelt partisystem opdelt i rød og blå blok, som består, men er under pres, blandt andet fordi nye emner udfordrer blokkenes interne sammenhængskraft. I den forbindelse er det værd at hæfte sig ved, at det ikke nødvendigvis er nypolitiske emner generelt, der udfordrer sammenhængskraften i

Figur 3: Partiernes placering på de fordelings- og nypolitiske dimensioner 2019



Note: Baseret på 2019 Chapel Hill Expert Survey (Bakker et al. 2020). 2019 udgaven af Chapel Hill Expert Survey er den nyeste med offentliggjorte data for Danmark. De danske tal bygger på 14 eksperteres vurderinger, se <https://www.chesdata.eu/>. Figuren viser partiernes placering på hhv. gal/tan variabelen og lrecon variabelen.

blokkene, men de konkrete emner. Rød blok er fx meget enig om klima- og miljøpolitik. Det er omkring flygtninge- og indvandrerpolitik, at uenigheden opstår. EU udgør i den forbindelse stadig et helt særligt emne, fordi EU-skepsissen findes på de to yderfløje. Potentielt er EU-spørgsmålet udfordrende for begge blokke, men emnet har været præget af relativ stor enighed på tværs af de gamle partier, samtidig med at det spiller en begrænset rolle i folketingsvalgkampe. EU er i den forstand blevet ”isoleret” fra den normale interaktion mellem partierne (Green-Pedersen, 2012).

Et stabilt og dynamisk partisystem

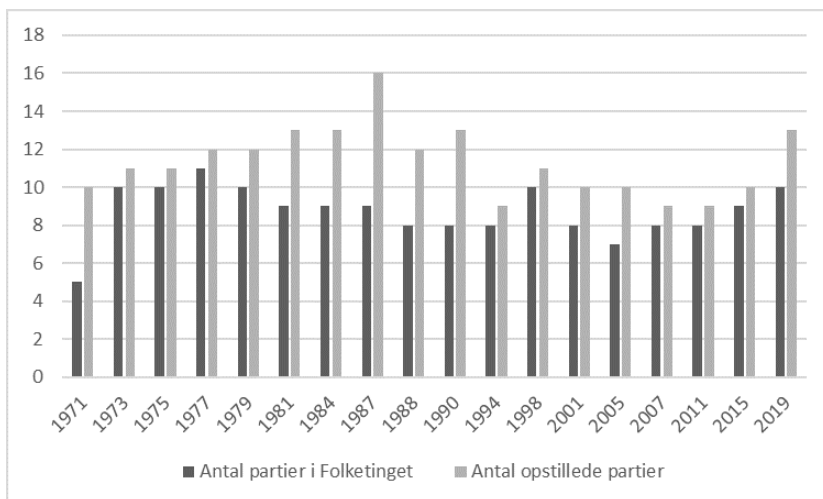
Ser man på tværs af Arters seks spørgsmål (1999), ser man en blanding af forandring og kontinuitet. Fokuserer man på det effektive antal og opbakningen til de gamle partier, er billedet meget lig det, der stod tilbage efter Jordskredsvalget for mere end 45 år siden. De gamle partier er svækkede, men stadig centrale. De nyere partier er også relevante for samarbejds mønstrene i partisystemet. Ser man på de næste af Arters (1999) spørgsmål, bliver forandringer i partisystemet

stemet, som ikke var så centrale efter Jordskredsvalget, tydeligere. Det er lykkedes Venstre at gøre Socialdemokratiet rangen stridig som Danmarks største parti. Partisystemet er også blevet væsentligt mere komplekst, når man ser på emneindholdet, blandt andet på grund af den store betydning af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet (Green-Pedersen, 2014). En side af denne udvikling er etableringen af Dansk Folkeparti og senest Nye Borgerlige i partisystemet med udgangspunkt i indvandrerkritiske holdninger. Et andet eksempel er betydningen af miljø- og klimapolitik for Alternativets etablering i partisystemet. En væsentlig del af dynamikken i det danske partisystem er sket ved fremkomsten af nye partier. Derfor er det værd at se lidt nærmere på de mange nye partier, der er fremkommet og i mange tilfælde også forsvundet igen.

Fornyelsen over tid

Opstillingsreglerne og valgsystemets spærregrænser sætter rammerne for partisystemets fornyelse. Figur 4 viser antallet af opstillingsberettigede og repræsenterede partier. Ved 1971-valget var der dobbelt så mange opstillede partier som indvalgte, mens der ved og efter Jordskredsvalget var større overensstemmelse. I 1980'erne blev forskellen igen markant. Antallet af repræsenterede partier lå på otte til ni, mens antallet af opstillede toppede i 1987 med 16. Opstillingsreglerne blev i 1989 strammet med kommunal verificering af vælgererklæringer. I perioden siden 1994 har der igen været kun et enkelt parti ved hvert valg, der ikke blev repræsenteret, med undtagelse af 2001 (2), 2005 (3) og 2019 (3).

Figur 4: Antal opstillingsberettigede og repræsenterede partier ved Folketingsvalg 1971-2019



Nye partier kan komme både udefra og indefra. Duverger (1954/1964) skelner mellem internt og eksternt dannede partier, dvs. om partier er dannet af allerede indvalgte parlamentarikere eller uden for parlamentet. Eksternt dannede partier er drevet af politiske bevægelser og aktører, der ikke allerede er repræsenteret på den parlamentariske arena, mens internt dannede partier har fordelene af erfaring og af at vælgerne kender dem. Der er i Danmark ikke nogen entydig sammenhæng mellem partiernes alder, succes og om de er internt eller eksternt dannede. Tre af de fire gamle partier anno 1905 var internt dannede, mens det gennem historien største, Socialdemokratiet, var eksternt dannet. Ved Jordskredsvalget var både internt (CentrumDemokraterne) og eksternt (Fremskridtspartiet og Kristeligt Folkeparti/Kristendemokraterne) dannede partier succesfulde, selvom to af dem ikke eksisterer mere, og det tredje ikke har formået at blive valgt til Folketinget siden 2001. Dansk Folkeparti og Enhedslisten, der er henholdsvis internt og eksternt dannet, er til gengæld begge succesfulde. Samme mix findes for de nyeste partier. Der er således både internt og eksternt dannede partier, der får succes ved folketingsvalg, hvormed det danske partisystem fornyes både indefra og udefra.

I internt dannede partier kommer det eller de folketingsmedlemmer, der danner partiet, ofte til at have en central rolle og synes at være afgørende for partiets succes, fx Erhard Jakobsen (CD), Pia Kjærgaard (Dansk Folkeparti) og Uffe Elbæk (Alternativet). Men også i eksternt dannede partier kan partilederen være central, som Mogens Glistrup (Fremskridtspartiet) og Pernille Vermund (Nye Borgerlige). Partistifternes centrale rolle, specielt i den formative fase, betyder, at et partilederskifte kan være svært.

En væsentlig udfordring for nye politiske partier at finde eller etablere et politisk rum, der ikke allerede er optaget af etablerede, velfungerende partier. Samtidig skal de ikke svæve så frit, at de ikke er koblet til en af de to eksisterende blokke, eller i det mindste vil pege på en af deres statsministerkandidater. Fornyelsen af det danske partisystem skete før Jordskredsvalget primært på venstrefløjen og midten, mens Jordskredsvalget styrkede både midten og højrefløjen. Den fornyelse, der har overlevet, er siden da sket på fløjene.

Nypolitiske emner generelt, men specielt den større betydning af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet har skabt grobund for nye partier – og deres succes (Green-Pedersen, 2014). Dansk Folkeparti fortsatte og rendyrkede den immigrations- og integrationsmodstand, der allerede var etableret i Fremskridtspartiet, og deres succes fra dannelsen i 1995 og frem synes i høj grad at være baseret på dette politikområdes høje prioritering af vælgere, medier og dem selv (jf. Kosiara-Pedersen, 2020). I 2019 kom fornyelsen fra Nye Borgerlige placeret på den yderste højrefløj på både den fordelingspolitiske og den nypolitiske skala.

A la Fremskridtspartiet i 1980'erne med liberal økonomisk politik og restriktiv immigrations- og integrationspolitik. Folketingsvalget i 2019 viste også, at der næsten var plads til et parti længere til højre, når det gælder holdningen til flygtninge og indvandrere, nemlig Stram Kurs.

Ny Alliance blev etableret som midterparti, men den tilbageværende partistifter, Anders Samuelsen, tog i 2009 en strategisk beslutning med relanceringen og placerede sig til højre for Venstre og Konservative på den fordelingspolitiske dimension (Kosiara-Pedersen, 2019). Liberal Alliances umiddelbare overlevelse synes at ligge i dette navne- og politikskift, men regeringsperioden 2016-2019 har udfordret dem, da det var svært at få markante liberale mærkesager igennem.

Alternativet anerkender ikke de gængse politiske dimensioner, men baseret på valgundersøgelsen fra 2015 (Hjorth, 2017) kan de placeres på venstrefløj. Det interessante ved Alternativet er deres fokus på klimapolitik. De har siden deres etablering og repræsentation efter folketingsvalget 2015 kørt hårdt på den klimapolitiske dagsorden. Alligevel var de tæt på at miste deres repræsentation i Folketinget ved "klimavalget" i 2019. Der synes at være en klar parallel til partiet De Grønne og miljøbevægelsens fremvækst i 1980'erne. Partiet stillede op ved folketingsvalgene i 1987, 1988 og 1990, men opnåede ikke repræsentation, givetvis fordi både Radikale Venstre og SF tog miljøpolitikken til sig. Spørgsmålet er, om Alternativet ikke kunne lukrere på den klimapolitiske dagsorden, fordi hovedparten af de andre partier også forholdt sig positivt til vigtigheden af dette emne, alene eller i kombination med at Alternativet også står for en anderledes politisk kultur.

Partiernes organisatoriske stabilitet og fornyelse

Partisystemet er defineret ved partiernes indbyrdes forhold, og derfor er partiernes organisatoriske karakteristika ikke en del af partisystemets karakter. Men partiorganisationernes forandring og stabilitet er med til at afgøre, hvorvidt partier forstærkes eller forvitrer. Det danske partisystems stabilitet skyldes derfor også, at partierne som organisationer i stort omfang har vist sig tilpasningsdygtige. Lars Bille konkluderede i midten af 1990'erne, at de danske partier stadig havde træk fra den klassiske massepartimodel, men at de siden 1960 også havde antaget træk fra både catch-all- og kartelpartimodellerne (Bille, 1997; jf. Kirchheimer, 1966; Katz og Mair, 1995). Tendenserne er i de seneste 25 år blevet forstærket yderligere.

De etablerede politiske partier har fortsat grundlæggende en masseparti-struktur med lokale partiforeninger og partimedlemmer, der i bytte for kontingentbetaling formelt har indflydelse på opstilling af kandidater til offentlige

valg og partiets formand samt repræsentation i partiets ledende organer i tillæg til muligheden for selv at stille op og erhverve sig poster i partiet eller folkevalgte poster. Men antallet af medlemmer og deres betydning er mindsket. Medlemstallenes drastiske fald i 1970'erne og 1980'erne er aftaget, og enkelte partier oplever en fremgang, men de aggregerede medlemstal er fortsat nedadgående (Kosiara-Pedersen, 2017). Partimedlemmerne udgør 3,2 procent af de valgberettigede og lige under 4 pct. af vælgerne. Samtidig er grænsen mellem medlemmer og andre af partiets støtter sløret. De danske partimedlemmer opretholder formelt samme rettigheder og pligter, men partierne har i forskellig grad åbnet op for, at det ikke er medlemskontingentet, der er afgørende for, om man kan læse medlemsbladet eller deltage i kampagner. Dog har de danske partier ikke åbnet op for, som set andre steder, at det er vælgerne, der opstiller kandidater (Sandri, Seddone og Venturino, 2015).

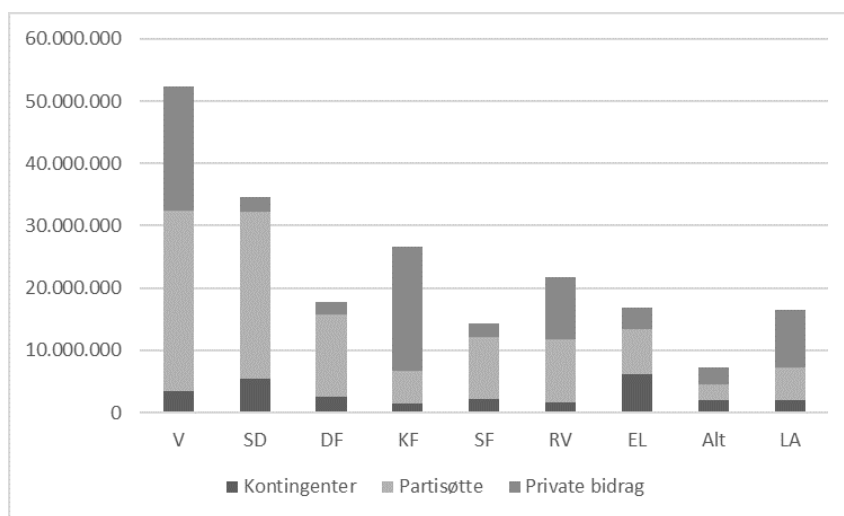
Lars Bille konkluderede, at partimedlemmernes indflydelse på valg af partilederen ikke var mindsket i perioden 1960-1995 (1997: 109), dels fordi medlemmerne har formel indflydelse på valg af partileder, dels fordi der havde været kampvalg om flere formandsposter. Det samme kan konkluderes nu. Det var partiets medlemmer, der hos Socialdemokratiet i 2005 valgte mellem Helle Thorning-Schmidt og Frank Jensen, mens kun Mette Frederiksen stillede op i 2015. I SF er det også medlemmerne, der har valgt partiformændene. Baglandets utilfredshed med SF's regeringsdeltagelse synes at være en afgørende forklaring på, at det ikke var ledelsens kandidat, Astrid Krag, men den relativt ukendte MF, Annette Vilhelmsen, der kom sejrrigt ud af formandsvalget i 2012. Til gengæld var det kun Pia Olsen Dyhr (der i 2005 tabte formandsvalget til Villy Søvndal), der i 2014 stillede op til formandsposten.

Selv i partier, hvor det reelt hvis ikke formelt er folketingsgruppen, der vælger formanden, kommer medlemmerne på banen, hvis der ikke er bred enighed om, hvem der skal være formand. Der er mange fortællinger om formands- og næstformandsuenighederne i Venstre i 2014-2019. Men det står klart, at mens medlemmerne ikke blev spurgt, da Anders Fogh Rasmussen gav stafetten videre til Lars Løkke Rasmussen, var det medlemsorganisationens forretningsudvalg og hovedbestyrelse, der skulle overbevises om fortsat støtte både i 2014 og 2019. Partiernes vedtægter har afgørende betydning, når der ikke er enighed. Og her har partimedlemmerne fortsat indflydelse.

De politiske partiers budgetter er blevet markant forøget i de seneste 25 år. Finansieringen af de kapitalintensive organisations- og kampagneformer kommer i kartelpartimodellen primært fra den offentlige finansiering af partierne. Det gælder også i Danmark. De politiske partiers finansiering er ændret markant siden indførelsen af offentlig støtte i 1987 og forhøjelsen i 1995. De poli-

tiske partiers indtægter er steget markant siden da. Derudover viser partiernes regnskaber for det første, at der er stor variation mellem de beløb, de enkelte partier har til rådighed. For det andet viser regnskaberne, at de politiske partier er finansieret i varierende grad af medlemmernes kontingenter og bidrag, den offentlige støtte og private bidrag fra interesseorganisationer, virksomheder og lignende. Figur 5 viser, at i 2015, der er det seneste valgår, hvor regnskaberne er offentliggjort, kan partierne opdeles i fire grupper, nemlig partier der primært er finansieret af det offentlige (Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og SF), partier der i høj grad er finansieret af private bidrag fra interesseorganisationer, virksomheder mv. (Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), partier der primært er finansieret af begge disse kilder (Radikale Venstre og Venstre), og partier der finansieres nogenlunde ligeligt af alle tre indtægtskilder (Alternativet og Enhedslisten).

Figur 5: Partiernes landsorganisationers indtægter (2015)



Den tiltagende professionalisering af partiernes organisering er også et træk fra catch-all-partitypen, men er endnu mere udbredt i kartelpartitypen, hvor parti- og kampagnearbejdet overtages af de professionelle specialister på partiernes hovedkontorer (Katz og Mair, 1995). Dermed ikke sagt, at der ikke er plads til eller mulighed for partimedlemmernes deltagelse blandt andet i valgkampaner, men det er langt fra den primære kampagneform.

Samlet set er også partiernes organisationer præget af både stabilitet og forandring. Den grundlæggende struktur med lokale vælgerforeninger eksisterer

fortsat, men der er sket en professionalisering og centralisering af partiernes organisering, politikformulering og kampagner.

Selvom de nye partier er etableret i en samfundsmæssig kontekst, der giver muligheder for, og måske også tilsiger, andre organisatoriske karakteristika, har de i høj grad organiseret sig som de etablerede partier. Med enkelte twist. Enhedslisten er på mange måder et klassisk venstrefløjsparti med kollektiv ledelse og fokus på medlemsorganisationens indflydelse via ”den magtfulde hovedbestyrelse” og landsmødets opstilling af spidskandidater og vedtagelse af politisk program (Seeberg, 2020; Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020). Både Liberal Alliance og Dansk Folkeparti har etableret partimedlemsorganisationer, der formelt i høj grad ligner de etablerede partiers (Kosiara-Pedersen, 2019, 2020). Men begge er og har været præget af en høj grad af topstyring, idet partiets ledelse har afgørende indflydelse på partiets politik, valg af partileder og kandidatopstilling. Specielt i de første år af partiernes levetid var det de facto partiernes ledelse, i begge tilfælde ”partiejerne”, der udvalgte kandidaterne, uanset hvad vedtægterne måtte tilsige.

Alternativet er det parti, der har afvejet mest fra de etablerede partier. Uffe Elbæk & co. forsøgte sig med en organisering, der i princippet brød med etablerede partiers, fordi de ønsker at skabe en politisk bevægelse og tilbyder andre former for engagement og deltagelse end partiernes traditionelle partimedlemskab. De vil skabe en anden politisk kultur med vægt på bottom-up-deltagelse og direkte demokrati. Men også Alternativet har organisatoriske træk, der ligner de etablerede partiers med kontingentbetalende medlemmer, landsmøde og hovedbestyrelse, og fra 2015 også et politisk forum, der træffer de strategiske, politiske udviklings- og ledelsesbeslutninger. Behovet for central koordinering og beslutningskompetence har givet anledning til utilfredshed blandt alternativerne, der forventede mere direkte indflydelse.

Afslutningsvis er det relevant at se lidt fremad. Digitaliseringen af indsamlingen af vælgererklæringer har muliggjort en ny type politiske partier. Før digitaliseringen var det nødvendigt for et nyt parti at have en vis organisering af sine tilhængere, da vælgererklæringer skulle indsamles på gader og stræder. Efter 1989 skulle vælgererklæringerne også verificeres i folkeregisteret, og her havde partiets ildsjæle og dermed en vis organisering en betydning. Men digitaliseringen betyder, at et parti kan anmeldes, og vælgererklæringer indsamles af en enkelt person. Der skal bare én til at oprette partiet og skabe en digital kampagne, og når først opstillingskravene er klarert, får de serveret en platform, fordi partiet dermed kan deltage i de landsdækkende tv-stationers partipræsentationer og -lederrunder. Digitaliseringen af vælgererklæringerne giver dermed

muligheder for etablering af partier, der ligger langt fra den grundlæggende massepartimodel, de etablerede partier er baseret på.

Ved folketingsvalget i 2019 så vi to eksempler på partier båret af en enkelt eller få personer, nemlig Stram Kurs og Partiet Klaus Riskær Pedersen, hvoraf førstnævnte var meget tæt på at blive repræsenteret i Folketinget. De er begge udtryk for en nyere type af personlige partier, der er skabt for at fremme partistifteren/ernes politiske karriere (Kefford og McDonnell, 2018). International forskning viser, at denne type parti lever kortere end traditionelle partier, hvis lederen ikke bliver politisk valgt (Bolleyer, Ibenskas og Bischoff, 2019). Det er partier, der har svært ved at opretholde deres eksistens uden partistifteren, og dermed også partier, der ikke som kernen i det danske partisystem forventes at være blivende aktører i det danske partisystem.

Konklusion

Det danske partisystem og partier er et resultat af en blanding af forandring og kontinuitet. Fokuserer man med udgangspunkt i Arters kriterier på forandringer, er disse tydelige. Det er lykkedes Venstre at gøre Socialdemokratiet rangen stridig som Danmarks største parti. Partisystemet er også blevet væsentligt mere komplekst, når man ser på emneindholdet, blandt andet på grund af en større betydning af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet (Green-Pedersen, 2014). En side af denne udvikling er etableringen af nye partier, Dansk Folkeparti og senest Nye Borgerlige, med udgangspunkt i indvandrerkritiske holdninger. Et andet eksempel er betydningen af miljø- og klimapolitik for Alternativets etablering i partisystemet.

De markante forandringer i partisystemet har imidlertid fundet sted inden for overordnede rammer, der har vist sig forbløffende robuste. De konstituerende elementer i det danske partisystem er stadig kampen om regeringsmagten mellem rød og blå blok. Rød blok med Socialdemokratiet som det dominerende parti, der stiller med statsministerkandidaten, og blå bloks borgerlige alternativ. Inden for denne grundlæggende blokstruktur er der sket væsentlige forandringer. Mindst i rød blok, hvor Alternativets fremkomst og Enhedslistens vækst er de mest markante forandringer. Enhedslisten er et nyt parti, men bygger i høj grad på tidligere partier på den yderste venstrefløj, især Venstresocialisterne og Kommunisterne. For Enhedslistens vedkommende er "mainstreamingen" af partiet en vigtig forandring. Dette gælder både organisatorisk og i form af den ideologiske bevægelse væk fra dens revolutionære udgangspunkt (Seeberg, 2020). I forhold til rød blok er det også bemærkelsesværdigt, at Radikale Venstre siden skiftet til den røde blok i 1993 er forblevet i den røde blok.

Blå blok har været præget af større forandringer. Venstre har siden Tamilsagen og Schlüters afgang som statsminister i 1993 etableret sig som det største parti på bekostning af de Konservative. Dansk Folkeparti har etableret sig på den yderste nypolitiske højrefløj. Her kom Fremskridtspartiet også til i 1973, men Dansk Folkeparti har udviklet sig til et mere indflydelsesrigt parti end Fremskridtspartiet, og de placerer sig markant mere mod midten på den fordelingspolitiske dimension. Endelig har Liberal Alliance og senest Nye Borgerliges fremkomst også ændret blå blok og gjort den væsentligt mere fragmenteret.

Begge blokke er i dag udfordret på deres interne sammenhængskraft, fordi flere partier er kommet til, og flere emner er blevet vigtige for partiernes interaktion. Men samtidig er blokstrukturen og konkurrencen mellem rød og blå blok om Statsministeriet stadig det konstituerende element i partisystemet, og dette er ikke svækket, snarere tværtimod. Den store betydning af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet har i praksis gjort det umuligt for Radikale Venstre at bevæge til sig fra rød til blå blok, selvom dette ikke udelukkes af partiets ledelse.

Venstres vækst har yderligere betydet, at tidligere tiders forsøg fra rød bloks side på at "lokke" et af de store borgerlige partier til samarbejde er blevet mindre interessant at gentage. Venstre er som blå bloks ledende parti afvisende, og de Konservative har været for små til, at det gav parlamentarisk mening.

Det danske partisystem er åbent med overkommelige opstillingsregler og et valgsystem, der tilgodeser mindre partier i form af relativt lave spærregler, hvoraf 2 procentgrænsen er den vigtigste. Der har derfor over årene været tilføjelser til det danske partisystem. Det er dog ikke alle nye partier, der får succes og overlever på længere sigt. De tre partier, der var med til drastisk at forny det danske partisystem ved Jordskredsvalget i 1973, CD, Kristendemokraterne og Fremskridtspartiet, er i dag ikke repræsenteret i Folketinget. Dog har Dansk Folkeparti, Fremskridtspartiets fortsættelse, haft stor succes og er en markant tilføjelse til det danske partisystem. En anden markant fornyelse af det danske partisystem er med Enhedslisten sket på venstrefløj; partiets forgængere havde ikke før permanent repræsentation i Folketinget. Tilsammen betyder den stærkere repræsentation på fløjene, at det politiske rum er udvidet.

Formerne for partiorganisering er også udvidet. De etablerede partier har fortsat en medlemsbaseret grundstruktur, selvom medlemmernes antal og betydning er mindsket, og deres organisering og kampagner er blevet mere professionaliseret. De nyere partier har langt hen ad vejen etableret partiorganisationer, der ligner de gamle partiers med kontingentbetalende medlemmer, der har formel indflydelse på partiets program, kandidatopstilling og valg af partiorganisationens formand. Men der er også vigtige afvigelser, hvor nogle

partier lægger mere vægt på medlemmernes deltagelse, og andre på partidisciplin og topstyring.

Det danske partisystem og de politiske partiers organisering er i perioden siden Jordskredsvalget karakteriseret ved både kontinuitet og forandring. Kernen i det danske partisystem er intakt, samarbejds mønstrene i de to blokke er stabile, og en del af partiernes organisatoriske træk er ikke forandret. Men nye partier er kommet til. Nogle af dem er blevet en fast bestanddel af det danske partisystem, mens andre er forsvundet igen. Status efter folketingsvalget i 2019 er, at fornyelsen specielt er sket på fløjene. De danske vælgere har et stort udvalg af forskellige partier at vælge imellem; partier, der tilbyder en palet af ideologier og politiske mærkesager, men som også giver vælgerne mulighed for at stemme på det gamle og velkendte, eller for nye perspektiver.

Note

1. Hvad det præcise indhold af denne anden dimension er, og hvordan skal betegnes, er omdiskuteret både i dansk og international forskning. På dansk tales ofte om en "værdipolitisk" dimension, men det er ikke indlysende, hvorfor "værdier" spiller en særlig rolle ved politiske emner som miljø og EU i modsætning til fx omfordeling. Derfor er en mere neutral betegnelse "nypolitisk" foretrukket her.

Litteratur

- Arter, David (1999). Party system change in Scandinavia since 1973. Restricted or general change? *West European Politics* 22 (3): 139-158.
- Bakker, Ryan, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen og Milada Vachudova (2020). *2019 Chapel Hill Expert Survey. Version 2019.1*. Tilgængelig på chesdata.eu. Chapel Hill, NC: University of North Carolina, Chapel Hill.
- Bille, Lars (1989). Denmark: The oscillating party system. *West European Politics* 12 (4): 42-58. DOI: [10.1080/01402388908424762](https://doi.org/10.1080/01402388908424762).
- Bille, Lars (1997). *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bischoff, Carina og Karina Kosiara-Pedersen (2020). Denmark: A not so radical radical left wing party, i *Palgrave Handbook of Radical Left Parties in Europe*. Palgrave Macmillan.
- Borre, Ole og Jørgen Goul Andersen (1997). *Voting and Political Attitudes in Denmark*. Aarhus: Aarhus Universitets Forlag.
- Bolleyer, Nicole, Raimonda Ibenskas og Carina Bischoff (2019). Perspectives on political party death: Theorizing and testing Downsian and sociological rationales. *European Political Science Review* 11 (1): 19-35.

- Christiansen, Flemming Juul (2020). Venstre. Partiforandring på trods eller på grund af en stærk partio rganisation? *Politica* 52 (3): 250-268.
- Duverger, Maurice (1954/1964). *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. London: Methuen.
- Elklit, Jørgen (2016). Valgsystemerne, pp. 30-63 i Jørgen Grønnegård Christensen og Jørgen Elklit (red.), *Det demokratiske system*, 4. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Elklit, Jørgen og Mogens N. Pedersen (2003). Decembervalget 1973: 30 år efter. *Politica* 35 (4): 365-376.
- Green-Pedersen, Christoffer (2012). A giant fast asleep? Party incentives and the politicization of European integration. *Political Studies* 60 (1): 115-130.
- Green-Pedersen, Christoffer (2014). Party system development in Denmark. Agenda-setting dynamics and political change, pp. 69-82 i Christoffer Green-Pedersen og Stefaan Walgrave (red.), *Agenda Setting Policies, and Political Systems. A Comparative Approach*. Chicago: University of Chicago Press.
- Green-Pedersen, Christoffer og Asbjørn Skjæveland (2020). Blokpolitik og nye politiske emner. Hvordan går det med samarbejds mønstrene i Folketinget? *Politica* 52 (3): 311-330.
- Hjorth, Frederik (2017). Issue voting ved folketingsvalget 2015, pp. 207-215 i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Katz, Richard S. og Peter Mair (1995). Changing models of party organizations and party democracy: The emergence of the cartel party. *Party Politics* 1 (1): 5-28.
- Kefford, Glenn og Duncan McDonnell (2018). Inside the personal party: Leader-owners, light organizations and limited lifespans. *The British Journal of Politics and International Relations* 20 (2): 379-394.
- Kirchheimer, Otto (1966). The Transformation of the Western European Party System, i Joseph Lapalombara og Myron Weiner (red.), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2017). *Demokratiets ildsjæle. Partimedlemmer i Danmark*. København: DJØF Forlag.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2019). Liberal parties in Denmark, i Caroline Close og Emi lie van Haute (red.), *Liberal Parties in Europe*. London: Routledge.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2020). Til lykke Dansk Folkeparti! *Politica* 52 (3): 269-289.
- Larsen, Martin Vinæs, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen (2020). Socialdemokratiets kamp om magten. *Politica* 52 (3): 234-249.
- Nannestad, Peter (1989). *Reactive Voting in Danish General Elections 1971-1979*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Pedersen, Mogens N. (1987). The Danish working multiparty system: Breakdown or adaptation, pp. 1-60 i Hans Daalder (red.), *Party Systems in Denmark, Austria, Switzerland, the Netherlands and Belgium*. London: Frances Pinter.
- Sandri, Giulia, Antonella Seddone og Fulvio Venturino (red.) (2015). *Party Primaries in Comparative Perspective*. London: Routledge.
- Sartori, Giovanni (1976). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seeberg, Henrik Bech (2020). Enhedslisten – en brølede, men tandløs løve? *Politica* 52 (3): 290-310.
- Stubager Rune (2008). *The Education Cleavage: New Politics in Denmark*. Aarhus: Politica.
- Svensson, Palle (1996). *Demokratiets krise?* Aarhus: Politica.

Martin Vinæs Larsen, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen Socialdemokratiets kamp om magten

De sidste 30 år har været en udelt vælgermæssig fiasko for Socialdemokratiet i Danmark. Alligevel har de tre gange formået at vinde magten fra de borgerlige partier og har siddet med statsministerposten i næsten halvdelen af perioden. Det kan virke som et paradoks. I denne artikel argumenterer vi imidlertid for, at Socialdemokratiet i flere omgange har truffet beslutninger, der var upopulære blandt deres egne vælgere, men som gjorde det mere sandsynligt, at de vandt eller fastholdt regeringsmagten. Socialdemokratiet har således ikke kun holdt på magten på trods af, at de har mistet stemmer, men har til dels mistet stemmer som konsekvens af, at de har holdt på regeringsmagten. Vi underbygger vores argument ved at se på eksisterende analyser af Socialdemokratiet og dets vælgere samt ved at genanalysere data fra den danske valgundersøgelse og offentlige meningsmålinger.

Nøgleord: Socialdemokratiet, politisk adfærd, partistrategi, indvandrerpolitik, velfærdspolitik.

”Hvad er der egentlig i vejen med Svend, siden det er så vigtigt for magtfulde personer i partiets ledelse at skille sig af med ham?” spurgte Frank Jensen, den unge socialdemokrat og løjtnant for Svend Auken, der var blevet udvalgt til at forsvare ham ved en ekstraordinær kongres, der blev afholdt i Idrættens Hus i Vejle. Svend Auken havde været formand for Socialdemokratiet i fem år, men nu var han blevet udfordret af Poul Nyrup Rasmussen. Der skulle være kampvalg om formandsposten. Foran en fyldt sal fortalte Frank Jensen om Svend Aukens store valgsejr i 1990. ”Aldrig har vi ved et enkelt valg haft så stor fremgang, som vi havde ved sidste folketingsvalg. Det er ikke enkeltmandskunst. Det er ikke Svends fortjeneste alene, men var det sket uden hans kæmpeindsats? [...] Nej, Svend har været en vinder for partiet. Hvorfor så skifte ham ud?” De fleste i medierne og i salen i Vejle vidste imidlertid godt, hvad der var galt med Svend. Han havde ikke kunne konvertere sin ”valgsejr”, fremgangen for Socialdemokratiet, til det, som reelt set betød noget for de socialdemokratiske medlemmer: statsministerposten (se Mortensen, 2005 for en mere detaljeret beskrivelse af forløbet og Frank Jensens tale).

Socialdemokraten Ritt Bjerregaard, der tidligere havde været Svend Aukens tætteste allierede, beskrev det således i et interview til Danmarks Radio under kongressen: ”Et stigende antal socialdemokratiske medlemmer er blevet i tvivl om [...] de mindre partiers tillid til Svend. Og Socialdemokratiet er jo ikke stor

nok til at kunne få regeringsmagten uden hjælp fra andre partier.” Den tillid havde Poul Nyrup Rasmussen. Nyrup havde privat fået tilsagn fra formanden for Det Radikale Venstre om, at de kun kunne samarbejde med Socialdemokratiet, hvis Nyrup blev formand. Et tilsagn som Svend Auken ikke havde fået (Heltberg, 2015; Buksti, 2010). Nyrup blev valgt i Vejle, og da den Konservative Schlüter-regering trak sig tilbage på baggrund af Tamilsagen mindre end et år senere, valgte De Radikale at indgå et regeringssamarbejde med Socialdemokratiet. Udskiftningen af formanden var således en umiddelbar succes. Frank Jensen endte dog med at få ret i sin forudsigelse omkring Svend Aukens unikke evne til at appellere til de danske vælgere – Socialdemokratiet har aldrig siden været i nærheden af den opbakning, de havde i 1990.

Formandsvalget i Socialdemokratiet 1992 er en af de mest markante og spektakulære episoder i nyere dansk partipolitisk historie. Derfor kan man spørge sig selv, i hvilket omfang man overhovedet kan lære noget om Socialdemokratiets rolle i det danske partisystem ud fra denne episode. Denne artikel vil alligevel argumentere for, at Socialdemokratiet ved flere vigtige lejligheder har endt med at træffe beslutninger, der ligesom udskiftningen af formanden i 1992 har hjulpet dem ind i regeringskontorerne, men som har kostet hos vælgerne. Det er en af grundene til, at Socialdemokratiet har formået at vinde regeringsmagten ved fire ud af otte valg siden 1992, selvom de er gået tilbage ved fem af de følgende otte valg.

Det kan lyde mærkeligt, at det overhovedet er muligt i et demokrati at gå efter magten i stedet for vælgerne – er et demokrati ikke defineret ved, at man får magt *ved at gå efter vælgerne*? Formandsvalget i 1992 viser, hvorfor det ikke er tilfældet: på trods af stor vælgermæssig fremgang under Svend Auken havde man ikke fået regeringsmagten, fordi midterpartierne ikke ville samarbejde med ham, men man kunne måske få magten, hvis man smed Auken på porten og valgte Nyrup, der havde et stærkere bånd til den potentielle koalitionspartner Det Radikale Venstre. Man risikerede således sin vælgermæssige fremgang for at få regeringsmagten. I et partisystem som det danske, hvor Socialdemokratiet befinder sig i vælgermæssig konkurrence med flere partier både til højre og til venstre og i en parlamentarisk konkurrence om magten med de samme partier, så vil situationer som den i 1992 til tider opstå. Situationer hvor man enten vil tabe regeringsmagten *eller* vil tabe stemmer. I disse tilfælde har Socialdemokratiet, ligesom i 1992, ofte gået efter magten frem for vælgerne.

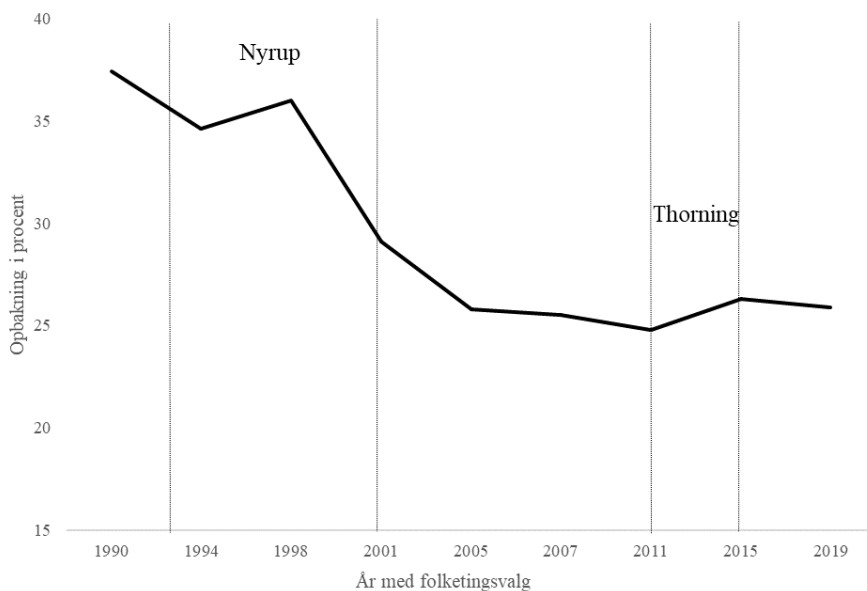
Konkret fokuserer vi på to centrale cases, hvor Socialdemokratiets ageren har maksimeret sandsynligheden for, at de selv kom i regering, uagtet at det har kostet dem stemmer. Den første og primære case, vi ser på, er Socialdemokratiets beslutning om at lave en markant højredrejning i udlændingepo-

litikken op til valget i 2019, hvor man afgav stemmer til venstrefløjen for til gengæld at tiltrække stemmer fra Dansk Folkeparti og dermed sikre et flertal til den røde blok af partier. Den anden case – der illustrerer, at der er tale om et mere generelt fænomen – er beslutningen om at reformere efterlønnen i 1998. Det konventionelle syn på efterlønsreformen er, at den kostede partiet både regeringsmagt og stemmer, men vores analyse af valgdata peger på, at selvom reformen kostede stemmer, så forbedrede den Socialdemokratiets chancer for at fastholde magten.

Disse to cases er udvalgt af tre grunde. For det første afdækker de begge akser for partipolitisk konkurrence, som organiserer dansk politik (Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen, 2020): det ene en beslutning om hvor Socialdemokratiet skal positionere sig fordelingspolitisk, den anden om hvor Socialdemokratiet skal positionere sig værdipolitisk. For det andet kan man argumentere for, at de to cases er kritiske, i den forstand at selv hvis vi ”kun” kan forstå konsekvenserne af Socialdemokratiets ageren i disse to tilfælde, så er der tale om to centrale historiske episoder, der har haft stor mediebevågenhed. Endelig kan de to cases ses som repræsentative for to vigtige spørgsmål, som socialdemokratier i hele Europa har måttet kæmpe med, nemlig (1) skal vi reformere velfærdsstaten (Green-Pedersen og Haverland, 2002), og (2) skal vi kopiere højrepopulistiske partiers indvandrerpolitik (Krause, Cohen og Abou-Chadi, 2020)?

Det er vigtigt at understrege, at vores artikel ikke kan anses som en definitiv analyse af Socialdemokratiets strategi de sidste 30 år. Artiklen skal derimod anses som et tentativt forsøg på at gentagne dele af Socialdemokratiets nylige elektorale og politiske historie. I metodologiske termer kan artiklen karakteriseres som et såkaldt *plausibility probe* (Van Evera, 2015). Derfor vil vi heller ikke argumentere for, at de to cases er repræsentative for Socialdemokratiets ageren i hele den undersøgte periode. I forlængelse af dette vil vi også slå fast, at vi ikke forstår Socialdemokratiet som en enhedsaktør, der har én formålsrationel intentionel strategi. Derfor vil vi heller ikke argumentere for, at det har været en eksplicit intention fra partitoppen at gå efter regeringsmagten frem for vælgeropbakning. I stedet ønsker vi blot at sandsynliggøre, at Socialdemokratiets adfærd har haft den konsekvens, at partiet har mistet stemmer for så til gengæld at få et bedre greb om regeringsmagten.

Figur 1: Opbakning til Socialdemokratiet ved Folketingsvalg efter regeringsperioder 1990-2015



Note: De lodrette streger markerer de perioder, hvor Socialdemokratiet har siddet i regering.

Socialdemokratier i modvind

Socialdemokratiet er – som partifamilie – et af de mest succesfulde politiske projekter i verdenshistorien. I efterkrigstiden formåede socialdemokratier i de fleste europæiske lande at tage regeringsmagten i lange perioder og bruge denne magt til at opbygge stærke velfærdsstater, der mangedoblede det offentlige forbrug (Benedetto, Hix og Mastrococco, 2020). De europæiske socialdemokratiets storhedstid er imidlertid forbi. Velfærdsstaterne vokser ikke længere, og i langt de fleste lande er socialdemokratiet gået tilbage. Det skyldes til dels, at der som konsekvens af globaliseringen og den teknologiske udvikling er sket et fald i antallet af industriarbejdere, som er den vælgergruppe, der traditionelt har støttet socialdemokratier i vesteuropæiske lande. Herudover er de tilbageværende industriarbejdere blevet mindre tilbøjelige til at stemme på de socialdemokratiske partier (Benedetto, Hix og Mastrococco, 2020; Gingrich og Häusermann, 2015).

Socialdemokratiets problemer med at fastholde industriarbejderne kan delvist forklares ud fra ændringer i den måde, konkurrencen mellem politiske par-

tier er blevet struktureret på. Tidligere konkurrerede partierne i Danmark på én central dimension, nemlig den fordelingspolitiske. Den fordelingspolitiske dimension indeholdt modsætningen mellem arbejderklassens og borgerskabets interesser, og spørgsmål om velfærd, indkomst- og skattepolitik var centrale. Siden 1990 har det danske partisystem dog stabiliseret sig, sådan at der i tillæg til den økonomiske dimension eksisterer en værdipolitisk dimension (Andersen og Borre, 2003; se Inglehart, 2008 for et internationalt perspektiv). Den værdipolitiske dimension koncentrerer sig om spørgsmål om eksempelvis miljø, retspolitik og – helt centralt – indvandring. Hvor industriarbejderne typisk er venstreorienterede på den første fordelingspolitiske dimension, er de typisk højreorienterede på den anden værdipolitiske dimension (Stubager, 2013; Andersen og Borre, 2003). I den kontekst kunne man forestille sig, at Socialdemokratiet blot kan følge efter sine gamle kernevælgere og placere sig til højre værdipolitisk. Men hvis de gør dette, risikerer partiet at skræmme en anden voksende vælgergruppe væk – veluddannede offentligt ansatte, der er venstreorienterede på både den værdipolitiske og den fordelingspolitiske dimension. En gruppe af vælgere som Socialdemokratiet selv har været med til at skabe ved at udbygge den offentlige sektor (Stubager, 2010).¹

Samlet set står Socialdemokratiet således i den svære situation, at deres traditionelle kernevælgere forsvinder, delvist på grund af demografiske ændringer og delvist på grund af den nye værdipolitiske dimension. Men hvilke navigationsmuligheder har Socialdemokratiet så i det nye politiske landskab? Kaare Strøm (1990) peger på tre former for mål, partierne kan sigte efter: politik, regeringsmagt og vælgere. I denne artikel fokuserer vi på de to sidste og særligt den potentielle spænding, der kan være mellem dem i et flerpartisystem som det danske. Det centrale er i den sammenhæng, at der kan være en spænding mellem at sikre flest mulige stemmer til Socialdemokratiet og at (1) skabe en koalition af partier, der vil støtte en socialdemokratisk regering, samt (2) sikre et flertal til denne koalition af partier.² Nedenfor vil vi argumentere for, at i det omfang de nye rammebetingelser beskrevet ovenfor skaber en sådan spænding, så har Socialdemokratiet i en række vigtige tilfælde ofret opbakning til partiet til fordel for at vinde regeringsmagten.

Paradigmeskiftet

Socialdemokratiet valgte, med Mette Frederiksen i spidsen, at lave en højredrejning i udlændingepolitikken mellem 2015 og 2019 – afstanden mellem Dansk Folkeparti og Socialdemokratiet skulle blive mindre. Højredrejningen kom til udtryk i form af socialdemokratisk støtte til de mange stramninger på området, som den borgerlige regering foreslog i denne periode. Ser vi helt overordnet på

mønsteret ved afstemninger i Folketinget, stemte Socialdemokratiet således fra 2015-2019 mere med blå end med rød blok; og det var særligt på udlændingeområdet, at de gik med de blå partier på langt de fleste spørgsmål (Kristiansen, 2019). Som et eksempel støttede Socialdemokratiet det såkaldte paradigmeskift i indvandrerpolitikken, der blev vedtaget i 2019. Paradigmeskiftets formål var at ændre den fundamentale tilgang på udlændingeområdet, således at fokus flyttes fra integration til hjemsendelse (Westersø, 2019). Derudover har Socialdemokratiet i 2018 støttet tiltag som eksempelvis tildækningsforbuddet, der de facto var rettet mod muslimske klædedragter som burka og niqab, og ghettoplanen med formål om at nedbryde ghettoer og såkaldte parallelsamfund (Mansø, 2018; Møller, 2018). Højredrejningen var så markant, at den ikke kun har fået stor opmærksomhed i Danmark, men har trukket overskrifter hos flere udenlandske medier (Britton, 2019; Henley, 2019; Berge, 2019; Milne, 2019). En interesse der også er en delvis konsekvens af, at andre europæiske socialdemokratier overvejer at lave en lignende højredrejning for at vinde arbejderstemmer hjem igen (se fx Gingrich og Häusermann, 2019).

Mette Frederiksen har altså været med til at trække Socialdemokratiet til højre, men hvilke elektorale konsekvenser har det haft? Det virker umiddelbart som en risikofyldt strategi for Socialdemokratiet, fordi det kan opfattes som en utroværdig populistisk manøvre blandt de mere venstreorienterede socialdemokratiske vælgere, som ikke bifalder en strammere indvandrerpolitik. Højredrejningen kan altså ende med at koste partiet stemmer. En række internationale studier, der sammenligner europæiske lande over tid, har i tråd med dette konkluderet, at det har en lille negativ effekt på opbakningen til socialdemokratiske partier, hvis de fører en mere højreorienteret udlændingepolitik (Abou-Chadi og Wagner, 2018; Krause, Cohen og Abou-Chadi, 2020; Spoon og Klüver, 2020; se også Dahlström og Sundell, 2012, der fokuserer på den svenske case).

Der er to faktorer, som bliver overset her – og til dels i de tidligere studier på området. (1) Ved valget i 2015 i Danmark fik Dansk Folkeparti 21,1 pct. af stemmerne – vælgere, der gerne ville have en højreorienteret indvandrerpolitik, men som var delt på spørgsmålet om velfærd (Hjorth, 2017). Hvis Socialdemokratiet kunne tiltrække nogle af de fordelingspolitiske venstreorienterede Dansk Folkeparti-vælgere med deres højredrejning på indvandrerspørgsmålet, så ville det kunne kompensere for de vælgere, de måtte tabe til andre venstrefløjspartier. (2) Selv hvis Socialdemokratiet ikke kunne tiltrække lige så mange vælgere fra Dansk Folkeparti, som de tabte til andre venstrefløjspartier, så ville det stadig øge Socialdemokratiets sandsynlighed for at kunne danne en ny regering, da den samlede opbakning til den røde blok af venstreorienterede partier ville stige.

Dette flugter også med Mette Frederiksens egen analyse, som hun gav på valgnatten i 2019:

[A]propos udlændinge; jeg har ikke tal på, hvor mange gange i den her valgkamp, at en af I danskere er kommet hen til mig, kigget mig i øjnene, måske holdt min hånd, og fortalt i dyb fortrolighed og med en tillid, jeg er så ydmyg overfor, at den her gang får Socialdemokratiet jeres stemme igen. I har været væk fra os, nu er I kommet tilbage. Tak for det. (...) [D]et er på grund af jer, der nu igen stemmer socialdemokratisk, at flertallet er skiftet, og det er derfor, vi har udsigt til en ny regering.

Men er det en korrekt analyse af valgresultatet – vandt rød blok på Socialdemokratiets højredrejning, eller var det noget helt andet, der gjorde forskellen?

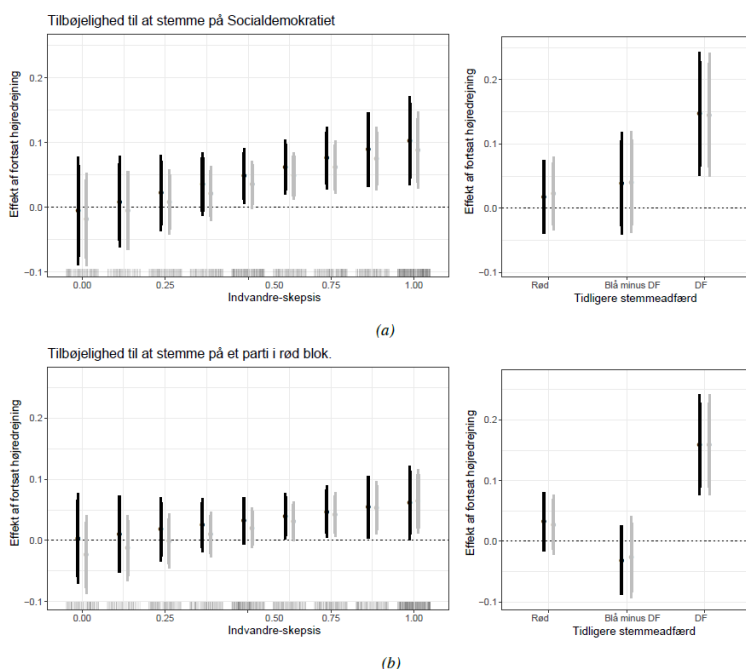
For at undersøge effekten af Socialdemokratiets højredrejning på opbakningen til partiet samt rød blok foretog en af denne artikels forfattere (Martin Vinæs Larsen) sammen med Frederik Hjorth et surveyeksperiment i forlængelse af folketingsvalget i 2019 (Hjorth og Larsen, 2020). Studiet udnyttede den unikke situation, der opstod efter valget og inden regeringsdannelsen, hvor der var usikkerhed om, i hvilket omfang Socialdemokratiet ville fortsætte den stramme kurs, de havde ført i valgkampen. Usikkerheden gjorde det muligt at eksperimentelt manipulere borgernes opfattelse af Socialdemokratiets udlændingepolitik med nogle ekspertudtalelser omkring, hvad Socialdemokratiet havde tænkt sig at gøre i regeringsforhandlingerne. Efterfølgende målte studiet deltagernes selvrapporterede stemmeadfærd for at finde ud af, om Socialdemokratiet stod bedst, hvis ekspertudtalelserne pegede på, at Socialdemokratiet holdt fast i deres højredrejning, eller hvis de opgav den. Figur 2 reproducerer en central figur fra Hjorth og Larsen (2020). Som det ses, så vinder Socialdemokratiet vælgere, der ønsker en strammere udlændingepolitik. Socialdemokratiet tiltrækker altså nye stemmer fra højrefløjen, særligt fra Dansk Folkeparti, hvis de holder fast i højredrejningen. På den måde ender den samlede støtte til rød blok med at være højere, hvis Socialdemokratiet fører en mere højreorienteret udlændingepolitik, selvom Socialdemokratiet isoleret set klarer sig nogenlunde lige så godt, som hvis de havde ført en mere lempelig udlændingepolitik.

Hvorfor finder dette surveyeksperiment et andet resultat end tidligere internationale studier? For det første har tidligere studier ikke haft fokus på den bredere koalition af partier, der støtter venstrefløjen, men i stedet fokuseret snævert på opbakning til Socialdemokratiet. Det er en vigtig forskel, da de positive effekter af Socialdemokratiets højredrejning findes på dette koalitionsniveau. For det andet har de tidligere studier undersøgt effekten af socialdemokratiske

partiers udlændingepolitik ved at sammenligne forskellige socialdemokratiske partier (på tværs af lande eller kommuner), der har truffet forskellige valg med hensyn til deres udlændingepolitik. I dette tilfælde kan det være svært at identificere den faktiske kausale effekt af partiets politiske position, da partier, der står til at få et dårligt valg, kan være mere tilbøjelige til at tage bestemte positioner. Dette problem har vi ikke i indeværende studie, hvor deltagerne modtager forskellige signaler om Socialdemokratiets holdning uafhængigt af deres eksisterende overbevisninger om partiet.

Alt i alt tyder ovenstående på, at nogle vælgere blev smidt af til andre venstrefløjspartier, da Socialdemokratiet trak til højre, men at højredrejningen til gengæld trak stemmer henover midten fra blå blok og dermed sikrede, at Socialdemokratiet kunne danne regering efter valget. Præcis ligesom Mette Frederiksen selv beskrev det på valgnatten.

Figur 2: Paradigmeskiftet tiltrak tidligere DF-vælgere til Socialdemokratiet



Note: Effekten af at få at vide at Socialdemokratiet fortsætter deres højredrejning sammenlignet med kontrolgruppen (ingen information). Effekten vises for sandsynligheden for at stemme på Socialdemokratiet (a) samt sandsynligheden for at stemme på et parti i rød blok (b). De grå estimater er justeret for kovariater. De lodrette streger er hhv. 90 og 95 pct. konfidensintervaller. Figuren er reproduceret fra Hjorth og Larsen (2020: figur 3).

Efterlønsreformen

Efter at have overtaget regeringsmagten i 1993 begyndte Socialdemokratiet at gennemføre en lang række arbejdsmarkedsreformer med henblik på at formindske den strukturelle ledighed – hvad man i dag ville kalde at øge arbejdsudbudet (se Arndt, 2012 for gennemgang af de forskellige reformer). Disse reformer var med til at cementere Socialdemokratiet som økonomisk ansvarligt og skabte grobund for samarbejdet med Det Radikale Venstre (Mortensen, 2005). Denne mere reformorienterede tilgang spejlede også udviklingen i mange andre lande, hvor man talte om, at Socialdemokratiet havde fundet en tredje vej, hvor de ikke gjorde velfærdsstaten større eller mindre, men bare bedre og mere effektiv (se fx Green-Pedersen og Haverland, 2002; Giddens, 2013).

Det var på denne baggrund, at Poul Nyrup Rasmussen gav et klart valgløfte i 1998: Den eksisterende efterlønsordning ville ikke blive en del af det socialdemokratiske reformprogram – den ville blive bevaret. Socialdemokratiet forvarede at bevare magten efter valget, men brød løftet til vælgerne. Samme år i november indgik partiet i et bredt efterlønsforlig, der senere er blevet beskrevet som den mest kontroversielle reform i Nyrup-regeringernes levetid (Ræbild og Kristiansen, 2001). Med efterlønsreformen fulgte nemlig klare forringelser af ordningen, hvor kravene til modtagelse af ydelsen blev skærpet. Blandt andet blev ordningen indsnævret til at gælde for de 60-64-årige mod de 60-66 årige før reformen, og der blev sat krav om a-kassemedlemskab i 25 ud af de forudgående 30 år. Tidligere var det 20 ud af 25 år (Ræbild og Kristiansen, 2001). Forringelserne af efterlønsordningen var i tråd med et ønske fra De Radikale, der allerede ved udformningen af regeringsgrundlaget havde gjort det klart, at de så ordningen begrænset (Mortensen, 2005). Selvom reformen stillede flere andre partier tilfredse, havde den, som vi beskriver nedenfor, omfattende konsekvenser for vælgeropbakningen til Socialdemokratiet.

For at forstå hvad der fik Socialdemokratiet til at indgå et så upopulært velfærdsforringende forlig, må man først forstå det dilemma, som partiet befandt sig i. På den ene side har Socialdemokratiet netop traditionelt markeret sig som velfærdsstatens tro væbner. På den anden side havde partiet i 1998 et ønske om at fremstå samfundsøkonomisk ansvarligt (Ræbild og Kristiansen, 2001). Centrale kræfter i partiet frygtede mere end noget andet, at statsfinanserne fik en sådan karakter, at man måtte opgive regeringsmagten til de borgerlige partier, ligesom Socialdemokratiet måtte gøre i starten af 80'erne, da Poul Schlüter overtog regeringsmagten fra Anker Jørgensen (Mortensen, 2005).

Efterlønsordningen udgjorde da også på flere punkter en reel udfordring for den danske økonomi, og i årene op til reformens vedtagelse blev topledelsen i Socialdemokratiet opmærksom på en række problemer ved ordningen (Ræbild

og Kristiansen, 2001). Der var for det første et paradoks mellem en stigende beskæftigelse på den ene side og en større tilgang til ordningen på den anden. Vi skulle gerne forvente det modsatte: at en stigende beskæftigelse også betød færre, der gik på efterløn. Der blev for det andet fremført et argument til fordel for reformen, der bundede i et øget behov for udbud af arbejdskraft. Med den demografiske udvikling mod en større andel ældre, der trådte ud af arbejdsmarkedet, og færre unge, der trådte ind, var det nødvendigt at fastholde flere på arbejdsmarkedet. For det tredje var ordningen dyr for staten. Daværende finansminister, Mogens Lykketoft, blev i august 1998 fremlagt en prognose over udgifterne til efterlønnen for det kommende år, der var forventet at stige drastisk og fortsætte samme udvikling (Ræbild og Kristiansen, 2001). De dystre økonomiske udsigter ansporede altså den socialdemokratiske ledelse til at arbejde for en reformering af den eksisterende efterlønsordning.

Dertil forsøgte man med efterlønsreformen at binde de borgerlige partier til et kompromis, som ville gøre det sværere for dem at afskaffe efterlønnen, hvis de vandt magten. Under valgkampen i 1998 var Venstre og Konservative gået til valg på at afskaffe efterlønnen helt. Håbet var således, at et bredt forlig derimod ville binde de borgerlige partier til at bevare ordningen i en årrække frem (Lykketoft, 2011). På den måde søgte Socialdemokratiet at gøre ændringerne af efterlønnen til et spørgsmål om, at de egentlig beskyttede og langtidssikrede den populære velfærdsordning fra at blive fuldkomment afskaffet af de borgerlige partier.

På trods af Socialdemokratiets forsøg på at forsvare reformen blev de på overvældende vis straffet af vælgerne for forringelserne af efterlønnen. Hvor hård straffen var, afhænger dog af, hvilket perspektiv man anlægger. Ser vi på kort sigt, fremgår det af figur 3, at opbakningen til Socialdemokratiet tog et dyk på 7,2 procentpoint i det såkaldte Risbjerg-indeks af offentlige meningsmålinger umiddelbart efter reformens vedtagelse. Det var den største måned til måned-forskydning for Socialdemokratiet i Risbjerg-indeksets historie. I tråd med denne udvikling falder opbakningen i samme tidsperiode til rød blok (dvs. Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten) samlet set med 1,6 procentpoint. Tilbagegangen for rød blok er dermed ikke en til en med tilbagegangen for Socialdemokratiet, hvilket indikerer, at en stor del af de tabte vælgere stadig forblev inden for rød blok i kølvandet på reformen. Vælgernes straf af Socialdemokratiet var altså ikke meget alvorlig for partiets mulighed for igen at opnå regeringsmagten med et rødt flertal bag sig.³

Hvis partiets ledere havde ret i, at der var en vis sandsynlighed for, at de måtte have opgivet regeringsmagten, hvis man ikke reformerede efterlønsystemet, så virker forløbet omkring efterlønsreformen som en kalkuleret risiko snarere

end en fadæse. Ja, Socialdemokratiet mistede opbakning, men langt de fleste af de vælgere, som man skræmte væk, blev inden for den røde blok.

Selvom konsekvenserne på kort sigt ikke fremstod så fatale for Socialdemokratiet, peger tidligere forskning på, at partiets valgnederlag i 2001 (og partiets lave opbakning ved de efterfølgende valg) var en konsekvens af de reformer, der blev vedtaget under Nyrup. Arndt (2012) argumenterer således for, at Socialdemokratiet skulle have mistet opbakning blandt tidligere arbejderklassevælgere, som var desillusionerede over Nyrups velfærdspolitik og tiltrukket af blå bloks indvandringspolitik. Vi har dog svært ved at finde evidens for dette, når vi ser på valgundersøgelsen fra 2001 (Andersen og Borre, 2003).

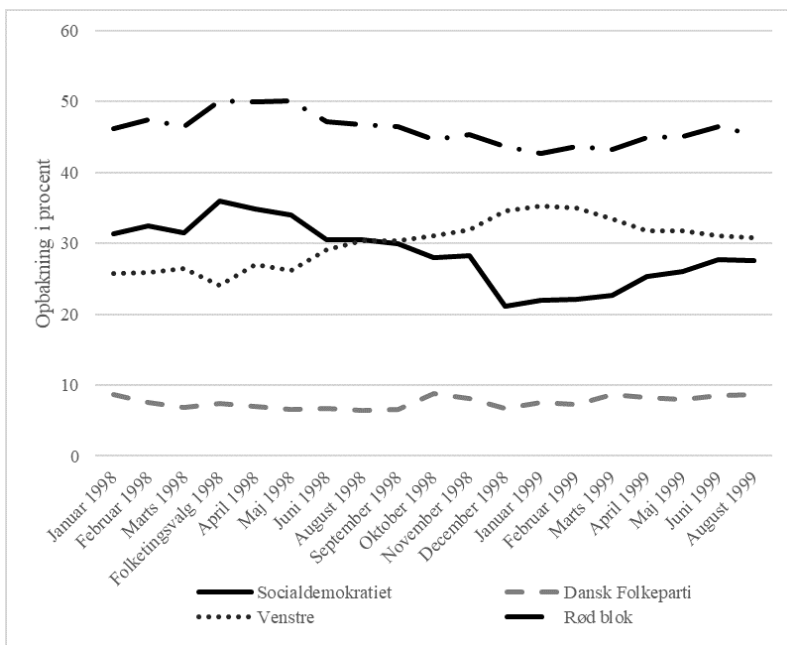
Hvis man sammenligner de vælgere, der forlod rød blok til fordel for et blåt parti i 2001, med dem, der blev i rød blok, så erklærede 63 pct. sig enige i, at der ”På længere sigt ikke er råd til at opretholde velfærdsstaten, som vi kender den i dag” blandt de nye blå vælgere (n = 201). Blandt de blivende røde vælgere var 45 pct. enige (n = 701). Selv hvis vi kun fokuserer på dem, der forlod Socialdemokratiet til fordel for blå blok, er billedet nogenlunde det samme (62 pct. kontra 48 pct.). Altså er de, der forlader rød blok, *mere* tilbøjelige til at mene, at politikerne ikke er gået langt nok i forhold til velfærdsreformer. Det passer dårligt med idéen om, at rød blok led under Nyrup-regeringens efterlønsreform. Ligesom Arndt finder vi, at de fleste blokskifttere var (relativt) værdipolitisk højreorienterede – halvdelen af dem, der skiftede fra rød til blå blok, var således enige i, at ”indvandring er en trussel mod national egenart”, hvorimod kun hver fjerde af dem, der blev i rød blok, havde denne holdning. Altså blev blokskifterne tiltrukket af blå bloks indvandrerpolitik, men vi finder *ingen* tegn på, at de, der forlod rød blok, var utilfredse med Nyrups reformpolitik.

Hvorfor er vores konklusion anderledes end Arndts (2012)? Vi tror, det skyldes, at Arndt måler velfærdsholdninger ved at se på, hvor godt respondenterne mener, at Nyrup-regeringen har håndteret velfærd de seneste tre-fire år. Hvis respondenterne mener, det er gået godt, tolker Arndt det som støtte til Nyrups ambitiøse velfærdsreformer, og hvis respondenterne mener, det er gået skidt, så tolker Arndt, at vælgerne skulle mene, at reformerne er gået for vidt. Imidlertid kan en anden tolkning af svarene være, at de, der ikke er tilfredse, mener, at Nyrup-regeringen ikke var gået langt nok med sine arbejdsmarkedsreformer. At de eksempelvis vil have efterlønnen helt afskaffet. Hvis man sammenholder respondenternes svar på spørgsmålet om Nyrup-regeringens håndtering af velfærd med deres holdning til, om der er råd til at opretholde velfærdsstaten, som vi kender den i dag, så tyder det på, at denne alternative tolkning er mere korrekt. De, der mener, at der ”er råd til velfærdsstaten, som vi kender den i dag”, er således mere tilbøjelige til at mene, at Nyrup har gjort det godt på

velfærdsområdet. Altså: Utilfredsheden med Nyrup på velfærdsområdet kom i højere grad fra folk, der mente, at han ikke var gået langt nok.

Alt i alt tyder vores analyser på, at selvom efterlønsreformen i 1998 havde en negativ effekt på opbakningen til Socialdemokratiet, så sendte den ikke en masse fordelingspolitisk venstreorienterede vælgere over til Venstre og Dansk Folkeparti. Hvis efterlønsreformen havde en negativ effekt, var det i højere grad som følge af, at det gjorde noget ved partiets brand eller image. Den effekt skal dog ses op imod den alternative negative effekt, det ville have haft, hvis Socialdemokratiet ikke havde formået at få styr på statens finanser.

Figur 3: Opbakning til Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Venstre før og efter efterlønsreformen november 1998



Kilde: Altingets Risbjerg-Indeks, Søren Risbjerg Thomsen, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Konklusion

Socialdemokratiet har mistet hver tredje vælger de sidste 30 år. Alligevel har de formået at erobre magten fra de borgerlige partier tre gange. Det kan umiddelbart virke paradoksalt. I denne artikel har vi forsøgt at argumentere for, at dette umiddelbare paradoks i virkeligheden er (delvist) udtryk for, at Socialdemokra-

tiet har truffet upopulære beslutninger, der har øget sandsynligheden for, at de kan erobre statsministerposten.

Vi begyndte artiklen med at opridse de nye vilkår, socialdemokraterne agerer under, og som tvinger dem til at foretage en afvejning mellem at erobre stemmer eller erobre magten. Derefter så vi nærmere på to cases: Socialdemokratiets udlændingepolitiske højredrejning op til valget i 2019 og efterlønsreformen i 1998. I begge tilfælde dokumenterede vi, at Socialdemokratiet traf en beslutning, der kostede dem stemmer blandt deres kernevælgere, men som øgede sandsynligheden for, at de kunne fortsætte eller komme i regering. Socialdemokratiets lave vælgertilslutning skal således ses, i hvert fald delvist, som en konsekvens af, at man har afgivet stemmer til sine støttepartier for at maksimere sandsynligheden for at generobre den politiske midte og den politiske magt.

Selvom denne artikel ikke har mulighed for at komme med definitive konklusioner omkring Socialdemokratiets strategi – dertil er det empiriske arbejde ikke systematisk nok – så tegner de to cases et billede af et parti med en særlig strategisk DNA. Et parti hvis primære målestok for succes ikke er, hvor mange stemmer de får, men om de sidder på statsministerposten.

Træder man et skridt tilbage, så peger artiklen på, at partiers succes og fiasko ikke kun kan måles i valgresultater. Selvom de fleste partier alt andet lige selvfølgelig vil foretrække flere stemmer, så er regeringsmagten for nogle partier mindst lige så vigtig. I dette perspektiv har de sidste 30 år ikke været en fiasko for Socialdemokratiet. I april 2020 var det præcis 28 år siden, at partiet skiftede Svend Auken ud med Poul Nyrup Rasmussen. I halvdelen af den periode, 14 år, har Socialdemokratiet formået at sidde med statsministerposten. Det er præcis lige så lang tid, som man havde statsministerposten de foregående 28 år, fra 1964 til 1992 – en periode hvor europæiske socialdemokratier stod langt stærkere end i dag.

Noter

1. Industriarbejdernes vælgervandring kan potentielt ses som en reaktion på, at Socialdemokratiet i hvert fald i en dansk kontekst har ændret sin mobiliseringsstrategi. Fokus har ændret sig mod ikke-økonomiske grupper som børn, ældre og syge på bekostning af de traditionelle økonomiske grupper i form af arbejdere, lønmodtagere og pensionister (Thau, 2017). Ligesom Socialdemokratiet var med til at mobilisere arbejderklassen, har de også været med til at demobilisere selv samme vælgergruppe.
2. Særligt Radikale Venstre indtager en vigtig position i den sammenhæng, da partiet i senest i 1980'erne støttede en borgerlig regering og derfor potentielt kunne gå

tilbage til de borgerlige partier igen. Det var denne dynamik, der, som beskrevet i indledningen, kostede Svend Auken formandsposten. Da han ikke kunne skabe en koalition af partier, der ville pege på en socialdemokratisk regering, måtte Auken gå, selvom han havde tiltrukket historisk mange vælgere.

3. I kølvandet på reformen oplever Venstre desuden en fremgang i meningsmålingerne og står relativt til Socialdemokratiet langt stærkere lige efter forliget. Under et år efter reformen, august 1999, står Venstre dog igen til det samme antal stemmer i meningsmålingerne som før reformens tilblivelse.

Litteratur

- Abou-Chadi, Tarik og Markus Wagner (2019). The electoral appeal of party strategies in postindustrial societies: when can the mainstream left succeed? *The Journal of Politics* 81 (4): 1405-1419.
- Andersen Jørgen Goul og Ole Borre (2003). *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime.
- Arndt, Christoph (2012). Velfærdsreformernes elektorale konsekvenser for Socialdemokraterne. *Politica* 44 (3): 416-434.
- Benedetto, Giacomo, Simon Hix og Nicola Mastrorocco (2020). The rise and fall of social democracy, 1918 to 2017. *American Political Science Review* (under udgivelse).
- Berge, Knut Magnus (2019). Vil stoppe asylinnvandring – favoritt til å bli statsminister. *Norsk rikskringkasting*, 5. juni. https://www.nrk.no/urix/vil-stoppe-asylinnvandring_-favoritt-til-a-bli-danmarks-yngste-statsminister-etter-dagens-val-1.14576665 (17. december 2019).
- Britton, Bianca (2019). Mette Frederiksen becomes Denmark's youngest-ever prime minister. *CNN*, 26. juni. <https://edition.cnn.com/2019/06/26/europe/mette-frederiksen-denmark-pm-intl/index.html> (17. december 2019).
- Buksti, Jacob (2005). *Ånden fra Finderup. Formandsopgøret i Socialdemokratiet 1992*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Dahlström, Carl og Anders Sundell (2012). A losing gamble: How mainstream parties facilitate anti-immigrant party success. *Electoral Studies* 31 (2): 353-363.
- Giddens, Anthony (2013). *The Third Way: The Renewal of social Democracy*. John Wiley & Sons.
- Gingrich, Jane og Silja Häusermann (2015). The decline of the working-class vote, the reconfiguration of the welfare support coalition and consequences for the welfare state. *Journal of European Social Policy* 25 (1): 50-75.
- Green-Pedersen, Chrisoffer og Markus Haverland (2002). Review essay: The new politics and scholarship of the welfare state. *Journal of European Social Policy* 12 (1): 43-51.

- Green-Pedersen, Christoffer og Karina Kosiara-Pedersen (2020). Det danske partisystem mellem kontinuitet og forandring. *Politica* 52 (3): 215-231.
- Heltberg, Bettina (2005). *Hvor der handles, der spildes*. København: Gyldendal.
- Henley, Jon (2019). Denmark's youngest prime minister to lead new leftist government. *The Guardian*, 26. juni. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/26/denmarks-youngest-prime-minister-leads-new-leftist-government> (17. december 2019).
- Hjorth, Frederik (2017). Issue voting ved folketingsvalget 2015. I Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Hjorth, Frederik og Martin Vinæs Larsen (2019). When does accommodation work? Electoral effects of mainstream left position-taking on immigration. *Working paper*, <https://osf.io/qyp6x/>
- Inglehart, Ronald F. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31 (1-2): 130-146.
- Krause, Werner, Denis Cohen og Tarik Abou-Chadi (2019). Does accommodation work? Mainstream party strategies and the success of radical right parties. *Working paper*.
- Kristiansen, Otto Lerche (2019). Hvis man kan måle, hvor langt Socialdemokratiet er rykket til højre, er 18 centimeter et godt bud. *Information*, 1. juni. <https://www.information.dk/moti/2019/05/kan-maale-langt-socialdemokratiet-rykket-hoejre-18-centimeter-godt-bud> (17. december 2019)
- Lykketoft, Mogens (2011). Kampen om efterlønnen. *Berlingske*, 1. februar. <https://www.berlingske.dk/kronikker/kampen-om-efterloennen> (17. december 2019)
- Mansø, Rikke Gjøel (2018). S sikrer regeringen flertal til burkaforbud: Politiet skal spotte social kontrol. *Danmarks Radio*, 5. april. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/s-sikrer-regeringen-flertal-til-burkaforbud-politiet-skal-spotte-social-kontrol> (17. december, 2019).
- Milne, Richard (2019). Danish centre-left woos voters with tough immigration stance. *Financial Times*, 2. juni. <https://www.ft.com/content/388877ec-82a4-11e9-b592-5fe435b57a3b> (17. december 2019).
- Mortensen, Hans (2005). *De fantastiske fire*. København: Gyldendal.
- Møller, Maria Runøe (2018). Regeringen går slet ikke langt nok i ghettoudspil, mener S. *TV2*, 1. marts. <https://nyheder.tv2.dk/2018-03-01-regeringen-gaar-slet-ikke-langt-nok-i-ghettoudspil-mener-s> (17. december 2019).
- Ræbild, Jesper og Holger Spangsborg Kristiansen (2001). *Efterlønsreformen bag facaden: Et sandt politisk drama*. København: Forlaget Columbus.
- Spoon, Jae-Jae og Heike Klüver (2020). Responding to far right challengers: Does accommodation pay off? *Journal of European Public Policy* 27 (2): 273-291.

- Strøm, Kaare (1990). A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science* 34 (2): 565-598.
- Stubager, Rune (2010). The development of the education cleavage: Denmark as a critical case. *West European Politics* 33 (3): 505-533.
- Stubager, Rune (2013). The changing basis of party competition: Education, authoritarian-libertarian values and voting. *Government and Opposition* 48 (3): 372-397.
- Thau, Mads (2017). Demobilisering af klassepolitik i Danmark: Socialdemokratiets gruppebaserede appeller 1961-2004. *Politica* 49 (2): 158-178.
- Van Evera, Stephen (2015). *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca: Cornell University Press.
- Westersø, Rikke Struck (2019). Nu er paradigmeskiftet vedtaget i Folketinget. *TV2*, 21. februar. <https://nyheder.tv2.dk/politik/2019-02-21-nu-er-paradigmeskiftet-vedtaget-i-folketinget> (17. december 2019).

Flemming Juul Christiansen

Venstre. Partiforandring på trods eller på grund af en stærk partiorganisation?

Venstre fejrede sit 150-års jubilæum i 2020 og har ledet de fleste regeringer efter 2001, hvor partiet tilmed opnåede at blive størst efter at have vendt en langvarig viggende vælgertilslutning, som varede frem til 1980'erne. Forinden havde partiet formålet at omstille sig fra et klasseparti med opbakning især på landet til et borgerligt catch-all parti. Artiklen anlægger med udgangspunkt i Harmel og Janda (1994) et politologisk partiforandringsperspektiv på Venstre især siden 1980'erne. Artiklen noterer sig, at partiet med inspiration fra udlandet gennemførte en ideologisk forandring, først i nyliberal og siden i midtsøgende retning, samt at lederskift også katalyserede forandring, hvortil kommer, at Venstres vælgermæssige succes blev hjulpet på vej af krise hos De Konservative. Artiklen gør her den observation, at Venstre først gennemførte en organisatorisk forandring efter at have opnået succes, ikke før, samt at partiets relativt stærke organisation, modsat de teoretiske forventninger, ikke stod i vejen for en forandring, men tværtimod tilsyneladende gav partiet ressourcer og tid til at gennemføre forandringen. Til slut diskuterer artiklen, om Venstre også formåede at øve indflydelse på den førte politik, ligesom den reflekterer over partiets overordnede situation ved jubilæet, nu i opposition og med ny partileder efter folketingsvalget i 2019, og med færre medlemmer end før.

Nøgleord: partiforandring, partiorganisation, liberale partier, agrarpartier, klassebestemt stemmeadfærd, offentlig politik

I sommeren 2020 kunne partiet Venstre (fulde navn siden 1963: Venstre. Danmarks liberale parti) officielt fejre sit 150-års jubilæum. Mens partiet oplevede viggende vælgertilslutning og lå under Socialdemokratiets gennem størsteparten af det 20. århundrede, ændrede dette sig i de første to årtier af det 21. århundrede under statsministrene Anders Fogh Rasmussen og Lars Løkke Rasmussens regeringer. Dette er blevet tilskrevet en vellykket forandring væk fra at være et parti baseret på landbruget og en økonomisk, liberal ideologi (Andersen og Jensen, 2001; Pedersen og Bille, 2004; Mortensen, 2008; Kosiara-Pedersen, 2019). En forandring som tilsyneladende lykkedes bedre end for agrarpartier i de øvrige nordiske lande, som for især Senterpartiets vedkommende i Norge har fastholdt et agrart præg (Christensen, 1997; Arter, 2001). Undervejs i processen har Venstre først betonet den liberale ideologi, men siden tonet den kraftigt ned.

Selve jubilæet fandt sted i opposition efter folketingsvalget 5. juni 2019, hvorpå der fulgte et dramatisk internt opgør om partilederskabet, ligesom der er tegn på ideologisk splittelse og en vis rådvildhed om linjen under Covid-19-krisen, der også forhindrede en større fejring af jubilæet. Opgøret med både partiets formand og næstformand efter folketingsvalget vidnede om, at det interne partidemokrati i Venstre fortsat besidder en vis styrke. Venstres succesrige forandring efter 2001 skete dermed, selvom medlemmerne fortsat besad en potentiel indflydelse, som de ifølge den teoretiske litteratur kunne tænkes at benytte til at forhindre forandring med. Venstre fremstår dermed som en ”afvigende case”, der går i modsat retning af den teoretiske grundforventning. Denne artikel undersøger, om der er tale om simpel afvigelse knyttet til specifikke historiske faktorer, ikke mindst de interne opgør i Det Konservative Folkeparti i 1990’erne. Samtidig overvejer artiklen, om Venstre som case kan bruges til at formulere en revideret generel forventning, der lyder, at medlemsressourcer kan udgøre en fordel og ikke især en forhindring for et parti under forandring, fordi de sikrer partiet overlevelse på kort og mellemlangt sigt, selv hvis forandringen giver tilbageslag undervejs.

Formålet med artiklen bliver dermed at sætte Venstres nyere historie ind i et politologisk perspektiv med fokus på at beskrive og forklare et partis ideologiske, organisatoriske og ledelsesmæssige forandring (jf. Harmel og Janda, 1994), samtidig med at det længe har fastholdt en relativt stærk partiorganisation. Artiklen inddrager i den forbindelse, hvorvidt partiet har ændret sig fra et masseparti til et catch-all parti med en professionel stab (jf. Bille, 1997). Venstre fastholdt undervejs i sin forandring en partiorganisation med flere medlemmer per vælger end de øvrige danske partier, samtidig med at det formelle interne partidemokrati er forblevet stærkt. Ifølge litteraturen er partimedlemmer ”konservative”, som ønsker at fastholde et partis ideologiske og organisatoriske identitet og dermed står i vejen for partiforandring (jf. Strøm, 1990; Harmel og Janda, 1994). Et vigtigt spørgsmål lyder derfor, hvordan det alligevel kunne lykkes for Venstre at forandre sig med og fastholde formelt medlemsdemokrati?

Artiklen går sådan frem, at den teoretiske ramme først bliver præsenteret kortfattet. Derefter følger en ligeledes kortfattet historisk skildring som baggrund for de efterfølgende afsnit med analyser af forandring i Venstres vælgergrundlag, ideologi og organisation samt forholdet til andre partier og en vurdering af partiets indflydelse på den førte politik. Det fremgår her, at den ideologiske forandring kom først og var mest vidtgående, mens organisatorisk forandring først fulgte meget senere, efter vælgerfremgang og regeringsdeltagelse, og blev en konsekvens heraf fremfor en betingelse for den. Det diskuteres også, om vi politologisk kan lære af Venstres nyere historie, at en relativt stærk

partiorganisation godt kan medvirke til en succesfuld forandring, fordi den kan sikre et stabilt vælgergrundlag, mens forandringen foregår, og give tid og plads til læring og fejl undervejs i processen.

Partiforandring og internt medlemsdemokrati

Ifølge Strøm (1990: 574-576) vil en decentral partiorganisation – karakteriseret ved stærkt internt partidemokrati i form af indflydelse over policybeslutninger, monopol på forfremmelse til embeder i partiet samt lederafsættelighed – betinge, at et parti orienterer sig mere mod at følge sin politiske ideologi (policy) end mod at maksimere vælgere eller opnå politiske embeder (jf. også Skjæveland, 2014: 326-327). Et stærkt partidemokrati vil med andre ord kunne stå i vejen for, at et parti som Venstre forsøger at ændre sig ideologisk, så det bliver i stand til at appellere bredt til flere grupper af vælgere. Harmel og Janda (1994) udbygger Strøms teori og peger på, at partiorganisationer i udgangspunktet er konservative og forsøger at undgå forandringer, men at partier kan blive udsat for ”chok” mht. at opnå partiets primære målsætning – ligesom hos Strøm (1990) kan det være *policy*, *office* eller *vote*, men Harmel og Janda tilføjer partidemokrati som selvstændig målsætning. Hvis disse målsætninger opnås samtidig, vil de ofte risikere at komme i konflikt med hinanden. Et chok kan føre til, at et parti foretager enten organisatoriske eller ideologiske forandringer med henblik på at forbedre sine chancer for at opnå sin primære målsætning. Ændringer på partilederposten kan også være katalysator for forandringer. Pedersen (2010) præsenterer et dansk eksempel på fænomenet, idet ledelsen hos SF fandt det nødvendigt at ændre eller reducere hovedbestyrelsen for at kunne indgå i koalitioner med andre partier, før det kom i regering i 2011. Forholdet til andre partier kunne dermed også udløse partiforandring.

Kort rids af Venstres historie

Venstre regner 1870 som sit stiftelsesår, hvor flere af Rigsdagens grupper, der havde rødder i Bondevennernes Selskab, samledes under betegnelsen ”Forenede Venstre” (Bille, 1997: 54). Partiet fejrede derfor stort jubilæum i 1970 og udgav sin partihistorie i tre bind (Lund og Pedersen, 1970). Partiet var båret af modstand mod grundlovsrevisionen af 1866, hvor Landstinget i højere grad baserede sig på privilegeret valgret end i 1849-grundloven, som Bondevennerne havde opnået indflydelse på vedtagelsen af. Da Det Forenede Venstre vandt stort flertal i Folketinget ved valget i 1872, stillede det krav om, at kongen udnævnte en regering respekteret af folkets flertal, hvilket først blev opnået i 1901. Undervejs var der adskillige splittelser og samlinger af Venstregrupper, ikke mindst på grund af intern uenighed om forsvarets størrelse og formål (Hvidt,

1960) eller omfanget af samarbejde med regeringen og partiet Højre. Efter at Venstrereformpartiet kunne danne regering i 1901, medvirkede uenighed om forsvaret på ny til, at Det Radikale Venstre brød ud i 1905 (Bille, 1997). I 1910 fandt flere partigrupper atter sammen, nu slet og ret under betegnelsen Venstre, som man i den henseende kan argumentere for som det mest retvisende stiftelsesår for det nuværende parti.

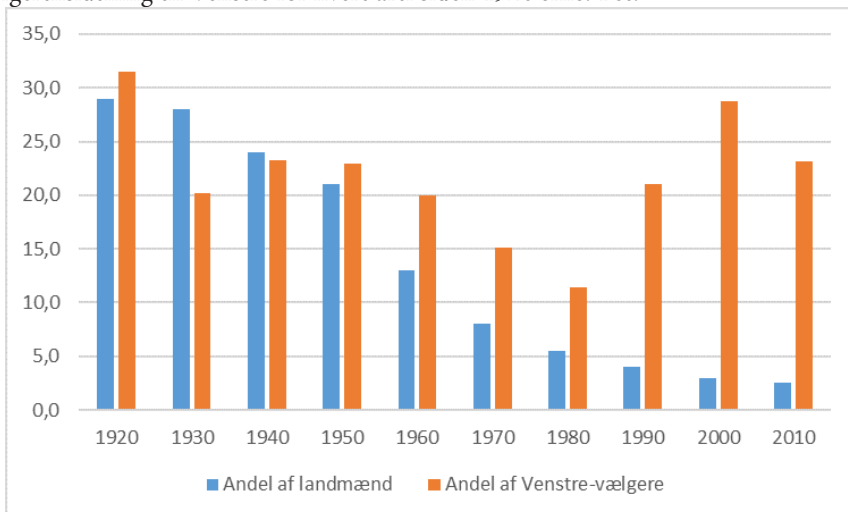
Siden har Venstre udgjort et af det danske partisystems ”fire gamle partier” med kun mindre splittelser og ingen nye sammenlægninger. Først fra 1929 fik partiet en landsdækkende partiorganisation. Trods Venstres sejr i forfatningskampen blev det 20. århundrede dog mere domineret af Socialdemokratiet end af Venstre. Efter 1910 besad sidstnævnte kun indimellem statsministerposten og uden at opnå genvalg (1910-13; 1920-24; 1926-29; 1945-47; 1950-53; 1973-75), bortset fra valg i 1920 og 1953 som følge af grundlovsændringer. Partiet indgik også i regeringer uden selv at få statsministerposten (i fredstid 1968-71 samt 1982-93). Venstre fulgte sine oprindelige politiske krav fra forfatningskampen til dørs ved, trods intern splittelse om linjen, at medvirke til demokratisering af Landstinget og udbredelse af valgretten ved grundlovsrevisionen i 1915. Endelig blev det en Venstre-statsminister, som kunne underskrive den nuværende grundlov fra 1953, som kodificerede parlamentarismen og afskaffede Landstinget (jf. Skjæveland, 2020).

Udviklingen i Venstres vælgergrundlag

I det ”frosne” partisystem efter 1915 delt efter sociale grupper eller klasselinjer kom Venstre til at stå stærkt blandt arbejdsgivere på landet (Elklit, 1988: 44), især gårdejerne. Venstre har ifølge forskelligartede opgørelser over tid formået at fastholde mellem 50 og 80 pct. opbakning fra denne gruppe (Thomsen, 1987; Andersen og Jensen, 2001: 115; Andersen og Andersen, 2003; Valgundersøgelsen, 2007); en opgørelse fra 2019-valget viste støtte til Venstre fra 57 pct. af landmændene (Landbrugsavisen 2019). Før år 1900 arbejdede mere end halvdelen af den danske befolkning på landet (Kyed, 2000: 28), men industrialisering, urbanisering og udvikling af servicesektorer ændrede dette, forstærket af mekanisering og strukturelle ændringer på landet, særligt efter 1960 (Buksti, 1974; Kyed, 2000).

For Venstre fulgtes faldet i andelen af landmænd i lang tid også med et fald i partiets vælgertilslutning (se figur 1). I 1980’erne, hvor partiet nærmede sig en tilslutning på 10 pct., viste interne analyser i partiet, at partiets vælgerskare var ældre, boede på landet, mere landligt baseret og i øvrigt drak mere kirsebærvin! (Mortensen, 2008: 9-10).

Figur 1: Landmænds andel af arbejdsstyrken samt gennemsnitlig procentmæssig vælgertilslutning til Venstre for hvert årti siden 1920'erne. Pct.



Kilder: Kyed (2000). www.dst.dk. Kyed påviser en god sammenhæng mellem landmænds andel af arbejdsstyrken og andelen af befolkningen, som lever af landbrug.

Efter 1990 gik Venstre betydeligt frem og formåede samtidig at ændre sammensætningen af partiets vælgergrundlag. Valgundersøgelserne viser, at partiet mellem 1990 og 2001 forøgede sin tilslutning blandt arbejdere fra 7 til 29 pct. og blandt funktionærer fra 15 til 31 pct. (Andersen og Andersen, 2003: 210). Selvom partiet fortsat stod lidt stærkere på landet (Hansen og Stubager, 2017: 90), faldt andelen af landmænd i vælgergrundlaget fra 25 pct. i 1987 til 7 pct. i 1998 (Andersen og Jensen, 2001: 117). Med hensyn til uddannelse lignede partiet nu befolkningsgennemsnittet. Venstre stod dog stærkest blandt privatansatte og mænd, ligesom partiets gennemsnitsindkomst blev lidt større end for hele befolkningen (Andersen og Andersen, 2003: 218).

Selv da partiet gik kraftigt tilbage i 2015, skete det bredt over sociale grupper (Hansen og Stubager, 2017: 90) – og ikke som ved valget i 1977, hvor partiet havde mistet de mange nye vælgere, det havde opnået med en statsministereffekt ved valget i 1975. Dermed giver det mening at hævde, at Venstre vælgermæssigt har formået at skifte karakter fra et landbrugsbaseret masseparti til et catch-all parti, som rækker ud til borgerlige vælgere på tværs af sociale grupper.

Venstre har siden rivaliseret med Socialdemokratiet om emneejerskab i vælgerens øjne på en række områder (Andersen, 2003: 165-167; Hjorth, 2017: 197). Det gælder ældrepleje, sundhed og balance mellem skat og velfærd, hvor Socialdemokratiet traditionelt har emneejerskab, men hvor Venstre ikke mindst på

sundhedsområdet har gjort indhug, hvilket skete ved at angribe en række problemer i sektoren og siden gennemføre omfattende reformer (Mortensen, 2008: 129). Vælgerne har traditionelt anset Venstre for at være bedst til at styre samfundsøkonomien, mens Socialdemokraterne fortsat er blevet anset for bedst til at håndtere emner som ”arbejdsløshed” og ”miljø”. Så også i forhold til en række forskellige emner lykkedes det for Venstre at udbrede sin vælgermæssige appel.

Var partiforandring ideologisk, organisatorisk eller på partilederposten årsag til Venstres vælgermæssige succes? De følgende afsnit analyserer interne forandringer ideologisk og organisatorisk. Derefter diskuterer artiklen ydre eller kontekstuelle betingelser, som kunne tænkes at gøre forholdene gunstige for Venstre uafhængigt af partiets forandring.

Venstres ideologi og placering

Internationalt er Venstre ofte blevet placeret som et agrarparti eller som agrarliberalt (Berglund og Lindström, 1978: 17; jf. Arter, 2001), mens partiet siden 1963 har haft betegnelsen ”liberal” i sit partinavn og sidder sammen med Det Radikale Venstre i ALDE-gruppen i Europa-Parlamentet, ligesom partiet også er med i den Liberale Internationale. Det afspejler et parti, som både har repræsenteret interesser og en ideologi, som historisk også var sammenfaldende.

Som vi har set, udgjorde landbefolkningen historisk Venstres vælgergrundlag. Den havde både politisk og økonomisk interesse i at forfægte en liberal ideologi. Politisk gjaldt det at opnå fuld og lige valgret, og økonomisk var dansk landbrug forbundet med eksportinteresser, også i højere grad end for det øvrige Norden, hvis agrarpartier har lagt mindre vægt på økonomisk liberalisme. Landbrugseksporten var også af betydning for, at Venstre tidligt blev fortalere for dansk medlemskab af EF (senere EU). Venstre forfægter fortsat ofte landbrugsinteresser, fx i forbindelse med Landbrugspakken i 2015. Landbrugets organisationer fremgår af Venstres partiregnskaber som større bidragsydere. Partiet har dog indimellem stået på mål for miljøinteresser, selv hvor de dermed kom i konflikt med landbruget, fx angående vandmiljøplanerne (Bille, 1998: 277). I en international sammenligning må Venstre betegnes som et parti med en ”klassisk” og ”økonomisk” liberalisme, som historisk har forfægtet frihandel og en begrænset offentlig sektor (jf. Heywood, 2007: 43-60; Vincent, 2009: 23-55; Close, 2019). Liberalismen fik dog en særlig dansk form med Grundtvigs tanker og folkehøjskolen, hvor mange unge landmænd fik uddannelse (Korsgaard, 2014). Ordet ”frihed” går igen meget ofte i Venstres principprogram (Venstre, 2006).

Liberalismen som ideologi fik stor betydning for Venstres fornyelse fra 1980'erne og frem. Det skete med inspiration fra ”nyliberalismen” med refe-

rence til tænkere som Hayek og Friedman (Haarder og Severinsen, 1982; jf. Nevers, Olsen og Sylvest, 2013: 295). Den senere partileder Anders Fogh Rasmussen (1993) refererede til Nozicks begreber om minimalstaten og frisind som alternativ til socialstat og ”slavesind”. Liberale tanker fremført med styrke af partiets leder og mangeårige udenrigsminister, Uffe Ellemann-Jensen, ramte tidsånden efter Murens fald, blandt andet ved betydelig aktivisme for det europæiske samarbejde og at få anerkendt de baltiske lande som selvstændige.

Fremhævnningen og uddybningen af den liberale ideologi placerede Venstre tydeligere end Det Konservative Folkeparti og medvirkede givetvis til Venstres fremgang på dette partis bekostning. Det rakte dog ikke til at erobre regeringsmagten, selvom det ved valget i 1998 var lige ved. Analysen i partiet lød nu, at medianvælgeren fortsat ønskede velfærdsstaten (Mortensen, 2008: 117-121). Med inspiration fra ”New Labour” og de socialdemokratiske tanker om en tredje vej (Gould, 1998) formulerede Venstre nu et budskab om at beholde den offentlige sektors ydelser, men samtidig gøre den mere effektiv gennem reformer og mere konkurrencebetonet i samspil med det frie marked i form af mere udlicitering og ordninger med ”frit valg”. Partiet formulerede en ”kontraktspolitik”, hvor meget præcise mål forud for et folketingsvalg blev søgt gennemført efterfølgende (Kurrild-Klitgaard, 2011). På den måde søgte Venstre at give vælgerne tryghed for, at det ikke ville afvikle velfærdsstaten. Venstre fastholdt i store træk denne position efter magtskiftet i 2001, hvor partiet vandt stor fremgang og dermed så ud til at lykkes med at maksimere vælgere med en målsætning om at komme i regering. Liberale kritikere i partiet blev nu bedt om at dæmpe sig, hvis de satte spørgsmålstegn ved velfærdsstaten (Bille, 2006: 72). Nedskæringspolitikken efter Finanskrisen i 2009 skete ikke med omfattende henvisning til liberal ideologi, og i 2019-valget lovede Venstre ”Samme velfærd som Socialdemokratiet, bare uden skattestigninger”. Den midtsøgende placering i velfærdspolitikken har givet plads til et mere fuldtønt liberalt parti som Liberal Alliance. Tabel 1 viser partiets placering i Chapel Hill Expert Survey sammenlignet med andre partier. Det viser et parti, som generelt er placeret lidt til højre for centrum på de fleste dimensioner og ellers moderat EU-positive samt mere orienteret mod landområderne end de øvrige partier.

På emner som udlændingepolitik samt ”lov og orden” kan et parti med et liberalt udgangspunkt komme under et krydspres fra mere konservativt indstillede borgerlige kredse, sådan som det også historisk var tilfældet med forsvarspolitikken. Uffe Ellemann-Jensen ville som partileder ikke have valget i 1998 til mest at handle om udlændingepolitik (Mortensen, 2008: 143-146). Det ændrede sig med skift af partileder, idet Anders Fogh Rasmussen skærpede kritikken af SR-regeringens udlændinge- og retspolitik efter 1998 med krav om stram-

Tabel 1: Venstres og andre udvalgte partiers placering på forskellige emner i 2014

Emne	Venstre	Konservative	Liberal Alliance	Dansk Folkeparti	Radikale Venstre	Socialdem.
Omfordeling	7,0	6,75	8,25	3,6	5,25	3,25
Udlændinge	7,7	7,1	4,1	9,7	2,6	5,5
Miljø	7,2	6,7	7,75	6,9	3,0	4,2
EU	5,9	5,5	3,8	1,9	6,8	6,0
Land/by	7,7	5,2	2,6	6,6	2,8	3,9
Lov og orden	7,0	7,2	5,1	8,6	3,1	5,2

Note: Alle variable går mellem 0 og 10: EU (0 mod, 10 for), miljøpolitik (0 mod, 10 for), Omfordeling (0 for, 10 mod), udlændingepolitik (0 ikke restriktiv, 10 restriktiv), land/by (0 by, 10 land), lov og orden 0 ikke restriktiv, 10 restriktiv. Værdier fra 2014 på nær land/by og EU mht. Radikale Venstre. (2010).

Source: Chapel Hill expert data: Polk et al. (2017). Ekspertdata baseret på surveys.

ninger, som også blev gennemført efter 2001. Nu blev der også talt meget om ”kulturkamp”, som udover strammere rets- og udlændingepolitik også betød ”opgør med smagsdommere” samt et bredere ønske om at præge befolkningens holdninger væk fra ”planøkonomi, centralisme, teknokratisk planlægning og formynderi” hen mod ”valgfrihed, privat konkurrence og en mere frihedsvenlig kultur” (Kurrild-Klitgaard, 2011: 48-51).

Særligt efter at Venstre er kommet i opposition efter 2019 og forløbet i forbindelse med skift af partiledere tyder det på, at partiet står splittet på ”den værdipolitiske akse”. Internationalt orienterede, liberale holdninger rundt om den nye partiformand, Jakob Ellemann-Jensen, og mere stramme, konservative holdninger i værdipolitikken rundt om den nye næstformand, Inger Støjberg. Socialdemokratiets strammere linje i spørgsmålet betyder, at udlændingepolitik nu ikke er nok til at vinde valg. Alligevel forstærkes dilemmaet af, at det muligvis vil koste vælgere at opgive en ”strammerlinje” i disse spørgsmål til fordel for en mere ideologisk liberal position.

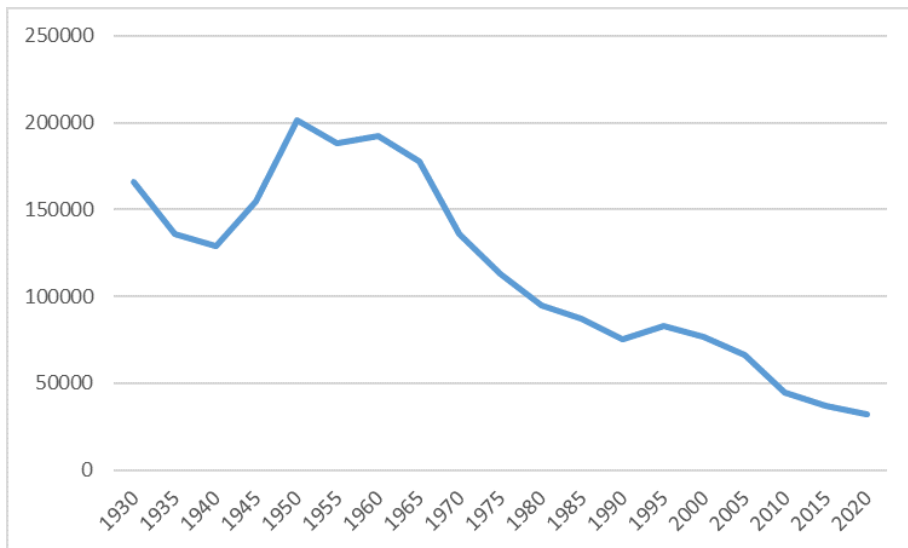
Ideologisk forandring syntes at have betydning for Venstres vælgermæssige succes fra 1990’erne, hvor den liberale ideologi først erobrede borgerlige vælgere, mens ideologien siden blev nedtonet for også at nå medianvælgeren. Samtidig fik udlændingepolitik større betydning. Partilederskift spillede en rolle i forandringsprocesserne. Vi skal nu se på, hvordan eller om partiorganisationen påvirkede forandringsprocessen.

Venstres organisatoriske forandring: medlemmer som forhindring eller forudsætning

Venstres formelle interne demokrati er forblevet stærkt med medlemsvalgte organer, der blandt andet vælger partiets formand og leder samt vedtager partiets program. I Venstres tilfælde ser en vellykket partiforandring således ud til mod de teoretiske forventninger at have kunnet finde sted, samtidig med at partiet har opretholdt en partiorganisation med stærke formelle kompetencer.

Historisk formåede Venstre – i lighed med de øvrige nordiske agrarpartier (Arter, 2001) – at organisere en meget stor andel af sine vælgere, og også flere end de øvrige danske partier. Det toppede omkring 1950, hvor hele 46 pct. af vælgerskaren stod som medlemmer. Siden er denne andel faldet kraftigt og lå i 2015 på blot 5 pct. (se figur 2). Særligt efter strukturreformen vedtaget i 2005 har partiet tabt mange medlemmer.

Figur 2: Medlemmer af Venstre, 1930-2015, femårsintervaller



Kilder: Clausen (1979); Bille (1997); Folketingets Oplysning (2017).
www.projectmapp.eu/databases/. 2020-værdi er for 31/12 2018.

Dermed kan Venstre nu siges at have tabt meget af sin historisk stærke partiorganisation. Da partiet især fra 1980'erne påbegyndte sine ideologiske forandringer og opnåede vælgerfremgang, lå dets medlemsandel dog fortsat højere end for andre partier, ligesom partiet stod stærkt med mange borgmestre rundt om i kommunerne, især på landet. Partiets traditionelle støtter, landmændene,

udgjorde endnu i 2000 hele 16 pct. af medlemsskaren (Hermansen et al., 2003: 96). Partiet besad med andre ord et bagland, som kunne stille sig i vejen for forandring (jf. Mortensen, 2008). Forslagene om fornyelse stødte også på en vis modstand. Det åbne opgør i 1984 om formandsposten stod mellem en tidligere tv-journalist og en gårdejer. Det store flertal for Uffe Ellemann-Jensen på tværs af landsdele tyder på, at også medlemmer med en traditionel partibaggrund så en interesse i, at partiet vandt styrke og dermed måske bedre kunne varetage deres interesser, uanset at partiet måske ville ændre profil. Ved valget i 1987 gik Venstre dog fortsat tilbage, og først ved valget i 1990 opnåede partiet betydelig fremgang. Det tog med andre ord nogen tid, før den ønskede vælgerfremgang viste sig.

Trods færre medlemmer har Venstre fastholdt en struktur med internt partidemokrati på organisatorisk niveau, som svarer til et massepartis (Bille, 1997). Det indebærer organisering i vælgerforeninger samt på kommune-, valgkreds-, regions- og nationalt niveau. Nærmest uden undtagelse (den er nogle, men ikke alle, kandidater til Europa-Parlamentet) nomineres kandidater lokalt. Venstres årlige landsmøde er den højeste besluttede myndighed, som også vedtager partiets principprogram. Hver vælgerforening har en delegeret for hver 150 partimedlemmer, men dog mindst én delegeret uanset størrelse. Der er også repræsentanter for andre dele af partiet, herunder dets valgte medlemmer, men partimedlemmernes andel er klart den største. Landsmødet vælger partiets formand og næstformand.

Partiets struktur blev ændret i 2006, hvor hver kommune-forening fik ét medlem af Venstres hovedbestyrelse. Det indebærer en styrkelse af indflydelsen til Venstre-medlemmer i små kommuner med få og typisk også ”nye” medlemmer (som fx Vallensbæk) på bekostning af kommuner og partiforeninger med mange partimedlemmer (fx Ringkøbing-Skjern). Vedtægtsændringen fulgte op på strukturreformen og svækkede medlemmer fra Venstres traditionelle bagland.

Dermed gennemførte Venstre ikke blot ideologiske forandringer i 1980’erne og 1990’erne, men også en organisatorisk i 2000-årene. Timingen af ændringen er dog værd at hæfte sig ved. Den kom efter og ikke før, at partiet opnåede vælgermæssig gevinst, regeringsmagt og policyindflydelse i form af strukturreformen. Forandringen blev snarere en følge af, end årsag til, partiets succes. Før 2006 var Venstre således præget af betydelig organisatorisk stabilitet. De seneste større forandringer af partiets vedtægter fandt sted i hhv. 1965 og 1970 (Bille, 1997; Venstre, 2012). Det indebærer, at partiet gennemførte de ideologiske forandringer i en stabil organisatorisk ramme. Det giver anledning til at overveje, om de stabile organisatoriske forhold, og de fortsat relativt mange medlemmer, gav Venstre ressourcer og rygstøtte vælgermæssigt til at klare sig

gennem en forandringsproces (jf. Katz, 1990). Den organisatoriske stabilitet kan dermed have hjulpet partiet, snarere end modsat. Der var tid til at afvente bedre tider som ved tilbagegangen ved valget i 1987. De fleste ledere af Venstre har opnået godt ti år på posten, hvilket også udgør et vidnesbyrd om stabilitet og større langmodighed ved tilbagegang end hos ikke mindst Det Konservative Folkeparti. Forskellen kan skyldes, at den konservative leder bliver valgt af folketingsgruppen, mens Venstres leder er forankret i partiorganisationen og dermed vanskeligere at vælte.

Der har ikke været noget åbent opgør på landsmødet om partilederskabet siden det omtalte i 1984. Efter folketingsvalget i 2019, hvor Venstre gik frem, men samtidig tabte regeringsmagten, opstod der uro om partiets ledelse, idet partiets næstformand, Kristian Jensen, offentligt erklærede sig uenig i formandens linje under valgkampen. Forløbet skal ses i sammenhæng med en aflyst udfordring af partilederen fra næstformanden tilbage i 2014. Det var dengang udløst af sager om, at Venstre betalte for formandens påklædning, men hang givetvis også sammen med en generel utilfredshed med formanden fra partiets traditionelle (især jyske) bagland. I 2019 indkaldte Venstres forretningsudvalg til et ekstraordinært landsmøde med valg af formand og næstformand som eneste punkt på dagsordenen. Både partiets formand og næstformand siden 2009 trak sig derpå som kandidater, og i stedet blev den politiske ordfører, Jakob Ellemann-Jensen, valgt som eneste opstillede. Det blev ikke længere, som i flere tidligere tilfælde (1978, 1998 og 2009) partiets næstformand, som automatisk rykkede op. Formand og næstformand har som oftest og er nu fortsat fordelt med en fra Jylland og en fra øerne. Forløbet viste, at partiets organisation og partidemokrati var stærkt nok til at sætte sig igennem, uanset at den afgående formand påpegede, at der i dag er langt færre partimedlemmer end vælgere hos Venstre, idet han nok mente at have fået sit mandat styrket hos sidstnævnte.

Selvom Venstre har tabt styrke på medlemsniveau, har forøget partistøtte som for andre partier gjort det muligt at styrke partiet centralt. I 2017 havde partiet 44 fuldtidsansatte mod 28 tilbage i 1995 (Økonomikontoret, 2017: 24; Bille, 1997: 270). De rådgiver om blandt andet politik, økonomi og kommunikation, hvilket får Venstre til at fremstå som et stadigt mere elektoralt-professionelt parti snarere end et medlemsbåret masseparti uanset vedtægterne (jf. Panebianco, 1988). Partiets hovedkontor i Søllerød bruger kun halvt så mange penge på løn som partigruppens sekretariat (Folketinget, 2019). Også dette tyder på styrkelse af ressourcerne rundt om partiets øverste ledelse. Selvom man i forbindelse med folketingsgruppen taler om ”højt til loftet og langt til døren”, findes der en betydelig topstyring, som gruppemedlemmer også indimellem klager over i medierne. De væsentligste policybeslutninger om partiets place-

ring i aftaler med andre partier og mht. offentlige udmeldinger om dag-til-dag politik ligger formentlig på dette centrale niveau. Som i andre danske partier er partisammenholdet i afstemninger stort (jf. Skjæveland, 2001).

Den største del af Venstres indtægter kommer i vore dage fra den offentlige partistøtte. I 2017 udgjorde medlemskontingenter 12 pct. af partiorganisationens samlede indtægter, mens bidrag fra organisationer og private udgjorde 17 pct., men dog 36 pct. i valgåret 2015 (Folketinget, 2017). Ud over landbruget samt arbejdsgiverforeninger som støtter har Venstre også en erhvervsklub, som gør det muligt for bidragsydere at samle bidrag til partiet og forblive anonyme. Venstres hovedbestyrelse og folketingsgruppe havde historisk et betydeligt personsammenfald med ledelsen af landbrugets organisationer, men fra 1970'erne og fremefter blev det stadig mere sporadisk og er nu nærmest ophørt (Christiansen, 2012). I dag er Venstres forbindelser med virksomheder og organisationer blevet mere netværksbaserede (jf. Kosiara-Pedersen, 2019: 57).

Skyldtes Venstres fremgang gunstige kontekstuelle betingelser?

Artiklen har hidtil taget udgangspunkt i, at partier forandrer sig for at blive bedre til at opnå sine primære målsætninger. Dette afsnit belyser kortfattet betydningen af gunstige vilkår for Venstres konkurrence om vælgerne. Det gælder som antydnet forud særligt for Det Konservative Folkeparti og Socialdemokratiet.

Gennem 1990'erne var Det Konservative Folkeparti ramt af intern uro. Dette parti havde ellers i 1980'erne vokset sig dobbelt så stort som Venstre med Poul Schlüter som statsminister, men også som ledende parti forsøgte ikke "at fylde for meget" (Tamm, 1999; Pedersen, 2014). Efter hans afgang som statsminister efter Tamilsagen fulgte intern rivalisering om blandt andet partilederposten. Vælgerundersøgelser viser, at Venstre i denne periode formåede at blive større end de Konservative i en række bymæssige områder, ikke mindst nord for København (Nielsen, 1999: 44-45).

Socialdemokratiet var gennem 1990'erne internt splittet i udlændingspørgsmålet og også under pres fra sin regeringspartner, Det Radikale Venstre, til ikke at føre en for stram politik. Det formåede Venstre at udnytte, som nævnt især efter at Anders Fogh Rasmussen blev partileder i 1998, ved kritik af regeringens politik på dette område (Green-Pedersen og Odmalm, 2008). Det førte til, at mange vælgere, som traditionelt havde stemt socialdemokratisk, men ikke delte partiets holdning på dette politikområde, nu blev villige til at flytte deres kryds hen over midten, især til Venstre eller Dansk Folkeparti. Udlændingspørgsmålet lå i toppen af vigtige emner ved de fleste efterfølgende valg på nær 2011 (økonomi) og 2019 (klima).

De to eksempler tyder på, at Venstre stod over for svækkede konkurrenter. Omvendt var den ideologiske forandring hos Venstre en forudsætning for at kunne udnytte denne svækkelse, først ved at betone liberalismen og siden tone den ned og samtidig gøre mere ud af udlændingepolitik.

Førte Venstres fremgang til indflydelse på nyere dansk politik?

Når Venstre i vidt omfang har været villig til at tilpasse sin ideologi for at kunne appellere til vælgere, vinde regeringsmagten og indgå kompromisser i samarbejde med andre partier, har partiet så gjort en forskel, eller har den midtsøgende kurs reduceret partiet til ”tankpasser” af velfærdsstaten? Kurrild-Klitgaard (2011) anerkender, at Venstre gennemførte en række reformer i sin tid ved magten, men anfægter et argument fra Anders Fogh Rasmussen om, at en fortsat stor velfærdsstat med liberale tilpasninger skulle gøre befolkningen mere åben for en generel borgerlig politik. Snarere kan den få de borgerlige vælgere til også at støtte op om velfærdsstaten. Desuden peger han på, at VK-regeringen trods skattestop ikke i større omfang reducerede skattetrykket. Han konkluderer på den baggrund, at de ti år med VK-regeringerne 2001-2011 ikke afgørende flyttede Danmark politisk i en anden retning (2011: 61).

Andre argumenter kan dog pege på, at de Venstre-ledede regeringer faktisk førte til en mere borgerlig eller liberal politik. De større reformer blev gennemført mht. velfærd, skat, pensioner og kommunernes struktur, hvilket blandt andet tilsigtede at gøre kommunerne store nok til at kunne håndtere offentlige udbud og i det hele taget opnå stordriftsfordele i den offentlige administration (Christiansen og Klitgaard, 2008). Desuden var reformerne et ønske fra koalitionsparterne, De Konservative og Dansk Folkeparti. Selvom strukturreformen skulle føre til en mere effektiv offentlig sektor, hvilket var en del af Venstres politik, fjernede den også et decentraliseret kommunalt niveau med små landkommuner, hvor netop Venstre stod stærkt. Det var således en pris, partiet måtte betale som følge af at have opnået en gunstig position i regering.

Desuden gennemførte VK-regeringen opstramninger i udlændinge- og retspolitikken. Her har Venstre dog samtidig arbejdet for lempeligere regler mht. arbejdskraftsindvandring, som er efterspurgt fra arbejdsgiverside. I opposition 2011-2015 medvirkede Venstre desuden i en langsigtet skatteaftale samt i den EU-initierede budgetlov, som måske har vist sig som det mest effektive redskab til at opnå offentlig udgiftsstyring.

Konklusion: Hvordan gennemførte Venstre en partiforandring på trods af medlemsdemokrati?

Venstre udgør et eksempel på en temmelig vellykket partiforandring. Partiet formåede at gå fra at være et masseparti med en svindende vælgerbase på landet til et catch-all parti med appel bredt til borgerligt-liberale vælgergrupper i de fleste egne af landet. Venstre opnåede at blive det største parti i en årrække, besidde statsministerposten og blev dermed på mange måder det mest betydningsfulde danske parti gennem de to første årtier af det 21. århundrede. Samtidig fastholdt partiet en stærk formel medlemsindflydelse, som senest viste sin betydning ved formandsskiftet i 2019. Ud fra artiklens teoretiske ramme giver det mening at spørge, om eller hvordan forandringer i partiets ideologi, organisationsstruktur og lederskab medvirkede til at gøre denne forandring mulig for Venstre (jf. Harmel og Janda, 1994)? Konklusionen lyder, at ideologisk forandring og partilederskift var vigtige, mens de organisatoriske forandringer først kom senere og ikke afgørende svækkede det formelle medlemsdemokrati, som dermed heller ikke som forventet i teorien satte sig afgørende imod partiets forandring. Det kan skyldes, at medlemmerne også så fordel af forandringen for at få varetaget sine interesser. Venstre som case tyder også på, at den stærke medlemsorganisation gav tid til at foretage omstillingen, fordi der fortsat fandtes en vælgermæssig stabil kerne. Partiledelsen og særligt næstformanden har forsøgt at pleje baglandet i forbindelse med større reformer (jf. Mortensen, 2008). Samtidig var konteksten gunstig i form af interne svækkelser hos Det Konservative Folkeparti og Socialdemokratiet, men ideologisk forandring hos Venstre udgjorde i to omgange en forudsætning for at drage nytte heraf.

Først blev partiet en del af en nyliberal bølge, hvormed Venstre fik gjort indhug i hidtidige konservative vælgere, mens partiet samtidig var ramt af en indre krise. Et ideologisk nærtliggende parti i krise udgør en tillægsbetingelse, som teorien om partiforandring ikke er opmærksom på, men Venstres ideologiske udgjorde en nødvendig forudsætning. Dernæst lagde Venstre sig ind på midten i velfærdspolitikken og indledte samarbejde med Dansk Folkeparti om udlændingepolitikken, hvormed partiet gennem yderligere ideologisk forandring drog fordel af intern splittelse hos Socialdemokratiet og dette partis binding til Radikale Venstre. Lederskiftene i 1984 og 1998 fungerede her som katalysatorer for partiets ideologiske forandring.

Mht. organisatoriske forandringer kom vedtægtsændringer, som indebar styrkelse af ”nye” medlemmer på bekostning af traditionelle, først efter partiets fremgang i vælgerskaren. De blev en følge af, at nye medlemmer og vælgere kom ind i partiet snarere end omvendt. Den relativt stærke partiorganisation stod ikke i vejen for partiets forandring ideologisk. Det kan omvendt være, at

den gav partiet en ressourcemæssig fordel og stemmer i ryggen at falde tilbage på, hvis forandringen skulle mislykkes. I Norge og Sverige kan man tilsvarende se, at de tidligere agrarpartier med relativt mange medlemmer vælgermæssigt har formået at klare sig bedre end de "rene" liberale partier, som typisk har haft færre medlemmer og kernevælgere. Det interne partidemokratis betydning i Venstre på trods af medlemstilbagegang viste sig alligevel fortsat at have betydning i forbindelse med to udfordringer af Lars Løkke Rasmussen som partileder, hvoraf den seneste i 2019 førte til hans afgang.

Hvordan står Venstre nu rustet efter fejringen af sit 150-år jubilæum og på tærsklen til 2020'erne? Ved 2019-valget genvandt partiet positionen som det ubetinget største borgerligt-liberale parti og Socialdemokratiets hovedudfordrer til statsministerposten. Vælgerskaren ligner danskerne som helhed nogenlunde pænt, og partiet er stort nok til at præge den offentlige dagsorden. Partiet står alligevel over for en række problemer, som delvist er en følge af partiets vellykkede forandring til et catch-all parti. Partiet skal forsøge at finde en balance mellem liberale og konservative positioner i værdipolitiske spørgsmål om især udlændingepolitik og lov og orden, herunder fx spørgsmål om overvågning i det offentlige rum. Her risikerer partiet en åben intern rivalisering, der tidligere skadede Det Konservative Folkeparti. Hvis Socialdemokratiet formår at fastholde en stram linje i udlændinge- og retspolitikken, er der heller ikke længere plads for Venstre til at udfordre socialdemokratiske regeringer herfra. Velfærdsstaten, hvor Socialdemokratiet nyder emneejerskab, er også fortsat populær. Covid-19-krisen i 2020 gav stor fremgang i meningsmålingerne til regeringspartiet. Der ser ikke ud til at være en oplagt formel, som den der virkede efter 1998. Forholdet mellem land og by er også blevet aktualiseret af diskussioner om Udkantsdanmark, forslag om nedlæggelse af regioner samt udligningsreform, og også her kan interesserne være forskellige mellem nye og gamle Venstrehøjborgerne. Sammenlignet med 1980'erne har Venstre heller ikke længere en nær så omfattende medlemsorganisation at falde tilbage på. Så hvis argumentet om, at den kan udgøre en styrke i visse situationer, står partiet svækket i fremtidige krisesituationer og med mindre spillerum for ideologisk fornyelse. Den nye partiformand roses som sin far for sine evner til at kommunikere, men hans politiske projekt tegner endnu uklart, idet han dog kunne synes at ville trække partiet generelt i en mere liberal retning. Her ligger måske nogle muligheder. Covid-19-krisens mange tiltag både politisk og økonomisk kan på langt sigt ramme vælgergrupper, som efterlyser mere frihed og mindre formynderi.

Litteratur

- Andersen, Johannes og Jørgen G. Andersen (2003). Klassernes forsvinden, pp. 207-221 i Jørgen G. Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring: Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime Academic.
- Andersen, Jørgen G. (2003). Partiernes image: De borgerlige er bedst til at sikre vel-færden, pp. 151-170 i Jørgen G. Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring: Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime Academic.
- Andersen, Jørgen G. og Jan B. Jensen (2001). The Danish Venstre: Liberal agrarian or centrist?, pp. 96-131 i David Arter (red.), *From Farmyard to City Square?: The Electoral Adaptation of the Nordic Agrarian Parties*. London: Ashgate.
- Arter, David (2001). *From Farmyard To City Square?: The Electoral Adaptation of the Nordic Agrarian Parties*. London: Ashgate
- Berglund, Sten og Ulf Lindström (1978). *The Scandinavian Party System(s): A Comparative Study*. Lund: Studentlitteratur.
- Bille, Lars (1997). *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bille, Lars (1998). *Dansk partipolitik 1987-1998*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Bille, Lars (2006). *Det nye flertal. Dansk partipolitik 2001-2005*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Buksti, Jacob A. (1974). *Et enigt landbrug? Konflikt og samarbejde mellem landbrugets organisationer. En studie i landbrugets organisationsforhold 1957-61*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Christensen, Dag A. (1997). Adaptation of agrarian parties in Norway and Sweden. *Party Politics* 3 (3): 391-406.
- Christiansen, Flemming J. (2012). Organizational de-integration of political parties and interest groups in Denmark. *Party Politics* 18 (1): 27-43.
- Christiansen, Peter M. og Michael B. Klitgaard (2008). *Den utænkelige reform. Strukturereformens tilblivelse 2002-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Clausen, H. C. (1979). 1929-1945. De første år, pp. 136-169 i Kurt Sørensen (red.), *Venstre: 50 år for folkestyret*. Holte: Forlaget Liberal.
- Close, Caroline (2019). The liberal party family ideology. Distinct but diverse, pp. 326-347 i Caroline Close og Emilie van Haute (red.), *Liberal Parties in Europe*. London: Routledge.
- Elklit, Jørgen (1988). *Fra åben til hemmelig afstemning: Aspekter af et partisystems udvikling*. Aarhus: Politica.
- Folketinget (2017). De politiske regnskaber 2015. https://www.ft.dk/-/media/pdf/om_folketinget/regnskaber/partiregnskaber/partiernes-regnskab-samlet/partiregnskaber-2015.ashx (16. maj 2019).

- Folketinget (2019). De politiske partiers regnskaber for 2017. <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/organisation/folketingets-administration/folketingets-regnskaber/partierne/2017-regnskabshaefte.ashx?la=da> (20. august 2019).
- Folketingets oplysning (2017). Partiernes medlemstal fra 1960. <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/partier/om-politiske-partier/tal-og-fakta-om-partier/partiernes-medlemstal-fra-1960.ashx> (1. oktober 2020).
- Gould, Philip (1998). *The Unfinished Revolution*. Little: Brown.
- Green-Pedersen, Christoffer og Pontus Odmalm (2008). Going different ways? Right-wing parties and the immigrant issue in Denmark and Sweden. *Journal of European Public Policy* 15 (3): 367-381.
- Hansen, Kasper M. og Rune Stubager (2017). *Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015*. København: Jurist-og Økonomforbundets Forlag.
- Harmel, Robert og Kenneth Janda (1994). An integrated theory of party goals and party change. *Journal of Theoretical Politics* 6 (3): 259-287.
- Hermansen, Jan H., Lars Bille, Roger Buch, Jørgen Elklit, Bernhard Hansen, Karina Pedersen og Hans J. Nielsen (2003). *Undersøgelse af medlemmerne af de danske partiororganisationer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Magtudredningen.
- Heywood, Andrew (2007). *Political Ideologies: An Introduction*. London: Macmillan.
- Hjørth, Frederik (2017). Emneejerskab – hvilke partier ejer hvilke emner?, pp. 193-205 i Kasper M. Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*. København: Jurist-og Økonomforbundets Forlag.
- Hvidt, Kristian (1960). *Venstre og forsvarssagen 1870-1901*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Haarder, Bertel og Hanne Severinsen (1982). *Nyliberalismen og dens rødder*. Holte: Forlaget Liberal.
- Katz, Richard S. (1990). Party as linkage: A vestigial function? *European Journal of Political Research* 18 (1): 143-161.
- Korsgaard, Ove (2014). *N. F. S. Grundtvig as a political thinker*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2019). The Danish liberal parties, pp. 44-59 i Caroline Close og Emilie van Haute (red.), *Liberal Parties in Europe*. London: Routledge.
- Kurrild-Klitgaard, Peter (2011). Kontraktpolitik, kulturkamp og ideologi 2001-2011. *Økonomi og Politik* 84 (3): 47-62.
- Kyed, Karsten (2000). *Dansk jordbrug som erhverv i det 20. århundrede*. København: DSR Forlag.
- Landbrugsavisen* (2019). Meningsmåling: Landmænd holder sig trofast til Venstre, 2. juni.
- Lund, Hans og Arne F. Pedersen (1970). *Et folk vågner. Venstre i 100 år. Bind I*. Holte: Forlaget Liberal.

- Mortensen, Hans (2008). *Tid til forvandling. Venstres vej til magten*. København: Gyldendal.
- Nevers, Jeppe, Niklas Olsen og Casper Sylvest (2013). Intermezzo: Liberalisme i Danmark siden ca. 1980, pp. 293-305 i Jeppe Nevers, Niklas Olsen og Casper Sylvest (red.), *Liberalisme. Danske og internationale perspektiver*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Nielsen, Hans J. (1999). Rundt om i landet, pp. 39-47 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen G. Andersen og Hans J. Nielsen (red.), *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Aarhus: Systeme.
- Panbianco, Angelo (1988). *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pedersen, Anders A. (2014). *Det konservative kollaps. Et partis storhed og fald*. København: Rosenkilde Bahnhof.
- Pedersen, Helene H. (2010). How intra-party power relations affect the coalition behaviour of political parties. *Party Politics* 16 (6): 737-754.
- Pedersen, Karina og Lars Bille (2004). Electoral fortunes and responses of the Social Democratic Party and Liberal Party in Denmark: Ups and downs, pp. 207-233 i Peter Mair, Wolfgang C. Müller og Fritz Plasser (red.), *Political Parties and Electoral Change: Party Responses to Electoral Markets*. London: Sage.
- Polk, Jonathan, Jan Rovny, Ryan Bakker, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Jelle Koedam, Filip Kostelka, Gary Marks, Gijs Schumacher, Marco Steenbergen, Milada Vachudova og Marko Zilovic (2017). Explaining the salience of anti-elitism and reducing political corruption for political parties in Europe with the 2014 Chapel Hill Expert Survey data. *Research & Politics* 4 (1): 1-9.
- Rasmussen, Anders F. (1993). *Fra socialstat til minimalstat*. København: Samleren.
- Skjæveland, Asbjørn (2001). Party cohesion in the Danish parliament. *Journal of Legislative Studies* 7 (2): 35-56.
- Skjæveland, Asbjørn (2014). Udfordringer i Kaare Strøms teori om partiadfærd. *Politica* 46 (3): 323-341.
- Skjæveland, Asbjørn (2020). Unicameralism in Denmark: Abolition of the Senate, current functioning and debate, pp. 225-238 i Nikolaj Biljeveld, Colin Gritnner, David E. Smith og Wybren Verstege (red.), *Reforming Senates: Upper Legislative Houses in North Atlantic Small Powers 1800-Present*. Abingdon: Routledge.
- Strøm, Kaare (1990). A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science* 34 (2): 565-598.
- Tamm, Ditlev (1999). *Det høje C. En bog om Det konservative Folkeparti 1965-1998*. København: Gyldendal.
- Thomsen, Søren R. (1987). *Danish Elections, 1920-79: A Logit Approach to Ecological Analysis and Inference*. Aarhus: Politica.

- Valgundersøgelsen (2007). <http://www.valgprojektet.dk> (16. marts 2019).
- Venstre (2006). *Venstres principprogram* <https://www.venstre.dk/politik/principprogram> (16. marts 2019).
- Venstre (2012). *Venstres vedtægter* https://www.venstre.dk/_Resources/Persistent/71ca37e569a44e7a6e225142841229eb7f07d78a/Venstres_vedtaegter_2012.pdf (16. marts 2019).
- Vincent, Andrew (2009). *Modern Political Ideologies*. London: John Wiley & Sons.
- Økonomikontoret (2018). Regnskaber for folketingsgruppe støtte for 2017. https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/organisation/folketingets-administration/folketingets-regnskaber/folketingets-gruppestoette/gruppestoetteregnskaber_2017.ashx?la=da (16. marts 2019).

Karina Kosiara-Pedersen

Tillykke til Dansk Folkeparti!

Pia Kjærsgaard og tre andre folketingsmedlemmer brød i 1995 med Fremskridtspartiet og dannede Dansk Folkeparti. Traditionelt partimedlemskab, offentlig partifinansiering og en høj grad af topstyring og partidisciplin karakteriserer partiorganisationen, mens Dansk Folkepartis politiske mærkesager er mindre immigration og integration, mere lov og orden, og velfærdschauvinisme. Deres første 25 år har været succesfulde. Vælgernes opbakning til Dansk Folkeparti har påvirket regeringsdannelse og den førte politik, specielt på immigrations- og integrationsområdet. Selvom partiet har forsøgt at organisere sig og agere som et etableret parti, gik de ikke i regering, selvom de efter folketingsvalget i 2015 blev det største borgerlige parti. I 2019 faldt vælgernes opbakning, og den har siden folketingsvalget 5. juni 2019 ligget under, hvad partiet siden 2001 har opnået ved valgene.

Nøgleord: Dansk Folkeparti, partiorganisation, populisme, lederskab

Derfor siger jeg til Dansk Folkeparti:
Uanset hvor mange anstrengelser man gør sig
– set med mine øjne – stuerene, det bliver I aldrig!
(Statsministeriet, 1999).

Der er langt fra Fremskridtspartiets tumultariske landsmøde i 1995, der gav anledning til dannelsen af Dansk Folkeparti, og statsminister Poul Nyrup Rasmussens nu berygtede reaktion på det nye partis retorik om indvandrere ved Folketingets åbningsdebat i 1999 til partiets position som det største borgerlige parti, på tærsklen til ministerkontorerne og Pia Kjærsgaard på posten som Folketingets formand efter 2015-valget. Et succesfuldt politisk projekt. Også selvom vælgernes opbakning er dalet markant siden indgangen til 2019. Formålet med denne artikel er at gøre status over Dansk Folkeparti i anledning af partiets 25 år 6. oktober 2020. Artiklen undersøger, hvordan bruddet med Fremskridtspartiet gav mulighed for en organisation, strategi og politik, der var en forudsætning for den politiske indflydelse, Dansk Folkeparti har haft.

I første afsnit genopfriskes Dansk Folkepartis dannelse i bruddet med Fremskridtspartiet. I andet afsnit præsenteres det teoretiske grundlag for analysen, nemlig Harmel og Jandas model for partiforandring (1994), og den i analysen anvendte empiri i form af interview, materiale fra partiet, medlems- og væl-

gerundersøgelser samt mediernes dækning. Analysen af Dansk Folkeparti er opdelt i tre afsnit. Først analyseres Dansk Folkepartis organisation med fokus på partimedlemskab, partidisciplin, partiets ledelse og ressourcer. Dernæst analyseres Dansk Folkepartis strategi, specielt i forhold til regeringsdannelse. Afslutningsvis analyseres Dansk Folkepartis politik med fokus på dets placering i det politisk rum, mærkesager og hvorvidt Dansk Folkeparti er et ”radikalt højrefløjsparti” karakteriseret ved nativisme, autoritarisme og populisme, som det ofte angives i den internationale litteratur (Mudde, 2019). Til sidst konkluderes.

En stjerne fødes

Mogens Glistrup var landsretssagfører og blev kendt i offentligheden, da han på tv i januar 1971 dels sammenlignede skattesnydere med Anden Verdenskrigs jernbanesabotører, dels viste sit skattekort med 0 i trækprocent frem. Glistrup tog initiativ til Fremskridtspartiet, da Det Konservative Folkeparti ikke ville stille ham op (Larsen, 1977), og partiet stormede ved jordskredsvalget i 1973 ind i Folketinget med 28 mandater. Pia Kjærsgaard kom til senere. Hun var opstillet ved folketingsvalgene i 1979 og 1981 og blev valgt ind ved valget i 1984 (Folketinget, 2018). Her blev hun også politisk ordfører og delte lederskabet i folketingsgruppen indtil 1989, mens hun i 1989-1993 var de facto partileder (Bille, 1997: 386). Glistrup og Kjærsgaard repræsenterede to forskellige strategier, nemlig Gistrups ideologisk rene ”strammer”-linje og Kjærsgaards pragmatiske ”slapper”-linje. Uenigheden kulminerede på det tumultariske landsmøde i 1995,¹ hvor ”slapperne” under ledelse af Kjærsgaard tabte kampen om magten i partiet.

Herefter meldte Pia Kjærsgaard sig, sammen med MF’erne Poul Nødgaard, Ole Donner og Kristian Thulesen Dahl, 6. oktober 1995 ud af Fremskridtspartiet og stiftede Dansk Folkeparti. Det viste sig hurtigt, at Dansk Folkeparti var vælgermæssigt mere succesfuldt end Fremskridtspartiet. Kirsten Jacobsen, populær MF fra Nordjylland, fik Fremskridtspartiet over spærregrænsen ved folketingsvalget i 1998, men de fire MF’er brød i 2000 med partiet og dannede den parlamentariske gruppe, Frihed 2000. Fremskridtspartiet har ikke været opstillingsberettiget siden (se Harmel, Svåsand og Mjelde, 2018 om Fremskridtspartiets succes og fiasko).

Formelt er Dansk Folkeparti et nyt parti skabt af udbrydere fra Fremskridtspartiet, men man kan også argumentere for, at det reelt er den succesfulde fortsættelse af Fremskridtspartiet (Pedersen og Ringsmose, 2005). Kjærsgaard og de tre andre MF’er forlod Fremskridtspartiet med flere organisationsfolk, der blev centrale i Dansk Folkeparti, og ca. en tredjedel af partiets medlemmer (Bille,

1998). Politisk fortsatte Dansk Folkeparti den indvandringsskeptiske linje, der havde vundet frem i Fremskridtspartiet i 1980'erne (Pedersen og Ringsmose, 2005). Vælgerne fulgte også i stor grad med over i Dansk Folkeparti (Andersen, 2001). I 1998 lå Dansk Folkepartis støtte på niveau med støtten til Fremskridtspartiet i 1994.

Artiklen her argumenterer for, at det, at Kjærsgaard-fraktionen ikke vandt magtkampen og forblev i Fremskridtspartiet, netop er en vigtig del af forklaringen på den fremtidige succes. Bruddet frisatte Dansk Folkepartis stiftere fra den organisatoriske og politiske stiafhængighed, fra ballasten i Fremskridtspartiet, hvilket muliggjorde, at de kunne foretage specifikke valg angående organisering, strategi og politik. Til at belyse disse valg gennemgås i næste afsnit den teori om partiforandring, artiklen er baseret på.

Partiers etablering og forandring – og studiet deraf

Det er mere end 100 år siden, at de første partiorganisationsstudier så dagens lys. Det var analyser af enkelte partier, der på forskellig vis bidrog til teoretiske refleksioner over partiernes organisering (Gauja og Kosiara-Pedersen, 2019). De første studier fokuserede på, hvordan partierne var organiseret; næste generation også på, hvordan partierne var i forandring væk fra de medlemsbaserede partiorganisationer, der prægede demokratiseringsperioden med udvidelse af valgretten og mobilisering af de mange. Denne forandring blev i første omgang tolket som forfald, fordi der var nedgang i vælgernes partiidentifikation, partimedlemskab, tilliden til politikerne osv. Partier var simpelthen ikke, hvad de havde været. Og er det stadig ikke. Men tesen om partiernes ”forfald” er i hvert fald delvist misledende, fordi den sammenblander system og partiniveau, og forfald og forandring. Partier som sådan er ikke i forfald, blot fordi nogle partier erstatter andre i et partisystem. Ligesom partier, der organiserer sig på anden vis end det klassiske medlemsbaserede masseparti, ikke nødvendigvis er i forfald. Som organisationer kan de være særdeles stærke, selvom medlemmernes kontingenter erstattes af offentlig partistøtte, og deres deltagelse af ansatte og konsulenter.

En af de mest epokegørende teorier om partiers forandring er kun et år ældre end Dansk Folkeparti, nemlig Harmel og Jandas (1994) integrerede teori om partiernes mål og organisering. Teorien er god at anvende, fordi den inddrager flere dimensioner af både partiforandring og forklaringer derpå. For det første skelner Harmel og Janda mellem tre former for partiforandring: forandring i partiets 1. vedtægter, struktur og organisering, 2. strategi og taktik, og 3. politik. Det er denne tredeling, artiklen her benytter sig af.

For det andet forklarer Harmel og Janda (1994) partiforandring i både et struktur- og aktørorienteret perspektiv. Partier agerer i en kontekst med givne vilkår, der sætter rammer og påvirker deres organisering. Men politiske partier er også selv aktører, der bestemmer, hvordan de vil organisere sig inden for de givne rammer, og derfor også om og hvordan de vil forandre sig. Harmel og Janda argumenterer for, at "nye organisationer oftere eksperimenterer med nye organisationsformer" (1994: 282). Forandringer forventes specielt, hvis en organisation har lidt et nederlag ift. dens primære mål, dvs. stemmer, regeringsmagt, politik eller partisammenhold. Et partilederskifte forventes også at give anledning til partiforandring, specielt hvis det også indebærer, at partiets dominerende koalition, dvs. ledelsesgruppen, forandres, fordi en ny ledelsesgruppe er motiveret både af at etablere sin magt og implementere sine mål (Harmel og Janda, 1994: 280). Der er dermed større sandsynlighed for, at Dansk Folkeparti organiseres anderledes end Fremskridtspartiet, end der er for forandring i Dansk Folkeparti ved partilederskiftet mellem Pia Kjærsgaard og Kristian Thulesen Dahl (Kosiara-Pedersen, 2019).

Analysen af Dansk Folkepartis organisation, strategi og politik er baseret på interview med partileder Pia Kjærsgaard (i 2002), partisekretær Poul Lindholm Nielsen (i 2017) og sekretariatsleder Steen Thomsen (i 2002), Dansk Folkepartis vedtægter (fra 1996, 2003, 2006), årsmødetaler og -beretninger (1996-2019), Dansk Folkepartis politiske program (Dansk Folkeparti, 2019a, 2019b), *Dansk Folkeblad*, (selv-)biografier (Kjærsgaard, 2013), partiets regnskaber (2001-2018), partimedlemsundersøgelserne (2000 og 2012), mediernes dækning samt eksisterende studier. Analysen af Dansk Folkepartis etablering og forandring er opdelt i tre afsnit med fokus på henholdsvis organisation, strategi og politik.

Organisatorisk: en for alle og alle for en

Det var ikke blot de fire MF'er, men flere centrale organisationsfolk som Peter Skaarup og Poul Lindholm Nielsen, ca. en tredjedel af partiets medlemmer (Bille, 1998) samt tidligere kandidat Søren Espersen, der fulgte med over i Dansk Folkeparti. Men partiets organisering blev en anden. Glistrup formåede ikke at skabe den type personligt parti, han ønskede. Hertil var modstanden fra hans støtter for stor. Fremskridtspartiet endte derfor i langt højere grad, end Glistrup ønskede, med organisatoriske træk lig de etablerede partier (Bille, 1997; Larsen, 1977). Omvendt synes Pia Kjærsgaard og hendes støtter at have været meget bevidste om at skabe en mere traditionel partiorganisation, dog med en højere grad af centralisering og partidisciplin. Pia Kjærsgaard og hendes støtter ønskede at være et "normalt" parti med en medlemsorganisation, fordi "partier skal da have medlemmer" (interview med Pia Kjærsgaard). Dansk

Folkeparti har derfor, lig hovedparten af de europæiske partier, en landsorganisation med årsmødet som øverste myndighed, lokalforeninger og medlemmer med rettigheder og pligter, men de adskiller sig med en stærkere hovedbestyrelse, specielt når det gælder optagelse og eksklusion af medlemmer (Dansk Folkeparti, 2019f), hvilket uddybes nedenfor.

Det var års kiv og strid om organisering og politik i Fremskridtspartiet, der kulminerede på det famøse landsmøde i 1995, og ønsket om politisk indflydelse, der fik betydning for, at Dansk Folkeparti blev organiseret med en højere grad af centralisering og partidisciplin end de etablerede partier. Som udtrykt af Peter Skaarup:

Landsmødet udstak linjen for vores organisation og vores måde at tænke og fungere på. Det har forskånet os for mange af de problemer, som andre partier i dag må kæmpe med. ... Vi lærte nemlig på den hårde måde, at politik frem for alt kræver selvdisciplin, ordholdenhed, hæderlighed og vilje til kompromis – og at meninger ikke er noget man skifter, som vinden blæser. Landsmødet [Fremskridtspartiets i 1995] gav os hår på brystet (Jensen, 2013a).

Pia Kjærsgaard og resten af ledelsen var klar over, at de var nødt til at opretholde en skarp partidisciplin, hvis de skulle få deres mandater til at tælle i Folketinget (Pedersen og Ringsmose, 2005). Kombinationen af en stærk norm om etablering af medlemsorganisation og et behov for partidisciplin præger fra start Dansk Folkepartis organisering.

Partimedlemskab

Pia Kjærsgaard og hendes støtter etablerede en medlemsorganisation og opfordrede til medlemsrekruttering (Pia Kjærsgaard, årsmødetale 1997; Poul Lindholm Nielsen, årsmødetaler 1997 og 2000) i lighed med alle andre danske partier. De havde et mål om at have en lokal partiforening i alle 275 kommuner og anså 10.000 for et ikke urealistisk medlemstal, selvom ”det ikke ligger lige om hjørnet” (interview med Steen Thomsen); det tog 10 år. Dansk Folkeparti afholdt årlige rekrutteringskampagner og inkluderede systematisk indmeldelsesblanketter i deres kampagnemateriale. Samtidig er medlemskriterierne i Dansk Folkeparti ikke høje. Man skal være 14 år gammel, have dansk statsborgerskab (men dispensationer gives, jf. Sahl, 2015), og så må man ikke være medlem af andre partier (Dansk Folkeparti, 2019f). Medlemskontingentet på 150 kr. (Dansk Folkeparti, 2019g) er lavt i international sammenhæng (Kosiara-Pedersen, 2015).

Dansk Folkepartis medlemsorganisation ligner på mange måder de andre partiers. I en international, komparativ analyse af graden af internt partidemokrati i europæiske partier, ligger Dansk Folkeparti på en 38. plads ud af 55. Men de er ikke det danske parti, der scorer lavest, idet både Radikale Venstre og Socialdemokratiet scorer lavere, når det gælder medlemmernes formelle indflydelse på vigtige politiske beslutninger (Bolin et al., 2017). Men der er en høj grad af centralisering af de politiske beslutninger, og partimedlemmerne inddrages traditionelt ikke. Det er vælgerne, der har stemt på partiet, og medlemmer kan ikke bare betale kontingent og så tro, at de kan bestemme partiets politik (Thomsen, 2002). Det betyder ikke, at Dansk Folkepartis medlemmer ønsker mere internt demokrati. Partimedlemsundersøgelserne viser, at de er blandt de mest tilfredse partimedlemmer, også i en nordisk sammenligning (Kosiara-Pedersen, 2014; Bolin og Kosiara-Pedersen, 2019). De forventer ikke indflydelse; de mener, i højere grad end medlemmer i andre partier, at deres rolle er at bakke op om ledelsen.

Efter Dansk Folkepartis etablering sikrede Peter Skaarup i partisekretariatet, at "ballademagerne" fra Fremskridtspartiet ikke fulgte med (interview med Pia Kjærsgaard). Lokalforeningsbestyrelser kan også nægte optagelse af et medlem (Dansk Folkeparti, 2019f). Det er derfor ikke alle medlemmer, der opfyldte medlemskriterierne, der var velkomne.

Partidisciplin

Det er heller ikke alle medlemmer, der er velkomne til at blive. Medlemmer, der kritiserer partiet offentligt, afviger fra partiets politiske linje, fx ved at være antisemitiske eller på anden vis skadelige for partiet, bliver bedt om at forlade partiet eller ekskluderes. I modsætning til andre partier giver Dansk Folkeparti ikke mulighed for, at ekskluderede medlemmer appellerer eksklusionen til partiets højeste myndighed, årsmødet (Dansk Folkeparti, 2019f; Kosiara-Pedersen, 2015).

Mens der i andre partier (i forskellig omfang) er "højt til loftet og langt til døren", bliver der i Dansk Folkeparti lagt stor vægt på én politisk partilinje, og denne understøttes ved en høj grad af partidisciplin både i medlemsorganisationen og folketingsgruppen. Partidisciplinen understøttes af partiets hovedkvarter, der gerne tager ud i landet for at hjælpe lokale partiforeninger med at afklare uenigheder. Poul Lindholm Nielsen er kendt for at være den, der klarede ærterne, når der var konflikter i lokale partiforeninger, eller hvis der var nogen, der skulle mindes om partiets linje og graden af partidisciplin. Ifølge ham selv en nødvendig og naturlig opgave til sikring af partiets succes (interview 2017). Mediernes dækning viser, at eksklusion primært sker ved lokale personkon-

flikter, efter kritik af partiets ledelse og ved politiske udmeldinger, der viser sympati med højreekstremistiske grupper.

Det er ikke kun på det lokale niveau, at menige partimedlemmer og kommunalbestyrelsesmedlemmer er blevet ekskluderet. Utilfredshed med topstyringen resulterede også i eksklusionen af folketingsmedlemmer i 2000. Pia Kjærsgaard mente selv, at partiets hurtige succes havde gjort det svært at undgå ”lykkeriddere” og andre typer, der ikke er ”ordentlige” kandidater (interview med Pia Kjærsgaard). Partiets ledelse har fra start også haft styr på folketingsgruppen, både ved at de facto bestemme, hvem der kunne (gen)opstille, og ved at holde fx ordførere i kort snor.

Den aktive opretholdelse af partidisciplin både i medlemsorganisationen og blandt de folkevalgte betyder for det første, at Dansk Folkeparti har været i stand til at minimere den negative ballast fra politisk ekstreme, som andre fløjpartier (kan) skades af, men som ikke på samme vis er en stor risiko for mainstreampartier. For det andet betyder partidisciplinen og den deraf følgende ”ro på bagsmækken”, at Dansk Folkeparti har kunnet agere som et troværdigt, etableret parti på den parlamentariske arena, hvor andre partier har kunnet regne med deres mandater, og på den vis opnå politisk indflydelse. Der har ikke været et bagland eller menige MF’er, der kunne skabe uro om ledelsens linje.

Partiledelse

Partiledelsen er central i Dansk Folkeparti. Selvom Pia Kjærsgaard etablerede Dansk Folkeparti med tre andre MF’er og andre centrale organisationsfolk, anses hun for at være partiets grundlægger, partiejeren, og afgørende i alle Dansk Folkepartis beslutninger. Stort set alle partiledere er magtfulde, men Pia Kjærsgaard har alligevel ligget i den øverste liga. Pia Kjærsgaards karisma og personlighed synes at have delt vandene mellem dem, der støtter og elsker hende, og dem af modsatte holdning. Det kan være svært for partier med en markant personlighed i front at skifte partiledere. Specielt hvis de personificerer partiet og er karismatiske. Selvom det kan siges at være tilfældet med Pia Kjærsgaard, gik partilederskiftet i 2012 umiddelbart bedre end forventet. Vælgernes tilslutning steg faktisk i 2014 og 2015, selvfølgelig også pga. Lars Løkke Rasmussens og Venstres udfordringer.

Der er forskel på partilederskift, og dette er et eksempel på skift af partilederen men ikke partiledelsen (jf. Harmel og Janda, 1994: 280). Kristian Thulesen Dahl var en af de tre MF’er, der forlod Fremskridtspartiet og skabte Dansk Folkeparti sammen med Pia Kjærsgaard. Han har hele tiden været en del af partiets ledelse. Hvor ”skiftet” fra et Fremskridtsparti domineret af Glistrupfløjen til Dansk Folkeparti under ledelse af Pia Kjærsgaard i 1995 indbefattede et skifte

i den dominerende koalition, forandrede skiftet fra Pia Kjærsgaard til Kristian Thulesen Dahl kun partilederposten, ikke partiets dominerende koalition. Pia Kjærsgaard fortsatte som prominent MF. Hvor Pia Kjærsgaard stod stærkt på det værdipolitiske område, er Kristian Thulesen Dahls image stærkere på det økonomiske qua hans uddannelse og finanspolitiske erfaring i Folketinget. Arbejdsdelingen med Kristian Thulesen Dahl som partileder og Pia Kjærsgaard som værdiordfører 2012-2015 synes derfor at være en optimal kombination. Da Pia Kjærsgaard i 2015 blev formand for Folketinget, overtog Martin Henriksen posten som udlændingeordfører, men hun fik den tilbage igen i 2019.

Ressourcer

Som andre nye partier har Dansk Folkeparti ikke formået at opnå medlemstal, der ligner de to store partiers, selvom de vælgermæssigt lå på linje i 2015. Deres medlemstal voksede fra 6.500 i 2000 til 10.700 i 2012. Tiden i opposition 2012-2015 skabte fremgang, og højdepunktet var 2015 med 17.000 medlemmer. Siden da har partiet mistet medlemmer. Dansk Folkepartis medlemmer er oftere mænd, ældre, med folkeskole eller erhvervsuddannelse som længste uddannelse, men interessant nok er de blandt dem, der er mest repræsentative for partiets vælgere; der er samme skævhed blandt vælgere og medlemmer (Kosiara-Pedersen, 2017). Dermed ligner Dansk Folkepartis støtter i høj grad andre højrefløjspartiers (Mudde, 2019).

I lyset af Dansk Folkepartis partidisciplin og begrænsede medlemsinddragelse, fx på årsmødet, virker det ikke til, at Dansk Folkeparti har set medlemmer som aktive medspillere. Det er også langt fra alle partier, der prioriterer medlemsdeltagelse. Men det er interessant, at parti-interne forhold alligevel er et af de fire punkter, Kristian Thulesen Dahl nævner i sin årsmødetale efter nederlaget ved folketingsvalget 2019. Han mener, at der skal være mere kommunikation, også så medlemmerne "kan holde os i ørene og sikre, at vi får tingene sagt i et sprog, der er til at forstå!" (Dahl, 2019). Og at der er "rigtig mange folk med særdeles gode kompetencer på en lang række forskellige områder. Kompetencer, som vi ikke udnytter særlig godt i dag" (Dahl, 2019). Det handler om orientering, men der åbnes også en dør på klem for at "være en mere aktiv del i udviklingen af vort parti" (Dahl, 2019). Kristian Thulesen Dahl plæderer her for aktiviteter og deltagelse, der ikke synes at have været et stærkt kendetegn ved Dansk Folkeparti. Den vælgermæssige tilbagegang har, som set tidligere i andre partier som Socialdemokratiet (2001) og Venstre (2011, 2019) givet anledning til genovervejelse af partiets organisering.

Dansk Folkeparti blev skabt på et tidspunkt, hvor den offentlige partistøtte var veletableret, og partiets regnskaber viser, at de primært baserer sig på offent-

lige midler. Den offentlige partistøtte udgør 75 pct. af partiets indtægter, mens medlemmernes kontingenter kun udgør 10 pct. (Folketinget, 2019). Dansk Folkeparti har, som hovedparten af de nye partier, ikke nogen stærke bånd til etablerede interesseorganisationer eller erhvervsliv, men de har fået bidrag fra aktører, der støtter de borgerlige partier.

Samlet set er Dansk Folkeparti i høj grad organiseret på samme vis som andre danske partier, men de adskiller sig med åbenhed om en markant topstyring og høj grad af partidisciplin. Det er denne kontrollerede organisering, der var en forudsætning for deres parlamentariske indflydelse, som næste afsnit fokuserer på.

Strategi: politisk indflydelse på centrale mærkesager uden ministeransvar

Fremskridtspartiets tumultariske landsmøde i 1995 var kulminationen på mange års uenighed om strategien internt i Fremskridtspartiet. Med bruddet og etableringen af Dansk Folkeparti kunne Kjærsgaards fraktion forfølge samarbejdsstrategien uden parti-intern modstand. Den stramme topstyring i organisationen var et middel til at sikre parlamentarisk indflydelse. Strategier udøves inden for de muligheder og begrænsninger, en given kontekst giver, og der fokuseres derfor i dette afsnit både på, hvordan de andre (borgerlige) partier agerede og på Dansk Folkepartis beslutninger.

Vi har i Danmark tradition for velfungerende mindretalsregeringer, der sammen med deres parlamentariske grundlag til sammen har mindst 90 mandater og dermed ikke har flertal imod sig i Folketinget, men som også lovgiver med andre partier og dermed skiftende flertal. I flerpartisystemer er en klassisk problemstilling, at partier overvejer, om de forventede omkostninger ved at deltage i regering overstiger de forventede fordele. Nøglen til ministerkontorerne giver politisk indflydelse men betyder også, at partiet står til regnskab over for vælgerne, og for nogle partier er regeringsdeltagelse ikke nødvendigvis den bedste måde at sikre politisk indflydelse på (Strøm, 1984: 211). I en dansk kontekst er det ikke kun formel regeringsdeltagelse men også det at være en del af regeringens parlamentariske grundlag, der er relevant at undersøge.

Første spørgsmål er selvfølgelig, om et parti inviteres til parlamentarisk samarbejde. Højrefløjspartierne udelukkes via en formel eller de facto *cordon sanitaire* i blandt andet Belgien, Tyskland, Holland og Sverige. Denne sortlistningsstrategi, som indikeret ved Poul Nyrup Rasmussens udtalelse om stuerenhed i 1999, blev ikke forfulgt af de danske borgerlige partier. Venstres Anders Fogh Rasmussen så tidligt Dansk Folkeparti som en allieret snarere end en trussel og baserede sine Venstre-Konservative mindretalsregeringer i 2000'erne på Dansk

Folkepartis parlamentariske støtte. Strategien var mulig, eftersom 2001-valget efterlod et flertal (VKO) til højre for midten; en sjældenhed i dansk politik, hvor Radikale Venstre traditionelt har været kongemager.

VKO-flertallet i 2001 gav de borgerlige partier nøglen til statsministeriet uden om de Radikale, hvis de ville have den. Og det ville Anders Fogh Rasmussen gerne. Dansk Folkeparti ville den parlamentariske indflydelse og kunne levere mandaterne, og dermed var Dansk Folkeparti en reel mulig samarbejdspartner i modsætning til Fremskridtspartiet. VKO-flertallet og Dansk Folkepartis strømlinede organisation er dermed vigtige brikker i forståelsen af, hvorfor Dansk Folkeparti blev inviteret indenfor. Uden at idyllisere samarbejdet synes der at være en gensidig interesse i VKO-konstellationen, også selvom det indimellem slog gnister mellem Konservative og Dansk Folkeparti.

Dansk Folkeparti fik indrømmelser på deres mærkesager, specielt integrations- og immigrationspolitik, lov og orden samt ældrepolitik for at støtte regeringens (økonomiske) politik. Den gunstige økonomiske situation gav mulighed for fokus på Dansk Folkepartis nypolitiske mærkesager (Ivarsflaten, 2005), og de blev ikke straffet af deres vælgere for støtten til økonomiske reformer. Dansk Folkeparti fik som regeringens parlamentariske grundlag politisk indflydelse uden at skulle påtage sig omfattende ansvar for upopulære beslutninger.

Regeringsdeltagelse var ikke på tale i 2001-2011. Men det blev relevant, da folketingsvalget i 2015 gjorde Dansk Folkeparti til det største parti til højre for midten. Uden adgang til overvejelserne hos både Dansk Folkeparti og statsminister Lars Løkke Rasmussen og hans hold formår denne analyse desværre kun at skrabe i overfladen. Kristian Thulesen Dahl argumenterede i medierne for, at Dansk Folkeparti ville få mere ud af at være støtteparti end af at sidde i regeringskontorerne. Dermed ville de undgå de omkostninger, der følger med regeringsansvaret, som de blandt andet har set hos deres norske søsterparti. Men det er nok ikke uden betydning, at det er problematisk at have et parti, der er stærk modstander af EU i ministerkontorerne. Med en fortsættelse af strategien fra 2000'erne ville Dansk Folkeparti få noget på deres mærkesager. Det er muligt, at den manglende bredde i den politiske ledelse også har spillet en rolle, fordi regeringsdeltagelsen ville betyde, at Dansk Folkepartis ledelse flyttede fra folketingsgruppen til ministerkontorerne; en flytning, der kunne udfordre både partidisciplin og den målrettede strategi.

Rollen som regeringens støtteparti var dog langt fra så ligetil i 2015-2019 som det var i 2001-2011 – hverken i regeringens eller Dansk Folkepartis perspektiv. Dansk Folkeparti stillede flere krav til regeringen, og der var specielt konflikter mellem Liberal Alliance og Dansk Folkeparti. Meningsmålinger (Danmarks Radio, 2019a) indikerer, at vælgerne har straffet Dansk Folkeparti for ikke at

tage politisk ansvar ved regeringsdannelsen i 2016, hvor Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti blev indlemmet i regeringen. Det samme billede ses i mediedækningens anekdoter fra folketingsvalgkampen i 2019, hvor adspurgte vælgere netop angav det, at Dansk Folkeparti ikke tog ansvar, som begrundelse for at skifte partiet ud. Selvom et mere håndfast svar kræver mere dokumentation, som fx den kommende valgundersøgelse kan give, synes det også at være Kristian Thulesen Dahls opfattelse, da han på årsmødet i september 2019 gjorde status: ”Vi skulle være endt i regering tilbage i 2015. Vi endte med at blive set som et parti, der ikke er parat til at tage det ultimative ansvar ved at gå i regering. Det dur ikke! Danskerne vil have partier, som er parat til også at tage det ansvar” (Dahl, 2019). Dansk Folkeparti oplevede dermed en elektoral omkostning ved ikke at deltage i regering, selvom de fik politisk indflydelse.

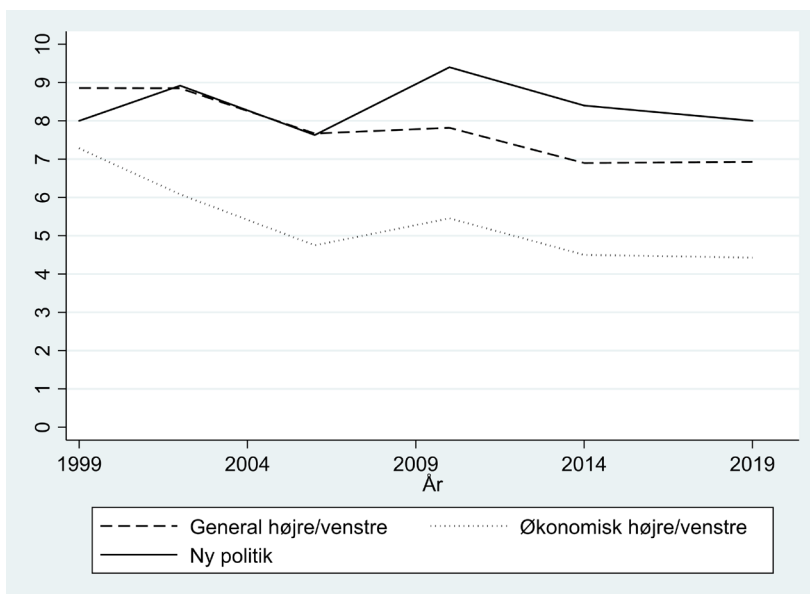
Måske valgte Dansk Folkeparti forkert. Måske gjorde de ikke. Andre (højrefløjs-)partier har oplevet, at regeringsdeltagelse koster på vælgernes opbakning. Udfordringerne er, at en minister står på mål for alle politiske beslutninger på deres område, herunder også hvis tiltag fx reelt er bestemt af EU. Dansk Folkepartis EU-skepsis ville dermed stå svagere. Samtidig er det ikke givet, at partiet kun ville komme til at besidde ministerposter på deres mærkesager. I fx VLAKE-regeringen (2015-2019) bestred konservative ministre poster, der lå i forlængelse af partiets politiske mærkesager, mens det samme ikke gjorde sig gældende for Liberal Alliance. Dansk Folkeparti kunne derfor også, som Liberal Alliance, have risikeret at skulle markere sig med ministre på andre politiske områder end deres mærkesager. Samtidig gøres regeringspartier generelt ansvarlige for hele regeringens politik, hvilket kan være en udfordring for anti-elitære partier som Dansk Folkeparti (og fx Enhedslisten), fordi regeringsdeltagelse netop etablerer dem som del af systemet.

Politik: intet over, intet ved siden af integrations- og indvandringspolitik

Den indledende artikel i dette nummer (Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen, 2020) viser, hvordan de danske partier er placeret i et todimensionelt politisk rum. Her ligger Dansk Folkeparti til højre på den nypolitiske dimension og i midten på den fordelingspolitiske. Men det har ikke altid være tilfældet. Hvor Fremskridtspartiet var et højrefløjsparti på både den ny- og fordelingspolitiske dimension, har Dansk Folkeparti bevæget sig mod midten på den fordelingspolitiske dimension og dermed væk fra Glistrups neoliberale position på højrefløjen. Denne tendens ses også hos andre lignende partier (de Lange, 2007), men fx ikke hos det norske Fremskridtsparti (Jungar og Jupskås, 2014).

Figur 1 viser Dansk Folkepartis placering på den ny- og fordelingspolitiske dimension, og på den "generelle" venstre-højre skala 1999-2014 ifølge en international, veletableret ekspertundersøgelse (Bakker et al., 2020). Dansk Folkeparti har bevæget sig fra 7 i 1999 til lidt til venstre for midten på 4,5 i 2019 på den fordelingspolitiske venstre-højre-dimension. Det betyder, at Dansk Folkeparti har flyttet sig væk fra Venstre og Konservative, og tættere på Socialdemokratiet. Der er til gengæld ikke sket meget på den nypolitiske dimension, hvor de svinger mellem 7,5 og 9; dog med stabilitet omkring 8 siden 2014. Der har hidtil været en ret klar sammenhæng mellem de danske partiers ny- og fordelingspolitiske placering, men det er i opbrud. Dansk Folkeparti har bevæget sig til det område i det politiske rum, der ikke hidtil har været optaget af andre partier, nemlig til højre på den nypolitiske dimension og til venstre for midten på den fordelingspolitiske. Et område som Socialdemokratiet må siges også at have bevæget sig mod de seneste år.

Figur 1: Dansk Folkepartis ny- og fordelingspolitiske placeringer 1999-2019



Note: Baseret på 2019 Chapel Hill Expert Survey (Bakker et al., 2020). Grafen bygger på 2019 udgaven af Chapel Hill Expert Survey, som er den nyeste udført for Danmark, se <https://www.chesdata.eu/>. Figuren viser DF's placering på hhv. gal/tan (nypolitik) variabelen og lrecon (fordelingspolitik) variabelen. Stor tak til Christoffer Green-Pedersen for at stille figuren til rådighed.

Skiftet mod venstre på den fordelingspolitiske dimension er sket gennem flere år, og selvom der i sidste del af perioden (2012) skete et partilederskift, der ellers godt kan medføre ændring i partiets politik (jf. Harmel og Janda, 1994), synes det ikke at være tilfældet. Tendensen efter 2012 er ikke markant, og Kristian Thulesen Dahl sagde ved sin tiltrædelse, at partiets politiske linje skulle fortsættes:

Betyder en ny formand så også en ny politisk linje? Sådan er der nogle, der tænker. Men sådan tænker jeg ikke. Vi skal tværtimod værne om de mærkesager, som har kendetegnet Dansk Folkeparti siden vores stiftelse i 1995. ... Man ved, hvor man har os – sådan vil det også være fremover! (Dahl, 2012).

Men det er ikke utænkeligt, at valgundersøgelsen 2019 vil pege på en yderligere venstredrejning af Dansk Folkeparti. I sin årsmødetale i september 2018 inviterede Kristian Thulesen Dahl Mette Frederiksen til at ringe, hvis valget endte med rødt flertal. Selvom Lars Løkke Rasmussen i Statsministeriet fortsat var Dansk Folkepartis plan A, skabte det strategiske valg at lancere denne plan B ifølge Kristian Thulesen Dahl uklarhed om Dansk Folkepartis borgerlighed:

Vores samarbejde med Socialdemokratiet blev for bombastisk. Blev for meget den ydre italesættelse end det politiske indhold. Mange af Jer har understreget, at det er vigtigt, at Dansk Folkeparti kan samarbejde politisk også med Socialdemokratiet. Men at måden det skete på, skabte for stor tvivl om, hvorvidt vi betragter os selv som et borgerligt parti. Og når vi nu ser os selv som et borgerligt parti – et nationalt-sindet parti – er det jo tosset, at vores ageren har kunnet skabe en så stor tvivl hos danskere, at mange fravalgte os i juni (Dahl, 2019).

Ses mere specifikt på de politiske områder, er Dansk Folkepartis mærkesager først og fremmest integrations- og immigrationspolitik, men de lægger også vægt på ældrepolitik, socialpolitik, sundhedspolitik, dyrevelfærd, lov og orden, grænsekontrol og EU (Dansk Folkeparti, 2019a). Blandt deres kontingentbetalende medlemmer er der markant højere enighed på integrations- og immigrationspolitik samt lov og orden end på andre politiske spørgsmål, hvilket viser samstemmigheden om disse nypolitiske temaer, mens der på de fordelingspolitiske spørgsmål er en større spredning (Kosiara-Pedersen, 2017: 215).

Dansk Folkeparti har specielt formået at få politisk indflydelse på indholdet og prioriteringen af integrations- og immigrationspolitikken (Green-Pedersen og Odalm, 2008). Dansk Folkeparti har haft emneejerskab over integrations- og immigrationspolitik (Hjorth, 2017). De etablerede partier, specielt Venstre,

Konservative og Socialdemokratiet, har imødekommet Dansk Folkeparti, når det gælder nativisme og velfærdschauvinisme (Christiansen, 2017). Det var allerede på den politiske dagsorden, men deres mere autoritære anti-immigration og –integrationstilgang og den vælgermæssige støtte, det fik, fremskyndede tendensen. Socialdemokratiet fulgte trop og tilpassede sig specielt i 2015-2019, mens modstanden fra specielt Enhedslisten og Radikale Venstre har skabt øget polarisering på den nypolitiske dimension (Jupskås, 2018).

Danmarks gunstige økonomi gav plads til fokus på Dansk Folkepartis nypolitiske mærkesager (Ivarssflaten, 2005). Men fordelingspolitik var nu stadig på dagsordenen. I årene som støtteparti for VK-regeringerne i 2001-2011 vekslede Dansk Folkeparti deres støtte til regeringens økonomiske politik med indrømmelser på deres mærkesager, fx ældrecheck og strammere integrations- og immigrationspolitik. Men den økonomiske politik, de valgte at støtte, var ikke altid til fordel for deres vælgere. Noget de var klar over (Kjærsgaard, 2013), fx når det gælder de velfærdsreduktioner, de var med til, i reformer af førtidspension og dagpenge. Det, at Dansk Folkeparti ikke er blevet straffet (mere) af deres vælgere, indikerer, at fordelingspolitik er langt mindre vigtig for deres støtter end de nypolitiske mærkesager.

Den indvandringkritiske tone var allerede slået an med Glistrup i 1980'erne. Dansk Folkeparti tog udgangspunkt i den ideologiske og politiske ballast fra Fremskridtspartiet men fandt hurtigt deres egne fødder. De løsnede bånd mellem sociale grupper og partier, og fremvæksten af issue voting (Borre og Andersen, 1997), fordelingspolitikens dalende betydning og nypolitikens fremmarch op til 2001-valget var en fordel for Dansk Folkeparti. Men det var også en tendens, de selv bidrog til med deres fokus, også i kampagner, på integrations- og immigrationspolitik (Christiansen, 2016).

Et radikalt højrefløjsparti?

I international komparativ forskning inkluderes Dansk Folkeparti i gruppen af ”radikale højrefløjspartier”, der fx også inkluderer Vlaams Belang, Front/Rassemblement National, Schweizerische Volkspartei, Sverigedemokraterna, Fidesz og Freiheitlichen Partei Österreichs. Denne partifamilie har fået tiltagende elektoral succes og opmærksomhed. Partierne er karakteriseret ved nativisme, autoritarisme og populisme (Mudde, 2019), og spørgsmålet her er, i hvilken grad disse begreber passer på Dansk Folkeparti.

Det første karakteristikum, nativisme, dvs. en kombination af nationalisme og xenofobi, fremgår af partiets mærkesager og politiske program (Dansk Folkeparti, 2019a, 2019b):

Vi er forpligtede af vor danske kulturarv og vort ansvar for hinanden som folk. ... Danmark er ikke et indvandrerland og har aldrig været det. Vi vil derfor ikke acceptere en multi-etnisk forvandling af landet. Danmark er danskernes land, og borgerne skal have mulighed for at leve i et trygt retssamfund, der udvikler sig i overensstemmelse med dansk kultur (Dansk Folkeparti, 2019b).

Dansk Folkeparti bakker op om velfærdsstaten, specielt ift. ældre og handicappede (Dansk Folkeparti, 2019b), og vælgerne er enige i, at Dansk Folkeparti passer godt på de gamle; Dansk Folkeparti anses for langt det bedste parti til at repræsentere de ældre (Hjorth, 2017: 201). Velfærden skal også gælde vores kæledyr; dyrevelfærd er en af Dansk Folkepartis mærkesager (Dansk Folkeparti, 2019c).

Danmark skal beskyttes med grænsekontrol, der er en af Dansk Folkepartis otte mærkesager:

Der skal være bygninger, betjente og toldere ved grænserne, både på land, ved vandet og i lufthavnene. Gæster, der vil ind i Danmark, skal mødes af en venlig og imødekommende kontrol. Men kontrollen skal være effektiv og hindre folk, der vil os det ondt eller som vi af andre grunde ikke vil have ind i landet, i at komme ind i Danmark (Dansk Folkeparti, 2019d).

Mens nogle højrefløjspartier er antisemitiske, er nogle af de nyere ikke; nogle fremstår endda pro-israelske (Mudde, 2019: 28). Dansk Folkeparti tilhører sidstnævnte. Specielt Søren Espersen forsvarer israelske interesser. På hans kontor stod (står?) en flagpiedestal med det danske, amerikanske og israelske flag under interview i 1998, og hans tweets viser det også tydeligt, fx "Fantastiske Israel!" efterfulgt af tre israelske flag fra 28. april 2020 i anledning af Israels fødselsdag.

Det andet karakteristikum ved "radikale højrefløjspartier" i den internationale forskning (Mudde, 2019) er autoritarisme, dvs. det at autoritative figurer er vigtige, og (opretholdelse af) lov og orden prioriteres. Det står også stærkt hos Dansk Folkeparti med nedsættelse af den kriminelle lavalder, hårdere straffe, specielt ved personfarlig kriminalitet, og mere politi og overvågning (Dansk Folkeparti, 2019d, 2019e). "Forbrydere skal straffes hurtigt, hårdt og kontant – og fængselsophold skal være mere straf, mindre højskoleophold" (Dansk Folkeparti, 2019e).

Det tredje karakteristikum ved "radikale højrefløjspartier" i den internationale litteratur (Mudde, 2019) er populisme, der er et begreb, hvorom der er begrebsmæssige uenigheder til trods for (eller måske på grund af?) en stor mængde

studier i disse år. De forskellige forståelser af populisme har bidraget til, at Dansk Folkeparti i forskellig grad har været klassificeret som populistisk (Bächler og Hopmann, 2017). Med udgangspunkt i en forståelse af, at populisme er en retorik, hvor folket positioneres mod eliten, dvs. en anti-elite-retorik, udviser Dansk Folkeparti populistiske karakteristika. Pia Kjærsgaard harcelerer mod den politisk korrekte, langt uddannede, café lattedrikkende, designertøj bærende elite med dyre biler og designmøbler, der tager på weekendture til London (Jensen, 2013b; Kjærsgaard, 2013). De bor langt fra problemerne, og det er nødvendigt, at Dansk Folkeparti varetager helt almindelige menneskers tarv (Kjærsgaard, 2013; Kildegaard, 2020). En analyse af folketingsmedlemmernes facebookopdateringer viser fx, at Dansk Folkepartis MF'er, sammen med Enhedslisten, anvender populistisk retorik i højere grad end andre MF'er, selvom variationen i de enkelte partier er stor (Nielsen, 2018). Samtidig har Dansk Folkepartis medlemmer og vælgere en lavere grad af tillid til det politiske system og tillid til andre mennesker end andre partiers medlemmer og vælgere (Kosiara-Pedersen, 2017: 276-280), hvilket ofte er karakteristisk for højrefløjspartier.

Det kan være svært for Dansk Folkeparti at opretholde et anti-elitært narrativ, når de indgår som en integreret del af det etablerede politiske system. Den parlamentariske repræsentation umuliggør ikke dem-og-os og anti-elitær retorik, som fx sås med Fremskridtspartiets ønske om at underminere "gammelpartierne" og velfærdsstaten. Dansk Folkeparti er forblevet et skridt fra den formelle regeringsmagt, men distancen udfordres, når de i så høj grad, og på vigtige områder, er med til at afgøre regeringens politik. Dansk Folkeparti har også været udfordret af MELD/FELD-sagen (se fx Danmarks Radio, 2019b), fordi ulovlig anvendelse af EU's midler, som konkluderet af svindeljægerenheden OLAF, ikke passer godt ind i partiets anti-elitære – og anti-EU – udmeldinger.

Det, at Dansk Folkeparti er et etableret parti, der allerede har siddet i Folketinget med gode muligheder for politisk påvirkning, bliver fx specielt tydeligt ved folketingsvalget i 2019, hvor de udfordres af Nye Borgerlige og Stram Kurs med mere restriktive immigrations- og integrationspolitiske udmeldinger. Spørgsmålet er, om Dansk Folkeparti imødekommer denne konkurrence fra højre ved selv at rykke til højre, eller om de opretholder den pragmatiske linje og vægter indflydelsen højere. Her er en klar parallel dels til Glistrup-Kjærsgaard konflikten, dels til Enhedslisten, der har bevæget sig fra at holde på deres politiske ståsted til en mere samarbejdende linje, hvor alle forbedringer tæller (Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen, 2020).

Alt i alt er Dansk Folkeparti et ”radikalt højrefløjsparti” karakteriseret ved nativisme, autoritarisme og en vis grad af populisme. Men Dansk Folkeparti er ikke radikalt til højre, når det gælder fordelingspolitik.

Konklusion

Formålet med denne artikel er at vise, hvordan bruddet med Fremskridtspartiet gav mulighed for en organisation, strategi og politik, der var en forudsætning for den politiske indflydelse, Dansk Folkeparti har fået i anledning af partiets 25 år 6. oktober 2020.

Organisatorisk skabte Pia Kjærsgaard og hendes støtter en partiorganisation med medlemmer, men med en høj grad af centralisering og partidisciplin for at være parlamentarisk troværdig. Der skulle være ”ro på bagsmækken”. Derfor kunne partiets vælgermæssige succes omsættes til politisk indflydelse allerede med VKO-flertallet i 2001-2011, såvel som i 2015-2019. I disse perioder har Dansk Folkeparti formået at få politiske indrømmelser specielt ift. deres mærkesager integrations- og immigrationspolitik, lov og orden, og ældre. På den nypolitiske dimension fortsatte Dansk Folkeparti arven fra Fremskridtspartiet, men på den fordelingspolitiske dimension har Dansk Folkeparti bevæget sig mod midten.

Dansk Folkeparti er kommet langt siden etableringen i 1995. Spørgsmålet er, om Pia Kjærsgaard, Kristian Thulesen Dahl og resten af Dansk Folkeparti nåede toppen i 2015, eller om de også fremover vil være på tale som et af de store partier, og specielt som et regeringsbærende parti. Deres succes synes at kunne forklares med en unik kombination af elektoralt gunstige forhold, specielt VKO-flertallet i 2001-2011 men også Lars Løkke Rasmussens og Venstres udfordringer i 2014-2015; en topstyret, strømlinet organisation, der kunne levere mandaterne i Folketinget, og hvor baglandet ikke har skabt unødvendigt røre om partiets politik; mærkesager der har stået højt på den politiske dagsorden; samt en karismatisk leder og kompetent arvtager. Sådanne gunstige forhold har ikke været alle ”radikale højrefløjspartier” forundt, og de har derfor ikke været inviteret med i det fine selskab rundt om regeringens forhandlingsbord. Det blev Dansk Folkeparti til gengæld.

Note:

1. Se mere på: <https://www.dr.dk/bonanza/serie/405/fremskridtspartiets-1/55360/fremskridtspartiets-landsmoede-tv-aktuelt>

Litteratur

- Andersen, Johannes Lund (2001). *Dansk Folkeparti, demokratiet og de fremmede. Arbejdsrapport nr. 2001:6*. Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.
- Bakker, Ryan, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen og Milada Vachudova (2020). *2019 Chapel Hill Expert Survey. Version 2019.1*. Tilgængelig på chesdata.eu. Chapel Hill, NC: University of North Carolina, Chapel Hill.
- Bille, Lars (1997). *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bille, Lars (1998). *Dansk partipolitik 1987-1998*. København: DJØF Forlag.
- Bolin, Niklas og Karina Kosiara-Pedersen (2019). Party members' perception of intra-party democracy, pp. 201-224 i Marie Demker, Knut Heidar og Karina Kosiara-Pedersen (red.), *Nordic Party Members: Linkages in Troubled Times*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Bolin, Niklas, Nicholas Aylott, Benjamin von dem Berge og Thomas Poguntke (2017) Patterns of intra-party democracy across the world, pp. 158-184 i Susan E. Scarrow, Paul D. Webb og Thomas Poguntke (red.), *Organizing Political Parties. Representation, Participation and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Borre, Ole og Jørgen G. Andersen (1997). *Voting and Political Attitudes in Denmark: A Study of the 1994 Election*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Bächler, Christian Martin og David Nicolas Hopmann (2017). Denmark: The rise of the Danish People's Party, pp. 29-41 i Toril Aalberg, Frank Esser, Carsten Reinemann, Jesper Strömbäck og Claes H. De Vreese (red.), *Populist Political Communication in Europe*. Oxon: Routledge.
- Christiansen, Flemming J. (2016). The Danish People's Party: Combining cooperation and radical positions, pp. 94-112 i Tjitske Akkerman, Sarah L. de Lange og Matthijs Rooduijn (red.), *Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?* New York: Routledge.
- Christiansen, Flemming J. (2017). Conflict and co-operation among the Danish mainstream as a condition for adaptation to the populist radical right, pp. 49-70 i Pontus Odmalm og Eve Hepburn (red.), *The European Mainstream and the Populist Radical Right*. Abingdon: Routledge.
- Dahl, Kristian Thulesen (2012). Mange tak for tilliden. *Dansk Folkeblad* 16 (5). https://danskfolkeparti.dk/wp-content/uploads/2017/04/DF-05-2012_web-1.pdf (1. april 2019).
- Dahl, Kristian Thulesen (2019). *Årsmødetale 14. september 2019*. https://danskfolkeparti.dk/wp-content/uploads/2019/09/Kristian_Thulesen_Dahls_årsmødetale_2019.pdf (5. maj 2020).

- Danmarks Radio (2019a) *Meningsmåling*. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/meningsmaalinger?mode=history&embed=&historyfrom=0&parties=o&overloadedblocks=> (5. maj 2019).
- Danmarks Radio (2019b) Tema: DF og EU-pengene. <https://www.dr.dk/nyheder/tema/df-og-eu-pengene> (15. juni 2020).
- Dansk Folkeparti (2019a). *Mærkesager*. <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/> (8. marts 2019).
- Dansk Folkeparti (2019b). *Principprogram*. <https://danskfolkeparti.dk/politik/principprogram/> (20. januar 2020).
- Dansk Folkeparti (2019c). *Grænsekontrol*. <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/graensekontrol/> (8. marts 2019).
- Dansk Folkeparti (2019d). *Dyrevelfærd*. <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/dyrevelfaerd/> (8. marts 2019).
- Dansk Folkeparti (2019e). *Retspolitik*. <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/retspolitik/> (8. marts 2019).
- Dansk Folkeparti (2019f). *Vedtægter for Dansk Folkepartis landsorganisation*. <https://danskfolkeparti.dk/partiet/vedtaegter/> (8. marts 2019).
- Dansk Folkeparti (2019g). *Bliv medlem for 150,- kr. årligt!* <https://danskfolkeparti.dk/vaer-med/bliv-dfer/> (8. marts 2019).
- de Lange, Sara L. (2007). A new winning formula? The programmatic appeal of the radical right. *Party Politics* 13 (4): 411-435. <https://doi.org/10.1177/1354068807075943>.
- Folketinget (2018). *Pia Kjærsgaard (DF)*. <https://www.ft.dk/medlemmer/mf/p/pia-kjaersgaard> (13. januar 2020).
- Folketinget (2019). *Gruppetøtte og regnskaber*. <https://www.ft.dk/partier/om-politiske-partier/gruppestoette-og-regnskaber> (8. marts 2019).
- Gauja, Anika og Karina Kosiara-Pedersen (2019). Partiforskning i komparativ politik. *Tidsskriftet Politik* 22 (2): 30-53.
- Green-Pedersen, Christoffer og Karina Kosiara-Pedersen (2020). Det danske partisytem mellem kontinuitet og forandring. *Politica* 52 (3): 215-233
- Green-Pedersen, Christoffer og Pontus Odalmalm (2008). Going different ways? Right-wing parties and the immigrant issue in Denmark and Sweden. *Journal of European Public Policy* 15 (3): 367-381. DOI: 10.1080/13501760701847564.
- Harmel, Robert og Kenneth Janda (1994). An integrated theory of party goals and party change. *Journal of Theoretical Politics* 6 (3): 259-287. DOI: 10.1177/0951692894006003001.
- Harmel, Robert, Lars G. Svåsand og Hilmar Mjelde (2018). *Institutionalisation (and De-institutionalisation) of Right-Wing Protest Parties. The Progress Parties in Denmark and Norway*. London: Rowman & Littlefield.

- Hjorth, Frederik (2017). Emneejerskab – hvilke partier ejer hvilke emner?, pp. 193-205 i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.). *Oprør fra udkanten – Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Ivarsflaten, Elisabeth (2005). The vulnerable populist right parties: No economic realignment fuelling their electoral success. *European Journal of Political Research* 44 (3): 465-492. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2005.00235.
- Jensen, Mads Mostrup (2013a). Skaarup: DF er et topstyret parti, og det har været en ubetinget succes. *Berlingske*, 15. september. <https://www.berlingske.dk/politik/skaarup-df-er-et-topstyret-parti-og-det-har-vaeret-en-ubetinget-succes>
- Jensen, Mads Mostrup (2013b). Pia K.: Eliten ødelægger Danmark. *Berlingske*, 15. september. <https://www.berlingske.dk/politik/pia-k.-eliten-oedelaegger-danmark>
- Jungar, Ann-Cathrine og Anders Ravik Jupskås (2014). Populist radical right parties in the Nordic region: A new and distinct party family? *Scandinavian Political Studies* 37 (3): 215-238.
- Jupskås, Anders Ravik (2018). Shaken, but not stirred: How right-wing populist parties have changed party systems in Scandinavia, pp. 103-144 i Steven B. Wolinetz og Andrej Zaslove (red.), *Absorbing the Blow: Populist Parties and their Impact on Parties and Party Systems*. London: ECPR Press.
- Kildegaard, Kasper (2020). Forarget Pia Kjærsgaard: En lille elite ”sidder på flæsket” med deres ”åh-så-tolerante holdninger” og spærrer danskerne inde. *Berlingske*, 12. januar. <https://www.berlingske.dk/politik/forarget-pia-kjaersgaard-en-lille-elite-sidder-paa-flaesket-med-deres-aaah>
- Kjærsgaard, Pia (2013) med Jette Meier Carlsen. *Fordi jeg var nødt til det*. København: People’s Press.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2014). Partimedlemmernes deltagelse og syn på partidemokrati 2000-2012. *Politica* 46 (3): 274-295.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2015). Party membership in Denmark: Fluctuating membership figures and organizational stability, pp. 66-83 i Emilie van Haute og Anika Gauja (red.), *Party Members and Activists*. London: Routledge.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2017). *Demokratiets ildsjæle. Partimedlemmer i Danmark*. København: DJØF Forlag.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2019). Change and stability: How the party leaderships of the Danish Progress Party and Danish People’s Party organized. *Polish Political Science Review* 7 (1): 61-79. DOI: 10.2478/ppsr-2019-0004.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2020). Danish Peoples Party: Centre oriented populists?, i Peter Munk Christiansen, Jørgen Elklit og Peter Nedergaard (red.), *Oxford Handbook of Danish Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Larsen, Bjarne Villads (1977). En studie af Fremskridtspartiets organisation. *Politica* 9 (3-4): 59-84.

- Mudde, Cas (2019). *The Far Right Today*. Cambridge: Polity.
- Nielsen, Christoffer Mejer (2018). *Populisme 2.0. En machine learning-tilgang til kortlægning af populistisk framing på Facebook*. København: Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.
- Pedersen, Karina og Jens Ringsmose (2005). Fra protest til indflydelse – organisatoriske forskelle mellem Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti. *Tidsskriftet Politik* 8 (3): 68-78.
- Sahl, Jonas (2015). Top-DF'ers kone fra Taiwan listet ind i partiet. *Ekstra Bladet*, 9. februar. <https://ekstrabladet.dk/nyheder/politik/dansktopolitik/top-dfers-kone-fra-taiwan-listet-ind-i-partiet/5434843>. (1. april 2019).
- Statsministeriet (1999). Statsminister Poul Nyrup Rasmussens replik ved åbningsdebatten i Folketinget den 7. oktober 1999. http://www.stm.dk/_p_7628.html (8. marts 2019).
- Strøm, Kaare (1984). Minority governments in parliamentary democracies: The rationality of nonwinning cabinet solutions. *Comparative Political Studies* 17 (2): 199-227.
- Thomsen, Steen (2002) Interview med organisationskonsulent Steen Thomsen ved forfatteren i 2002.

Interview

- Kjærsgaard, Pia (2002). Interview med Pia Kjærsgaard gennemført af forfatteren i 2002.
- Nielsen, Poul Lindholm (2017). Interview med partisekretær Poul Lindholm Nielsen ved forfatteren og hendes hold ”partier som medlems- og kampagneorganisationer” på Københavns Universitet.
- Thomsen, Steen (2002). Interview med organisationskonsulent Steen Thomsen ved forfatteren i 2002.

Henrik Bech Seeberg

Enhedslisten – en brølende, men tandløs løve?¹

Trods en svær fødsel i asken af tre døende kommunistiske partier omkring murens fald i 1989, har Enhedslisten klareret sig formidabelt og etableret sig som en stabil del af det danske Folketing. Hvad skyldes denne succes? Enhedslisten er en brølende, men tandløs løve i den forstand, at partiet stiller suverænt flest § 20-spørgsmål i Folketinget om især velfærdspolitik, miljøpolitik og EU, uden at dette pres dog omsættes til indflydelse i finanslovene under skiftende socialdemokratiske regeringer, hvor det mest oplagt skulle forventes. Enhedslisten har således gennem sin kritik (men ikke lovgivningsindflydelse) udfordret det etablerede og holdt en ren, kompromisløs ideologisk linje i en tid med mange velfærdsforringelser, udlændingestramninger og stigende klimakrise. Det har en voksende gruppe vælgere efterspurgt.

Nøgleord: Enhedslisten, emnefokus, policyindflydelse, finanslov, § 20-spørgsmål, Folketinget

På den yderste venstrefløj er Enhedslisten blevet en betydelig faktor i dansk politik over de seneste år. Ved folketingsvalget i 2019 tabte de ét sæde, men fik stadig 13 pladser i Folketinget (7 pct. af de 179 pladser). Det gør dem til det sjette største parti ud af de ti partier i Folketinget. Lige i hælene på SF, Radikale og Dansk Folkeparti, men dog langt fra Socialdemokratiet og Venstre. Dermed rangerer Enhedslisten blandt de mest succesfulde partier på den yderste venstrefløj i Europa (March og Rommerskirchen, 2015: 40). Siden sin fødsel i 1990 har Enhedslisten været en fast del af det parlamentariske grundlag for socialdemokratiske mindretalsregeringer under Poul Nyrup Rasmussen i 1993-2001 og igen under Helle Thorning Schmidt i 2011-2015 samt Mette Frederiksen siden 2019. De har dog ikke deltaget i regeringerne.

Når man tænker på, at Enhedslisten blev skabt i 1990 fra asken af tre små døende, kommunistiske partier uden sæde i Folketinget og dermed udspringer fra en ideologi, som efter murens fald hørte fortiden til, er det i europæisk sammenhæng en ret velkendt, men stadig højst bemærkelsesværdig præstation (March og Mudde, 2005). Enhedslisten har etableret sig som en stabil del af det danske politiske system på en ellers tætpakket venstrefløj, som allerede tæller et historisk succesfuldt Socialdemokrati samt SF (og Alternativet samt til dels Radikale Venstre). Spørgsmålet er, hvordan det er lykkedes et marxistisk, revo-

lutionært parti ikke kun at bide sig fast, men også at gøre sig gældende i dansk politik. Danmarks forhold til EU fyldte meget i dansk politik i 1990'erne med folkeafstemningerne først om Maastricht-traktaten og dernæst om Edinburgh-traktaten, og det var Enhedslistens held. Ligesom mange andre europæiske partier på den yderste venstrefløj (March og Mudde, 2005) markerede partiet sig som en stærk stemme imod EU og vandt omkring folkeafstemningerne mange stemmer på det. Selvom EU-modstanden fortsat fylder meget i partiet, så har folkeafstemninger og Danmarks forhold til EU siden fyldt meget mindre i dansk politik og kan derfor ikke forklare Enhedslistens store gennembrud i løbet af 2010'erne.

Denne artikel søger at besvare spørgsmålet om Enhedslistens succes og på den måde levere et af de første studier af partiet. På trods af Enhedslistens parlamentariske betydning har partiet tiltrukket sig beskeden forskningsmæssig opmærksomhed i sammenligning med måske især Socialdemokratiet (Arndt, 2014; Kitschelt, 1994) og Dansk Folkeparti (Bale et al., 2010; Meguid, 2008; se dog Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020). Der er dog en gryende forskningsdagsorden i venstrefløjspartier (Krause, 2019; March og Rommerskirchen, 2015).

For at forstå hvordan Enhedslisten har etableret sig som en fast del af dansk politik, vil jeg først undersøge, hvordan partiet er organiseret og organisatorisk har udviklet sig. Derefter vil jeg se på partiets vælgere og udviklingen i vælgeropbakningen. Så vil jeg se på partiets adfærd i Folketinget, herunder hvilke emner partiet fokuserer på. Endelig vil jeg analysere en række finanslove under socialdemokratiske mindretalsregeringer for at undersøge, hvorvidt Enhedslisten under de mest gunstige forhold har skabt sin succes ved at påvirke sin egen regerings politik. Det leder mig frem til at diskutere, hvad der har været nøglen til Enhedslistens succes.

Analysen viser, at Enhedslisten bedst kan forstås som en brølende løve – Enhedslisten stiller utroligt mange spørgsmål og leverer langt over evne i forhold til sin størrelse. Men det er dog en løve uden mange tænder, idet den kritik, som Enhedslisten retter mod selv sin egen regering, sjældent omsættes til ret megen indflydelse på lovgivning (medmindre partiet indgår aktivt som forligspartner). Det er altså vel at mærke under en socialdemokratisk regering, som ideologisk ligger meget tættere på Enhedslisten end skiftende borgerlige regeringer, og som afhænger af Enhedslisten som parlamentarisk grundlag. Det er et væsentligt resultat, idet det var her, muligheden for indflydelse burde være størst, når nu Enhedslisten endnu ikke har deltaget i en regeringskoalition. Det tyder altså på, at Enhedslisten har fundet sin rolle i dansk politik som en kritisk stemme for en gruppe vælgere, som er imod forringet velfærd og lukkede grænser – og

her har stemmen været vigtigere end aftryk på lovgivning. Samtidig har Enhedslisten formået løbende at modernisere sig og blive mere agil.

Enhedslistens organisation²

Enhedslisten blev skabt som en sammenslutning af Venstresocialisterne, Danmarks Kommunistiske Parti og Socialistisk Arbejderparti i 1990, som byggede på en marxistisk idé om at afvikle kapitalismen og realisere et klasseløst samfund med kollektivt ejerskab af produktionsmidlerne.

Trods Enhedslistens kommunistiske fortid er partiets tilslutning til staten svagere end andre danske venstrefløjspartiers. Partiet havde ifølge egne rapporter i 2017 en årlig indkomst på 18,8 million kroner, hvoraf kun 46 pct. var statsstøtte. Denne procentdel er bemærkelsesværdig, fordi SF fik mere end halvdelen af sin indkomst fra staten (58,5 pct.), og Socialdemokraterne endnu mere med 71,1 pct. (Seeberg og Kölln, 2020; Kölln og May, 2019).

Den kommunistiske arv afspejles til gengæld i partiets organisatoriske struktur. Selvom partiet ikke har mange medlemmer (kun 0,2 pct. af alle vælgere; Seeberg og Kölln, 2020), kan Enhedslisten karakteriseres som et medlemsbaseret parti med en høj grad af parti-internt demokrati (Bolin et al., 2017: 177; Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Poguntke et al., 2016). Kandidater til Folketinget udvælges ved afstemninger på den årlige partikongres. Partiet bruger lukkede kandidatlistor til folketingsvalg, og partiet har derigennem stor indflydelse på rækkefølgen, hvori kandidater vælges til Folketinget. Partiets rotationsprincip understreger denne styring af kandidaterne. Rotationsprincippet betyder, at kandidater ikke kan søge genvalg, hvis de har siddet mere end syv år i Folketinget i træk. Selvom partiets politiske ordfører fra 2009 til 2016, Johanne Schmidt Nielsen, var yderst populær blandt vælgerne, måtte hun således forlade Folketinget i 2019. Dette går umiddelbart imod March og Muddes (2005) argument om, hvordan tidligere kommunistiske partier transformeres grundlæggende på tværs af Europa. Her ville forventningen være et skifte mod mere ledelsesstyring og mindre medlemsstyring i partiet.

For at sikre sig at folketingsmedlemmer ikke hæver sig over partiet, skal de betale partiskat ”svarende til den del af indtægten, der ligger over gennemsnittet af en faglært metalarbejders løn i København” (§ 19 i Enhedslistens vedtægter; Enhedslisten, 2018b). Ifølge partiets vedtægter (Enhedslisten, 2018b) skal dets folketingsmedlemmer ydermere følge beslutninger i hovedbestyrelsen, hvis medlemmer vælges på partiets kongres. Bestyrelsen er partiets øverste myndighed mellem kongresserne og mødes næsten en gang om måneden (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Enhedslisten, 2018b). I det daglige arbejde i Folketinget har partiet en flad struktur.

Den medlemsbaserede organisation giver i de kommende analyser af Enhedslistens indflydelse på lovgivning anledning til at forvente, at partiet vil opnå begrænset påvirkning af lovgivning, fordi det vil agere ret firkantet policyøgende og principfast og dermed være utilbøjeligt til at søge kompromisser eller give køb på sin egen policypræference for at opnå lidt mindre ideelle polymål (Pedersen, 2012; Schumacher, Vis og de Vries, 2013).

Selvom Enhedslisten fortsat har en udpræget medlemsbaseret organisation, har partiet fornyet sig på tre afgørende punkter og er således en del af en større "mutationsbølge" af gamle kommunistpartier i Europa, herunder de tyske og skotske socialistiske partier (March og Mudde, 2005). For det første har Enhedslisten ligesom andre søsterpartier i Vesteuropa over tid forkastet den revolutionære politik og søger i dag i stedet at fremme socialismen og afslutte kapitalismen med fredelige, demokratiske midler (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Enhedslisten, 2018a; March og Mudde, 2005). For det andet fik partiet en politisk ordfører i 2009. Selvom partiet således ikke har en formel partileder, er det i praksis svært at se forskel, i hvert fald for vælgere og medier. For det tredje er partiet gået fra principielt at udelukke at deltage i forlig, hvis ikke hvert delelement er en forbedring af status quo, til at de i højere grad er villige til at forhandle på tværs af områder. Samtidig stemmer Enhedslisten ikke længere konsekvent imod finansloven, blot fordi den indeholder udgifter til militæret (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020: 19). Dermed ligner Enhedslisten de andre partier i Folketinget mere på flere afgørende punkter og har samtidig åbnet op for at søge mere indflydelse på Folketingets lovgivning.

Enhedslistens vælgere

Partiets vælgere er primært unge, offentligt ansatte singler, som tjener mindre end gennemsnittet blandt danske vælgere og i højere grad end den typiske vælger bor til leje i de større danske byer, særligt København (Seeberg og Kölln, 2020). Det er her værd at bemærke, at partiets vælgere ikke er eksempelvis hardcore autonome, men en del af den lavere, primært urbane middelklasse. Partiets vælgere placerer sig på den yderste venstre fløj. De er mere imod ulighed end den gennemsnitlige vælger og foretrækker klart velfærd over skattelettelse. De er desuden en anelse mere EU-skeptiske og går mere op i miljøet og udviklingsbistand end medianvælgeren (baseret på analyser af det danske valgprojekt 2015; Hansen og Stubager, 2017; se også Seeberg og Kölln, 2020). Selvom vælgerne ikke søger marxistisk revolution, er de således stadig meget venstreorienterede i deres økonomiske politik og miljøpolitik, og det har ikke ændret sig væsentligt over tid (Seeberg og Kölln, 2020). Det flugter med Enhedslistens placering på

en økonomisk højre-venstre-skala og en ny-politisk skala (se figur 3 i introartiklen af Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen).

Enhedslistens adfærd i Folketinget

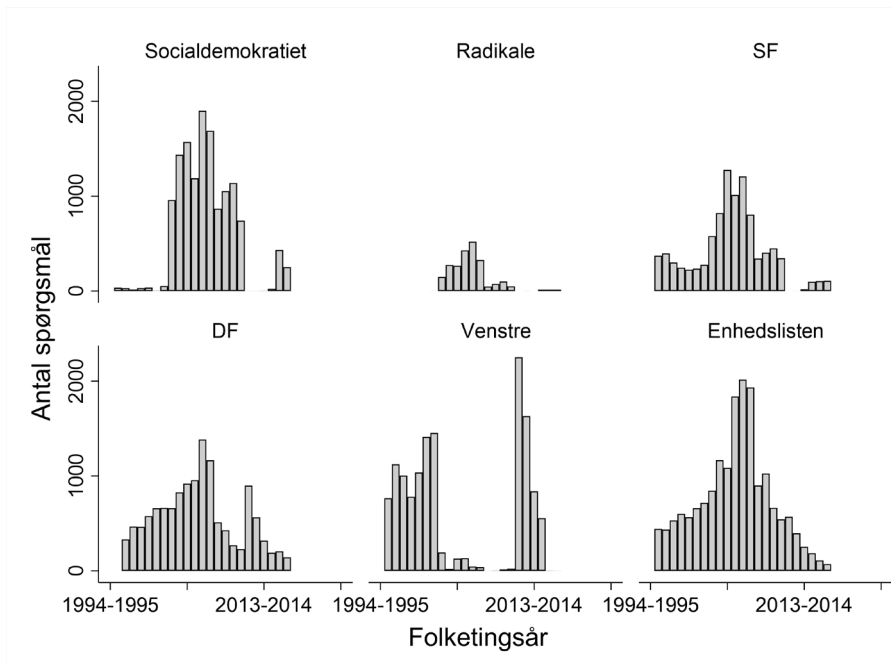
En måde at undersøge Enhedslistens adfærd i Folketinget på er at se på partiets § 20-spørgsmål til ministeren. Alle medlemmer af Folketinget kan stille disse spørgsmål skriftligt og mundtligt i folketings salen til alle fagministre og statsministeren. Der er en større international forskningslitteratur omkring disse spørgsmål (Bevan og John, 2015; Green-Pedersen og Mortensen, 2010; Vliegthart og Walgrave, 2011; Seeberg, 2013, 2018; Vliegthart, Walgrave og Meppelink, 2011), som viser, at de bruges meget strategisk af partierne ikke kun til at indhente mere information om en given sag, men også til at udfordre ministeren og kritisere regeringens politik. Spørgsmålene udgør en væsentlig del af især oppositionspartiernes forsøg på at sætte den politiske dagsorden og tvinge regeringen til at tage emner eller sager op, som den måske gerne havde været foruden (Green-Pedersen og Mortensen, 2010). Nyere forskning viser, at det er en vigtig mekanisme i forhold til at forstå både regeringens vælgeropbakning og den lovgivning, som vedtages i Folketinget. Regeringen står til ansvar for problemer og er derfor udsat, når oppositionen stiller mange spørgsmål til ministrene. Oppositionen har en mulighed for gennem § 20-spørgsmålene at udstille regeringens mangler foran vælgerne (Seeberg, 2018). Det betyder, at regeringen kan komme under pres fra oppositionen for at ændre lovgivning, og § 20-spørgsmål er et nyttigt værktøj til dette, selvom de alene ikke automatisk giver indflydelse. Denne dynamik så vi blandt andet udspille sig i 1990'erne, hvor den daværende socialdemokratiske justitsminister, Frank Jensen, vedtog flere bemærkelsesværdige voldspakker efter lange perioder med hård kritik fra Birthe Rønn Hornbæk og Tom Behnke fra de Konservative (Seeberg, 2013).

I forhold til partiernes brug af § 20-spørgsmål er det først og fremmest bemærkelsesværdigt, at Enhedslisten gennemsnitligt stiller flere § 20-spørgsmål end noget andet parti i Folketinget og samtidig stiller mange spørgsmål uanset hvilke partier, der sidder i regering. De stillede i gennemsnit ca. 750 spørgsmål per år fra 1994-2017, og det er 100 mere end det meget større Socialdemokrati og næsten dobbelt så mange som deres umiddelbare naboparti, SF. For Enhedslisten er det i gennemsnit 144 spørgsmål per folketingsmedlem i sammenligning med kun ca. 35 for SF og 13 for Socialdemokratiet. I den forstand er Enhedslisten en helt formidabelt brølende løve, som qua sin relativt unge alder og beskedne størrelse leverer langt over evne (se også Eissler et al., 2019).

Figur 1 viser uddybende, hvor mange § 20-spørgsmål seks partier i Folketinget, inklusiv Enhedslisten, stillede per folketingsår (1. oktober til 31. september

året efter) fra 1994-2017. I figuren kan det især for antallet af spørgsmål fra Socialdemokratiet og Venstre næsten direkte aflæses, hvornår de har siddet i regering, idet deres fordelinger spejler hinanden. Socialdemokratiets fordeling er helt flad før 2001 og efter 2011, mens Venstres fordeling lige modsat er flad på midten fra 2001-2011, men høj i enderne før 2001 og efter 2011. Folketingsmedlemmer fra disse partier stiller naturligvis ikke kritiske spørgsmål til deres egne ministre, men gør det i høj grad til modstanderpartiets ministre, når de selv er i opposition. Modsat ligger antallet af Enhedslistens § 20-spørgsmål på et højt niveau gennem hele perioden, om end antallet klart toppe under den borgerlige regering fra 2001-2011.³ Det bemærkelsesværdige i figur 1 er dog, at Enhedslisten stiller mange kritiske spørgsmål til ministre selv under Socialdemokratiske regeringer. Dette adskiller Enhedslisten fra de fleste andre partier, som primært stiller spørgsmål, når den anden blok har regeringsmagten. Det viser, at Enhedslisten i høj grad agerer som et rendyrket oppositionsparti, selv når Socialdemokratiet er i regering – modsat eksempelvis andre støttepartier som Dansk Folkeparti under borgerlige regeringer (Thesen, 2016; Eissler et al., 2019).

Figur 1: Antal spørgsmål til ministeren for seks partier fra 1994-2017



Figur 2 viser, hvilke emneområder Enhedslistens spørgsmål især vedrører. Det er altså en god indikator på, hvilke emner Enhedslisten gerne vil skabe politisk opmærksomhed om samt forsøge at få regeringen til at forholde sig til. Figur 2a viser, at Enhedslisten totalt set stiller flest spørgsmål om udenrigspolitik og derefter om miljø, transport, kriminalitet og arbejdsmarkedspolitik. Udenrigspolitikken handler især om Palæstina-Israel-konflikten (342 spørgsmål), USA (182 spørgsmål), EU (323 spørgsmål) og menneskerettigheder (147 spørgsmål). De andre emner, som Enhedslisten stiller spørgsmål om, handler især om forurening og farlig kemi samt klimaforandringer, kollektiv transport, særligt DSB, politiets arbejde, nedslidning på arbejdspladsen og adgangen til offentlig understøttelse. Det er en bemærkelsesværdig prioritering set i lyset af, at Enhedslistens nabopartier, SF og Socialdemokratiet, stiller flest spørgsmål om transport (særligt motorveje og privatbilisme), forvaltning og regeringsførelse og sundhed (ikke rapporteret). Spørgsmål om sidstnævnte kommer først som ottende og niende prioritet hos Enhedslisten.

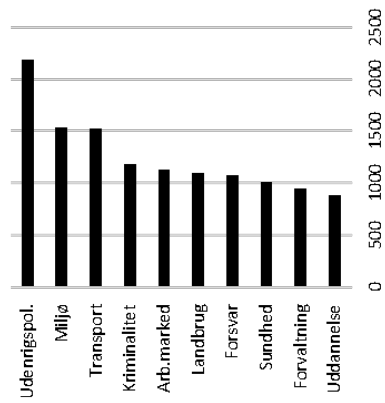
Sammenholdes Enhedslistens prioriteter før 2001 i Figur 2b med Enhedslistens prioriteter efter 2000 i Figur 2c, ses det, at ændringerne i partiets emneprioriteter har været beskedne over tid. Rækkefølgen har måske ændret sig lidt, men det er stort set de samme emner, som udgør top-10. Udenrigspolitik, miljø, transport og arbejdsmarked har været omtrent top-5 i hele perioden. Den største ændring er, at sundhed er kommet på listen og indtager en fjerdeplads efter 2000.

Dette billede af stabilitet over tid hos Enhedslisten ses også i dets ideologiske position. Analyser af Seeberg og Kölln (2020) viser, at partiet på en skala fra -100 (længst til venstre) til +100 (længst til højre) scorer solidt negativt i hele perioden med -32,5 ved folketingsvalget i 1998 og -42,0 ved folketingsvalget i 2011 (analyser baseret på "rile"-variablen i *Comparativ Manifesto Projektets* data på danske valgprogrammer, se Volkens et al. (2018)). Se også figur 3 i introartiklen i dette nummer af Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen).

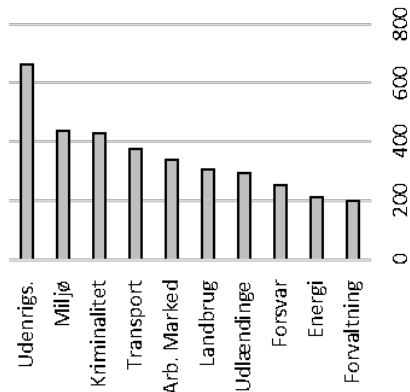
Til trods for reformer i ledelsen med udnævnelsen af en politisk ordfører i 2009 har partiet således ikke flyttet sig meget rent ideologisk eller i sine emneprioriteter, i perioden fra det blev etableret. Det ville ellers være forventningen ud fra den eksisterende litteratur om konsekvenserne af øget topledelse i partier og en oplagt forklaring på partiets vælgervækst (Pedersen, 2012; Schumacher, Vis og de Vries, 2013). Denne afvigelse fra forventningen kan skyldes, at selv den politiske ordfører forsat er underlagt partiets stærke medlemsdemokrati, jf. Enhedslistens vedtægter. Enhedslisten ligger fortsat solidt placeret som det yderste parti på venstrefløjen. Det er nok svært at karakterisere Enhedslisten som et nicheparti, fordi partiet fokuserer ret bredt på velfærdspolitik samt mil-

Figur 2: Fordeling af spørgsmål. Top-10 emner, 1994-2017

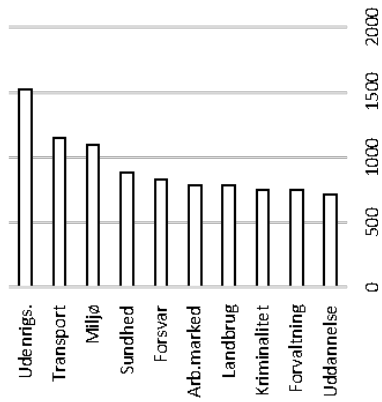
(a) Enhedslistens (total)



(b) Enhedslistens (før 2001)



(c) Enhedslistens (efter 2000)



jøpolitik og udenrigspolitik. Det er langt fra et miljøparti i international sammenligning (Grant og Tilley, 2019), men heller ikke entydigt et socialistisk parti (Seeberg og Kölln, 2020). Om ikke andet, så er det altså et eksempel på et mindre, ekstremt parti, som ikke gradvist er rykket mod midten ligesom andre partier på den yderste venstrefløj i Vesteuropa (Rovny og Polk, 2019; March og Mudde, 2005). Det tyder altså på, at Enhedslisten ret hurtigt fandt sin plads i det politiske landskab og har holdt fast.

Ud fra den eksisterende viden om, hvilke emner partierne vil prioritere, de såkaldte ”emneejerskaber” (Petrocik, 1996; Seeberg, 2017), er det helt forventeligt, at Enhedslisten giver miljø meget opmærksomhed. Det skyldes, at det er et emne, de ”ejer”, og de kan derfor forvente et bedre valgresultat, hvis det er på dagsordenen (Meguid og Belanger, 2008; Petrocik, 1996). Modsat er det overraskende, at Enhedslisten giver udenrigspolitik og kriminalitet så meget opmærksomhed, da det er emner, som de borgerlige partier oftest har vælgermæssige fordele af at give opmærksomhed. Det store udenrigspolitiske fokus skyldes nok især, at Enhedslisten er en af de største EU-modstandere i Folketinget, selvom de stiller op til EP-valg (Green-Pedersen, 2012). Det er med al sandsynlighed en arv fra partiets opvækst i 1990’erne, hvor det i høj grad etablerede sig blandt vælgerne i stærk opposition til Maastricht- og Edinburgh-traktaterne. Det er af historiske grunde således et emne, som ligger Enhedslisten meget på sinde. Det er bemærkelsesværdigt, fordi EU-spørgsmålet slet ikke er en bekymring af samme størrelse for Enhedslistens vælgere i dag (Seeberg og Kölln, 2020). Skulle EU-spørgsmålet komme højt på den politiske dagsorden – intet tyder på, at det sker (Green-Pedersen, 2012) – vil det således udstille en stor kløft og gøre Enhedslisten sårbar for vælgertab.

Enhedslistens emnefokus er blevet stadig mere fasttømret over tid, således at partiet i mindre grad skifter emnefokus fra år til år. Sammenholder vi de emner, som var på Enhedslistens dagsorden i 2009, så var 85 pct. at dem også på deres dagsorden i 2010. Det tal ser kun ud til at stige (de tekniske detaljer bag denne udregning beskrives i Mortensen et al., 2011). Samtidig har Enhedslisten fordelt sin opmærksomhed relativt bredt over mange emner i de seneste ti år⁴ – det tyder altså igen på, at nok har Enhedslisten en i stigende grad klar profil, men det kan ikke karakteriseres som et enkeltsagsparti.

Enhedslisten er altså usædvanligt aktiv i forhold til at stille § 20-spørgsmål til ministrene på tværs af mange forskellige emner – særligt velfærd, miljø og EU. Det har været definerende for partiet lige siden dets indtræden i Folketinget i 1994. De mange § 20-spørgsmål er således centrale for at forstå Enhedslistens rolle i Folketinget og kan bidrage til at forklare, hvorfor partiet er blevet en

vælgermæssigt stabil del af det danske Folketing. Det vil jeg analysere videre på i det følgende.

Påvirker Enhedslistens § 20-spørgsmål finanslovene?

Enhedslisten stiller mange spørgsmål – men gør det en forskel for lovgivning? Det er et helt centralt spørgsmål for at forstå Enhedslistens rolle i dansk politik. Det er dog samtidig et svært spørgsmål at give et nemt svar på, og et fyldestgørende svar vil gå langt ud over, hvad der er muligt i denne analyse. Jeg gør dog et forsøg ved at sammenholde indholdet af de emner, som Enhedslisten fokuserer på i sine § 20-spørgsmål – partiets prioriteter – og indholdet i fire finanslove vedtaget af socialdemokratiske regeringer. Jeg fokuserer på socialdemokratiske regeringer, fordi det er her, vi naturligt skal forvente den største sandsynlighed for at se, at Enhedslisten har indflydelse. Analysen ovenfor viser, at Enhedslisten ligger på den yderste venstrefløj, og det er dermed vanskeligt at forestille sig, at en borgerlig regering vil lytte ret meget til dets kritik. Selv under socialdemokratiske regeringer skal vi ud fra veletableret koalitionsteori ikke forvente nogen nævneværdig indflydelse på trods af den ekstraordinære kritikaktivitet fra Enhedslisten. Det skyldes, at partiet forsat sidder på relativt få mandater i forhold til den samlede regeringskoalition, hvilket giver dem en svag forhandlingsposition, for hvorfor skulle regeringen lade sig afpresse af et ret ekstremt parti med få mandater (Budge og Laver, 1986; Schofield, 1993)? Samtidig kan vi ikke på forhånd udelukke, at Enhedslisten ikke har indflydelse, bare fordi de står uden for en finanslov. Det er sandsynligt, at Enhedslisten næsten fast stemmer imod finansloven af principielle årsager (modstand mod forsvarsbudgettet, som nævnt) eller vælger at stemme imod, fordi forhandlingerne var udsigtsløse, men alligevel får indirekte indflydelse via de emner, de rejser igennem deres massive kritik, som regeringen ikke kan sidde overhørig (jf. Seeberg, 2013).

Analysen ser på finanslove, fordi de er den vigtigste enkeltstående lovgivning, som regeringen årligt vedtager i Folketinget (Christiansen, 2011: 41). Finansloven indbefatter mere end blot den faste, begrænsede budgettilpasning til fx inflationen, idet den typisk også involverer en række konkrete, større reformer og forlig. Fordi væsentlig lovgivning oftest vedtages som en del af finansloven, er det naturligt at forvente, at partier, som ikke deltager i koalitionsregeringen, men udgør en del af det parlamentariske grundlag, ligesom Enhedslisten gør det for socialdemokratiske regeringer, har indflydelse på indholdet. Desuden kan det forventes, at regeringen, hvis den føler sig presset til det, vil være særligt lydhør over for kritik, umiddelbart op til at finansloven skal forhandles. De mange kritiske § 20-spørgsmål fra Enhedslisten må forventes at lægge sådan et pres. Derfor fokuserer analysen på sammenhængen mellem § 20-spørgsmål

i årets første ni måneder (inden et nyt Folketing åbnes) og indholdet af finansloven, som typisk vedtages i november lige efter Folketingets åbning. Det er således det oplagte sted at analysere, om Enhedslisten har indflydelse på policy – en *most likely case*. Der vedtages naturligvis også meget vigtig lovgivning ved siden af finansloven i løbet af det parlamentariske år, og denne analyse vil således forblive ret grovkornet og kun forsigtigt skitsere foreløbige konklusioner, som nødvendigvis kalder på yderligere forskning. Når det er sagt, vil en svag overensstemmelse mellem de to være et klart tegn på, at Enhedslisten måske er brølende, men bestemt også tandløs. Der er ikke bid i deres spørgsmål – de fører ikke til noget. Denne § 20-spørgsmålsbaserede tilgang til at undersøge policy-indflydelse er tidligere brugt til at undersøge ikkeregeringsdeltagende partiers indflydelse på lovgivning (Seeberg, 2013) samt støttepartiers adfærd (Thesen, 2016). Disse studier viser netop, at § 20-spørgsmål er et vigtigt redskab i forhold til at opnå indflydelse på lovgivning for partier, som ikke er en del af regeringskoalitionen. Forudsætningen er, at Enhedslistens § 20-spørgsmål afspejler Enhedslistens generelle emnefokus, dvs. at der er overensstemmelse mellem, hvad de gør i Folketinget, og hvad de gør udenfor, fx i medierne. Meget tyder på, at § 20-spørgsmål kan bruges som denne type indikator (Christiansen og Seeberg, 2016), selvom det må forventes, at Enhedslisten også benytter andre kanaler, hvis indhold ikke nødvendigvis flugter med deres § 20-spørgsmål.

Selvom tidligere forskning viser, at de større, moderate oppositionspartier såsom Venstre og Konservative kan påvirke socialdemokratiske regerings lovgivning (Seeberg, 2013; og omvendt i Seeberg, 2016), så er det ikke realistisk at forvente, at Enhedslisten også kan sætte aftryk på borgerlige regerings finanslove. Det skyldes, at denne type oppositionsindflydelse beror på, at oppositionen tager emner op, hvorpå de står tættere på medianvælgeren end regeringen, og regeringen derfor vælger at rette ind for at undgå at tabe næste valg. Enhedslisten ligger helt ude på en fløj og kan derfor sjældent gøre sig til repræsentant for medianvælgeren. Det er altså primært som støtteparti, at Enhedslisten kan forventes at gøre sig gældende – og her vil indflydelse nok også være begrænset, fordi Enhedslisten aldrig bliver tungen på vægtskålen (Budge og Laver, 1986; Schofield, 1993).

Siden Enhedslisten kom i Folketinget i 1994, har partiet deltaget i en række finanslove som enten forligspartner eller blot parlamentarisk grundlag. Ud af 11 mulige finanslove under socialdemokratiske regeringer var Enhedslisten forligspartner for finanslovene for 2001, 2013 og 2015 (forhandlet i efteråret 2000, 2012 og 2014). Det er tegn på, at flere dele af disse nyere finanslove naturligt afspejler Enhedslistens policypositioner. Omvendt er det ikke så interessant at koncentrere sig om disse lidt atypiske finanslove, da det siger meget lidt om det

generelle billede, hvor Enhedslisten oftest kritiserer regeringen og samtidig står uden for finansloven, selvom det udgør regeringens parlamentariske grundlag. Sidstnævnte var tilfældet for finanslovene for fx 1999, 2000 og 2014, og disse finanslove vil derfor være omdrejningspunktet i det følgende. Det giver samtidig det reneste snit for analysen, da Enhedslistens påvirkning på lovgivningen dermed ikke sker via direkte forhandling, men via fx parlamentariske aktiviteter såsom § 20-spørgsmål. Jeg vil dog holde disse tre finanslove op mod finansloven i 2001, hvor Enhedslisten deltog, for at vurdere forskellen i indflydelse mellem at stå uden for eller være med. Finansloven i 2001 fungerer således som en kontrolcase (særligt i forhold til finanslovene i 1999 og 2000 ud fra en *most similar systems* designlogik), hvor vi skal forvente en større grad af overensstemmelse mellem § 20-spørgsmål og finanslovens indhold.

Analysen spænder over finanslove både under den første socialdemokratiske regering ledet af Poul Nyrup Rasmussen og den sidste ledet af Helle Thorning Schmidt for at undgå at vælge cases, som er et produkt af en bestemt tid. I den forstand benyttes et delvist *most different systems* design i denne del af analysen, hvor slutningen af 1990'erne var karakteriseret af økonomisk fremgang, mens starten af 2010'erne var præget af efterslæbet fra finanskrisen i 2008 (regeringsfarven og de politiske institutioner er konstante, hvormed designet kun er "delvist"). Samtidig har Enhedslisten, som nævnt, moderniseret sig (March og Mudde, 2005). Ved at udnævne en politisk ordfører og dermed leder, omend uformelt, har partiet potentielt ændret ganske markant i den ellers meget medlemsbaserede partiorganisation og har derudover oplevet væsentlig mandatfremgang, som kan bringes i spil i forhandlingssituationer (Budge og Laver, 1986: 491; Schofield, 1993). Således vil partiet måske søge samt opnå mere indflydelse på lovgivning og sågar søge regeringsdeltagelse (Pedersen, 2012; Christiansen, 2011). Det er derfor interessant at se, om denne organisationsforandring har ændret noget i forhold til partiets faktiske policyindflydelse fra 1999/2000 til 2014 (med det forbehold at økonomien også har ændret sig).

Analysen tager udgangspunkt i figur 3, som opregner hovedindholdet i hver af de fire finanslove samt de fem emneområder, som Enhedslistens § 20-spørgsmål især fokuserede på i de ni måneder op til, at hver finanslov blev vedtaget.

Figur 3: Enhedslistens foretrukne emne for § 20-spørgsmål op til fire finanslove under socialdemokratiske regeringer og finanslovenes hovedindhold

1999		2000		2001		2014
Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5
<i>Udenrigs-politik</i>	Efteløn og folkepension	<i>Udenrigs-politik</i>	Kræftbehandling	<i>Udenrigs-politik</i>	Gratis tog for børn	<i>Uddannelse</i>
<i>Kriminalitet</i>	Behandlingsgaranti (sundhed)	<i>Landbrug</i>	Forbedre forhold for sindslidende	<i>Landbrug</i>	Natur og skov	Beskæftigelsesfradrag
<i>Miljø</i>	Boligstøtte	<i>Miljø</i>	542 nye politibetjente	<i>Miljø</i>	Fødevarerdirektoratet styrkes	<i>Landbrug</i>
<i>Transport</i>	Mindre bureaukrati for virksomheder	<i>Arbejds-marked</i>	Nyt operahus	<i>Energi</i>	Plejhjem	<i>Miljø</i>
<i>Udlændinge</i>		<i>Transport</i>	Seniorjobs	<i>Kriminalitet</i>	Arbejds miljø, afgifter, selskabsskat	<i>Udenrigs-politik</i>

Note: Ø = Enhedslisten. Indholdet af finanslovene (FL) kommer i ikkeprioriteret rækkefølge. Enhedslistens top-5 er rangeret fra højeste til laveste prioritet. finansloven forhandles på plads ultimo november året før, og Enhedslistens top-5 udregnes ud fra de første ni måneder af det år, hvori finansloven forhandles i november.

Finansloven 1999

Den første finanslov for 1999 efter folketingsvalget i 1998 blev aftalt mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre) samt Venstre og Konservative. Enhedslisten stod udenfor. Den primære policyforandring var en forringelse af efterlønsordningen samt en aftale om at sænke folkepensionsalderen fra 67 til 65. Derudover introducerede finansloven en behandlingsgaranti i sundhedsvæsenet, således at alvorligt syge var garanteret behandling inden for seks uger. Desuden blev boligstøtten hævet, og regulering af små og mellemstore virksomheder blev lempet. Dette fokus i finansloven flugter i ringe grad med Enhedslistens emneprioriteter, som rettede sig mod udenrigspolitik (flygtningelejre i Tyrkiet, massakren i Algeriet), kriminalitet (PET, selskabstømning), miljø (drikkevandsforurening, rensningsanlæg, trafikstøj), transport (trafiksikkerhed, DSB, godstransport) og udlændinge (asylansøgere, EU-flygtningelejre, sagsbehandling af torturofre). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om de emner, som er finanslovens faktiske genstandsfelt, nemlig ventetiden til behandlinger i sundhedsvæsenet, behovet for at tilpasse efterlønsordningen, boligstøtte og regulering af virksomheder. Det flugter med Enhedslistens generelle fokus, hvor sundhed først kommer op på partiets dagsorden efter 2001. Samtidig er den måske vigtigste ændring – efterlønsreformen – i direkte strid med Enhedslistens arbejdsmarkedspolitik. Der er omkring 1999-finansloven altså en svag sammenhæng mellem Enhedslistens kritik og finanslovens indhold.

Finansloven 2000

Finansloven for 2000 blev indgået mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre), SF samt CD. Enhedslisten stod igen udenfor bortset fra en delaftale med regeringen om at tilføre 6 milliarder til kollektiv trafik, primært jernbanenettet. Mens finansloven primært handlede om flere penge til kræftbehandling, bedre forhold for sindslidende i psykiatrien, over 500 flere politibetjente, et nyt operahus i København og flere seniorjobs, så fokuserede Enhedslisten i sine § 20-spørgsmål på helt andre emner: udenrigspolitik (forhold og sager i EU, forholdene i Østeuropa, særligt Kosovo, menneskerettigheder i Kina), landbrug (gensplejsede afgrøder og hormonkød), miljø (kontrol med spildevand, pesticider, støj fra infralyd, CO₂-udledning), arbejdsmarked (epoxy og arbejdsmiljø, VUC-kurser og efterløn) og transport (benzinafgifter og tognettet). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om de emner, som er finanslovens egentlige genstandsfelt. Partiet stiller ingen spørgsmål om kræftbehandling og psykiatrien. Det stiller flere spørgsmål om Politiets Efterretningstjeneste (PET), men ingen om behovet for flere politibetjente. Ligeledes stiller det mange spørgsmål om arbejdsmarkedspolitik – det er på deres top-5 –

men ikke specifikt omkring ledighed blandt erhvervsaktive, som har kort tid til pension, samt behovet for seniorjobs. Der er altså igen en umiddelbar svag sammenhæng mellem Enhedslistens § 20-spørgsmål og indholdet af finansloven.

Finansloven 2001

Finansloven for 2001, den sidste inden folketingsvalget i 2001 hvor Socialdemokratiet taber regeringsmagten, blev indgået mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre), SF samt Enhedslisten. I finansloven blev det vedtaget at børn op til 12 år (før 10 år) kører gratis med tog og bus, studerende med børn får et særligt tilskud, kommunerne tilskyndes til at tilbyde flere plejehjemspladser, selskabsskatten sænkes fra 32 til 30 pct., der afsættes betydelige midler til naturgenopretning og skovrejsning, og fødevarerdirektoratet får flere penge til fødevarerkontrol og fødevarer mærkning. Dele af dette finansieres via afgiftsforhøjelser af tobak, sodavand og engangsservice samt en arbejdsmiljøafgift, som skal tilskynde virksomheder til at forbedre arbejdsmiljøet.

Dette indhold i finansloven flugter i varierende grad med Enhedslistens emnefokus i § 20-spørgsmål. Initiativerne omkring naturgenopretning og fødevareresikkerhed knytter sig til Enhedslistens mange spørgsmål på miljøområdet om kvælstofudledning fra landbruget samt farlige stoffer og gensplejsning. Enhedslisten har desuden direkte stillet kritiske spørgsmål om fødevarerdirektoratets arbejde samt til landbruget (særligt antibiotika og svineproduktion samt mærkning af GMO-baserede fødevarer). Desuden flugter initiativerne på togdriften med, at transport generelt ligger højt på Enhedslistens dagsorden (jf. figur 2). Der er således klare tegn på en sammenhæng mellem Enhedslistens dagsorden og initiativerne i finansloven. De øvrige væsentlige initiativer i finansloven flugter dog i ringe grad med Enhedslistens fokus i deres § 20-spørgsmål på udenrigspolitik (ny lovgivning og andre forhold i EU, menneskerettigheder og forhold i Bosnien og Tjetjenien), energi (olieproduktionen i Nordsøen) og kriminalitet (våbentransport til Sudan og gadebander).

Så overordnet ligger Enhedslistens indflydelse på finansloven formodentlig delvist i de initiativer, der skal indgå i finansloven på natur og miljø og delvist i de konkrete forhandlinger om udformningen af regeringens initiativer. Det flugter desuden godt med Enhedslistens skattepolitik, at finansloven finansieres gennem afgiftsforhøjelser og en arbejdsmiljøskat til virksomheder. Det går til gengæld stik imod Enhedslistens politik, at selskabsskatten sænkes. For analysens øvrige konklusioner er det vigtige ved denne analyse således, at der er en grad af sammenhæng mellem Enhedslistens § 20-spørgsmål og finanslovens indhold i 2001, hvor vi mest skulle forvente det. Det er klart, at forventningen aldrig vil være et et-til-et forhold, da finansloven er produktet af et kompromis

mellem flere partier. Ud fra en most similar systems sammenligningslogik udstiller det altså i nogen grad den nærmest totalt fraværende indflydelse i 1999 og 2000, hvor Enhedslisten ikke var forligspartner, men blot parlamentarisk grundlag.

Finansloven 2014

Finanslov for 2014, den tredje efter folketingsvalget i 2011, blev vedtaget af regeringen (Socialdemokratiet, SF og Radikale Venstre) og Venstre samt Konservative. Enhedslisten stod udenfor bortset fra en enkelt delaftale om at øge kemikalieindsatsen, særligt i forhold til implementering af EU's REACH-direktiv og kontrol af forbrugerprodukter til især børn og unge. Hovedindholdet i finansloven var nedsættelse af afgifter for virksomheder, fastfrysning af beskæftigelsesfradraget, en milliard kroner til ældrepleje, nedbringelse af tvangsansendelse i psykiatrien, en ny, samlet forebyggelsesindsats for udsatte børn og unge, herunder hjemløse unge, tiltag mod vold i hjemmet, et nyt center for partikelterapi i kræftbehandling, en ny ressourcestrategi for affaldshåndtering samt en ny naturfond til at opkøbe og udtage landbrugsjord fra drift. Det flugter i ringe grad med Enhedslistens fokus på uddannelse (indretning af folkeskolen og folkeskolelæreres arbejde samt elevens bortvisning fra gymnasier), arbejdsmarked (dagpenge- og førtidspensionssystemet samt social dumping), landbrug (svanemærkning og køer på græs), miljø (CO₂-kvoter og hormonforstyrrende stoffer) og udenrigspolitik (Nordisk Råd, Israel og menneskerettigheder). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om børn og unge, og de spørgsmål handler primært om driften af daginstitutioner, dvs. ikke-relateret til tiltaget i finansloven i forhold til udsatte børn og unge. Enhedslisten spørger heller ikke til ældrepleje eller psykiatrien, som er hovedtemaer i finansloven, og stiller slet ingen spørgsmål om afgifter og beskæftigelsesfradrag.

Den manglende sammenhæng mellem Enhedslistens agenda og indholdet i finansloven ses også i Johanne Schmidt Niensens tale til Enhedslistens årsmøde 26. april 2013. Talen kan ses som en alternativ indikator på Enhedslistens agenda, da Johanne Schmidt Nielsen var politisk ordfører for partiet. Den handler i høj grad om folkeskolelærerne under de igangværende forhandlinger om det, der blev til folkeskoleforliget i 2013, og bekymringerne for arbejdsløse, som falder ud af dagpengesystemet, samtidig med at regeringen gennemfører selskabskattelettelser. Det er således yderligere tegn på en svag sammenhæng mellem Enhedslistens fokus og finanslovens indhold.

Opsamlende gælder det for alle tre finanslove, hvor Enhedslisten ikke deltog (1999, 2000 og 2014), at partiets § 20-spørgsmål til ministeren havde meget ringe indflydelse på indholdet af finanslovene. Det er særligt tydeligt i most

similar systems-sammenligningen af 1999 og 2000 op mod 2001, hvor Enhedslisten i sidstnævnte tilfælde var forligspartner og havde varierende, men dog betydelig indflydelse. Dette flugter med konklusionen i tidligere forskning på området (Christiansen, 2011). Samtidig er der ikke tegn på nogen udvikling frem mod fx mere indflydelse fra første socialdemokratiske regering (1993-2001) til den anden (2011-2015), selvom Enhedslisten har styrket lederskabet af partiet ved at udnævne en politisk ordfører i 2009. Analysen bygger dog på få observationer, og alle konklusioner forbliver derfor præliminære. Ud fra den noget begrænsede analyse ser kritik af regeringen via fx § 20-spørgsmål således ikke ud til at have nogen synderlig effekt, selvom § 20-spørgsmål som nævnt er et meget anvendt værktøj for Enhedslisten. Oftest lægger Enhedslisten presset i § 20-spørgsmål et helt andet sted end finanslovenes nedslagspunkter. Så Enhedslisten brøler måske som en løve, men kritikken bider ikke rigtigt, i den forstand at lovgivningen ikke umiddelbart ændrer sig.

Det er dog værd at bemærke, at Enhedslisten er gået fra at stemme imod finanslovene før 2001, til at partiet har været med i to ud af tre mulige finanslove i 2011-2015. Så når de ikke blot brøler, men er klar til at indgå kompromisser og tage ansvar, så viser analysen af finansloven i 2001, at det efter alt at dømme giver pote i form af policyindflydelse.

Konklusion

Selvom andre marxistiske partier på den yderste venstrefløj i Europa har transformeret både deres politik og organisation i årtierne efter murens fald (March og Mudde, 2005), så har Enhedslisten holdt fast i en meget medlemsstyret organisation og en meget stærk præference for at bekæmpe ulighed via omfordeling og velfærd. Partiet har samtidig en stærk miljøprofil og var især i 1990'erne højtlydt modstander af EU og er det stadig. I en tid hvor andre venstrefløjspartier, især Socialdemokratiet, i stigende grad er rykket mod højre på både omfordeling og indvandringspolitik, har det vist sig at være en vælgermæssig succes, og Enhedslisten har etableret sig som en stabil og betydelig del af det danske Folketing. Et markant kendetegn ved Enhedslisten er desuden dets massive kritik af skiftende, herunder socialdemokratiske regeringer, som Enhedslisten danner parlamentarisk grundlag for. Enhedslisten er trods sin relativt beskedne størrelse det parti, som stiller suverænt flest § 20-spørgsmål i Folketinget. Analyser af fire finanslove viser dog, at selv socialdemokratiske regeringer kun i ringe grad responderer på denne kritik i deres lovgivning, medmindre Enhedslisten indgår som forligspartner.

Det kan overraske, at Enhedslisten som en væsentlig del af det parlamentariske grundlag for socialdemokratiske regeringer accepterer så beskeden indfly-

delse på finanslovene i de tilfælde, hvor de ikke selv deltager. En umiddelbar forklaring kan være, at Enhedslisten gerne vil indflydelsen, men ikke reelt kan true selv en socialdemokratisk mindretalsregering til at lytte – for hvad er alternativet? Det er svært at se Enhedslisten vælte en socialdemokratisk regering for i stedet at danne parlamentarisk grundlag for en borgerlig regering. Til trods for de mange § 20-spørgsmål kan socialdemokratiske regeringer hurtigt gennemskue, at Enhedslisten ikke løber nogen steder. Det er derfor ikke sidste gang, at en socialdemokratisk regering har søgt et flertal bag finansloven længere til højre og udeladt Enhedslisten.

En anden forklaring er, at det for Enhedslisten slet ikke handler om policy-indflydelse for enhver pris, men om først og fremmest at stemmemaksimere. Ved at stille mange § 20-spørgsmål og brøle meget om skiftende regerings fejltrin og mangler kan Enhedslisten tiltrække mediernes og i sidste ende vælgerens opmærksomhed. Samtidig kan de ved at undlade at deltage i reformer og forlig holde en ren ideologisk linje og undgå at skulle stå til ansvar for upopulære beslutninger over for vælgerne. I en periode med mange velfærdsreformer, besparelser på sundhed og uddannelse, og en højredrejning på udlændingeområdet blandt både borgerlige partier og Socialdemokratiet er det sandsynligt, at Enhedslisten har brugt sin rene ideologiske linje og hårde kritik af skiftende regeringer til at samle utilfredse provelfærd- og proudlændingevælgere op. Brølene er måske tandløse, men denne gruppe vælgere er i første omgang ude efter et parti, som kan brøle mod det bestående, og den ekstraordinære folketingsaktivitet har derfor formodentlig været stærkt medvirkende til Enhedslistens store vælgerfremgang siden årtusindskiftet.

Noget tyder på, at Enhedslisten ikke er den eneste brølende, men tandløse løve på savannen – tilsvarende venstreorienterede yderfløjspartier i Tyskland (die Linke) og Sverige (Vänsterpartiet) stiller også mange spørgsmål (Osna-brücker Zeitung, 2018; Nyheter24, 2011), men har også begrænset indflydelse på lovgivning (March og Mudde, 2005). Formodentlig fordi deres få mandater i parlamenterne giver et svagt pressions- og forhandlingsgrundlag. Det næste oplagte skridt er således at undersøge forskelle og ligheder i partier på den yderste venstrefløj på tværs af europæiske lande samt teste forklaringer på deres varierende succes.

Litteratur

Arndt, Christoph (2014). Beating social democracy on its own turf: Issue convergence as winning formula for the centre-right in universal welfare states. *Scandinavian Political Studies* 37 (2): 149-170.

- Bale, Tim, Christoffer Green-Pedersen, Andre Krouwel, Kurt Luther og Nick Sitter (2010). If you can't beat them, join them?: Explaining social democratic responses to the challenge from the populist radical right in Western Europe. *Political Studies* 58 (3): 410-426.
- Bevan, Shaun og Peter John (2015). Policy representation by party leaders and followers in UK Prime Ministers questions. *Government and Opposition* 51 (1): 59-83.
- Bischoff, Carina og Karina Kosiara-Pedersen. (2020). Radical left parties in Denmark: The Unity List (Red Green Alliance), i *Palgrave Handbook of Radical Left Parties in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Bolin, Niklas, Nicholas Aylott, Benjamin von dem Berge og Thomas Poguntke (2017). Patterns of intra-party democracy across the world, pp. 158-186 i Susan Scarrow, Paul Webb og Thomas Poguntke (red.), *Organizing Political Parties: Representation, Participation, and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian og Michael Laver (1986). Office seeking and policy pursuit in coalition theory. *Legislative Studies Quarterly* 11 (4): 485-506.
- Christiansen, Flemming Juul (2011). Regeringen har brug for et flertal. *Politica* 43 (1): 27-47.
- Christiansen, Flemming Juul og Henrik Bech Seeberg (2016). Cooperation between counterparts in parliament from an agenda-setting perspective: Legislative coalitions as a trade of criticism and policy. *West European Politics* 39 (6): 1160-1180.
- Eissler, Rebecca, Christoffer Green-Pedersen, Matthew Loftis, Peter Mortensen og Annelise Russell (2019). The partisan context of parliamentary questions: A study of opposition behavior in the Danish parliament. Arbejdspapir. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Enhedslisten (2018a). Principprogram. <https://enhedslisten.dk/programmer/enhedslistens-principprogram> (8. november 2018).
- Enhedslisten (2018b). Vedtægter. <https://org.enhedslisten.dk/vedtaegter/vedtaegtsnaevnets-fortolkninger-af-enhedslistens-vedtaegter> (8. november 2018).
- Grant, Zack og James Tilley (2019). Fertile soil: Explaining variation in the success of Green parties. *West European Politics* 42 (3): 495-516.
- Green-Pedersen, Christoffer (2012). A giant fast asleep? Party incentives and politicization of European integration. *Political Studies* 60 (1): 115-130.
- Green-Pedersen, Christoffer og Peter Mortensen (2010). Who sets the agenda and who responds to it in the Danish Parliament? *European Journal of Political Research* 49 (2): 257-281.
- Hansen, Kasper og Rune Stubager (2017). *Oprør fra udkanten*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Krause, Werner (2019). Appearing moderate or radical? Radical left party success and the two-dimensional political space. *West European Politics*. <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1672019>.
- Kölln, Ann-Kristin og Danielle May (2019). *Party organisation dataset, 1960-2017*. Aarhus: Aarhus University.
- March, Luke og Cas Mudde (2005). What's left of the radical left? The European radical left after 1989: Decline and mutation. *Comparative European Politics* 3 (1): 23-49.
- March, Luke og Charlotte Rommerskirchen (2015). Out of left field? Explaining the variable electoral success of European radical left parties. *Party Politics* 21 (1): 40-53.
- Meguid, Bonnie (2008). Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American Political Science Review* 99 (3): 347-359.
- Meguid, Bonnie og Eric Belanger (2008). Issue salience, issue ownership and issue-based vote choice. *Electoral Studies* 27 (3): 477-491.
- Mortensen, Peter Bjerre et al. (2011). Comparing government agendas: Executive speeches in the Netherlands, United Kingdom, and Denmark. *Comparative Political Studies* 44 (8): 973-1000.
- Nyheter24* (2011). Sverigedemokraterna gör minst i riksdagen, 16. juni.
- Osnabrücker Zeitung* (2018). NOZ: Zahl Kleiner Anfragen im Bundestag steigt auf Rekordhoch, 10. juli.
- Pedersen, Helene Helboe (2012). What do parties want? Policy versus office. *West European Politics* 35 (4): 896-910.
- Petrocik, John (1996). Issue ownership in presidential elections, with a 1980 case study. *American Journal of Political Science* 40 (3): 825-850.
- Poguntke, Thomas et al. (2016). Party rules, party resources and the politics of parliamentary democracies. *Party Politics* 22 (6): 661-678.
- Rovny, Jan og Jonathan Polk (2019). Still blurry? Economic salience, position og voting for radical right parties in Western Europe. *European Journal of Political Research* 59 (2): 248-268.
- Schofield, Norman (1993). Political competition and multiparty coalition governments. *European Journal of Political Research* 23 (1): 1-33.
- Schumacher, Gijs, Barbara Vis og Cathrine de Vries (2013). Why do Parties change Position? Party organization and environmental incentives. *Journal of Politics* 75 (2): 464-477.
- Seeberg, Henrik Bech (2013). Parties and policies: On the opposition's influence on policy through issue politicization. *Journal of Public Policy* 33 (1): 89-117.
- Seeberg, Henrik Bech (2016). Opposition policy influence through agenda-setting: The environment in Denmark, 1993-2009. *Scandinavian Political Studies* 39 (2): 185-206.

- Seeberg, Henrik Bech (2017). How stable is political parties' issue ownership? A cross-time, cross-national analysis. *Political Studies* 65 (2): 475-492.
- Seeberg, Henrik Bech (2018). The impact of opposition criticism on the public's evaluation of government competence. *Party Politics*. DOI: 10.1177/1354068818792578.
- Seeberg, Henrik Bech og Ann-Kristin Kölln (2020). The Red-Green Alliance: Is it red or green?, kapitel 21 i Peter Munk Christiansen, Jørgen Elklit og Peter Nedergaard (red.), *The Oxford Handbook of Danish Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Thesen, Gunnar (2016). Win some, lose none? Support parties at the polls og in political agenda-setting. *Political Studies* 64 (4): 979-999.
- Vliegthart, Rens og Stefaan Walgrave (2011). Content matters: The dynamics of parliamentary questioning in Belgium og Denmark. *Comparative Political Studies* 44 (8): 1031-1059.
- Vliegthart, Rens, Stefaan Walgrave og Corine Meppelink (2011). Interparty agenda-setting in Belgian parliament. The role of party characteristics og competition. *Political Studies* 59 (2): 368-188.
- Volkens, Andrea et al. (2018). The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR). Berlin: WZB.

Christoffer Green-Pedersen og Asbjørn Skjæveland Blokkpolitik og nye politiske emner. Hvordan går det med samarbejds- mønstrene i Folketinget?¹

Artiklen diskuterer indledningsvis udviklingen i graden af blokkpolitik fra 1973 og frem til i dag, hvorefter den undersøger, i hvilket omfang lovgivningsarbejdet nu er præget af ny- og gammelpolitik. Hvor forskelligt placerer partierne sig i lovfstemningerne på de to områder? Er der forskel på graden af blokkpolitik på ny- og gammelpolitik? Artiklen undersøger årene 2007-2017 og viser, at der ikke er kommet rod i blokkene. Ingen partier har på nogen af områderne flyttet sig ind mellem partier i den anden blok på hverken ny- eller gammelpolitik, men et endimensionalt perspektiv er udfordret – til tider væsentligt udfordret – af forskellige partiplaceringer på de to områder inden for blokkene. En analyse af graden af blokkpolitik på ny- og gammelpolitik viser endvidere, at der ikke er væsentlig forskel på graden af blokkpolitik på de to områder.

Nøgleord: blokkpolitik, partiplaceringer, nypolitik, gammelpolitik, dimensionalitet

Det danske partisystem er en blanding af nyt og gammelt. De fire gamle partier er der stadigvæk, men mandatmæssigt er de, selv efter deres fremgang ved 2019-valget, svækket. Den anden side af denne udvikling er fremkomsten af nye partier. Folketingsvalget i 2019 gav plads til ti partier, og to andre var tæt på at komme ind. Det danske partisystem er således i dag en kompleks størrelse. De mange partier er dog i sig selv intet nyt i det danske partisystem. Jordskredsvalget i 1973 betød et gennembrud eller comeback for en række partier. Efter dette valg var der også ti partier repræsenteret i Folketinget, og de gamle partier var svækket.

Det komplekse ved det danske partisystem i dag relaterer sig i højere grad til spørgsmålet om todimensionalitet. En af grundene til, at nye partier har kunnet vinde fodfæste, er fremkomsten af nye politiske emner, især flygtninge- og indvandrerspørgsmålet (Green-Pedersen, 2014). I tråd med den internationale debat kan man således diskutere, om det danske partisystem er blevet todimensionelt. Når man ser på partiernes ideologiske placering, er partisystemet blevet mere komplekst end et entydigt endimensionelt system. Der er for mange partier en stærk sammenhæng mellem partiernes indbyrdes placering på de to dimensioner, hvilket man vil forbinde med endimensionalitet, men omvendt

varierer især DF, RV og LA's placeringer, når man sammenligner flygtninge- og indvandrerspørgsmålet med traditionelle fordelingsmæssige spørgsmål (Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen, 2020). I dag står vi altså med et partisystem, som ikke kun indeholder mange partier, men som også skal forholde sig til en mere kompleks politisk dagsorden.

Hvad har denne situation så betydet for samarbejds mønstrene i Folketinget? Det er dette spørgsmål, denne artikel søger at belyse. Samarbejds mønstrene kan belyses på forskellige måder, men en central tilgang, som denne artikel følger, er at se på, hvem der stemmer sammen med hvem i Folketinget.² Afstemninger i Folketinget er den centrale begivenhed i lovgivningsprocessen og derfor central i ethvert demokrati. En helt central diskussion i forbindelse med samarbejds mønstre i Folketinget har været spørgsmålet om omfanget af blokpolitik. Denne artikel viser således, at omfanget af blokpolitik har været faldende siden 2011 uden dog at nå ned på det niveau, det havde fra 1973-1982. I forhold til tidligere studier går artiklen imidlertid et skridt videre ved at koble diskussionen om blokpolitik til diskussionen om ny- versus gammelpolitik og et muligt todimensionelt partisystem.

Artiklen ser direkte på spørgsmålet om todimensionalitet i partisystemet baseret på partiernes afstemningsadfærd. Konklusion er her, at det danske partisystem set over perioden 2008-2017³ i et blokmæssigt perspektiv kan opfattes som endimensionelt med væsentlige komplikationer. I modsætning til perioden 2001-2003 (Skjæveland, 2005) er det for simpelt at beskrive partiernes afstemningsadfærd som overvejende endimensionel, men omvendt er der også forholdsvis langt til en situation med rod i blokkene. Artiklen ser i forlængelse heraf på, om der er forskel på omfanget af blokpolitik for hhv. ny- og gammelpolitiske emner. Det korte svar er, at det er der for det meste ikke. Selvom tankegangen om ”rød” og ”blå” blok sådan set udspringer af opfattelsen af partiernes ideologiske placering på en traditionel, gammelpolitisk højre-venstre-skala, er blokidéen således lige så (lidt) relevant til at beskrive partiernes samarbejds mønstre på ny- som på gammelpolitik.

Lægger man disse forskellige analyser sammen, er konklusionen, at rød og blå blok, og den endimensionelle opfattelse der ligger i disse begreber, er konstituerende for samarbejdet i Folketinget. Omvendt er det også klart, at blokkene er udfordret i deres interne sammenhængskraft, og at dette reducerer omfanget af blokpolitik. Dette er næppe til gavn for det danske politiske systems evne til at gennemføre politisk forandring.

Blokpolitik og dimensionalitet i partisystemet

Spørgsmålet om samarbejds mønstre i Folketinget diskuteres typisk ud fra to spørgsmål, som overraskende nok sjældent diskuteres sammen, selvom de begge sædvanligvis bliver studeret ved at se på partiernes afstemningsadfærd i Folketinget. Disse to er spørgsmålet om blokpolitik og spørgsmålet om en- eller todimensionalitet.

Spørgsmålet om blokpolitik refererer til spørgsmålet, om regeringen primært samarbejder med sine venner i enten rød eller blå blok og altså fører blokpolitik, eller den arbejder ved hjælp af et bredt samarbejde hen over midten (Green-Pedersen og Thomsen, 2005; Christiansen og Skjæveland, 2016; Green-Pedersen og Skjæveland, 2020a; Kurrild-Klitgaard, Klemmensen og Hansen, 2006; Hansen, 2008).⁴ Dette er et spørgsmål, som ofte diskuteres i medierne, hvor regeringer beskyldes for at føre blokpolitik og ikke ville det brede samarbejde. Man kan dog også tolke forekomsten af blokpolitik som et udtryk for en regering, der bygger på et solidt flertal og kan gennemføre sin ønskede politik, og et lavt niveau af blokpolitik som et udtryk for, at regeringen ikke bygger på noget handlekraftigt flertal og kun kan få den politik gennemført, som den kan blive enig om med den opposition, som dybest set ønsker at vælte regeringen.

Spørgsmålet om dimensionalitet i Folketinget, der som oftest også belyses ved at studere partienes adfærd ved afstemninger i Folketinget, har været genstand for diskussion i studier af Folketinget siden 1970'erne (Damgaard og Rusk, 1976), men er de sidste 20 år blevet aktualiseret af fremkomsten af en klar todimensionalitet i vælgerkorpset, som blev identificeret af Borre og Goul Andersen (1998) i relation til valgene i 1990'erne. Studier af afstemningsadfærd i Folketinget frem til begyndelsen af 00'erne har vist begrænset tegn på todimensionalitet (Skjæveland, 2005; Hansen, 2008), men internationalt er opfattelsen af politik på både vælger- og partiniveauet som todimensionelt blevet udbredt. I den internationale litteratur er det blevet almindeligt at tale om eksistensen af en 2. politisk dimension relateret til særligt spørgsmålet om globalisering og den transnationale indflydelse på samfundet, mest tydeligt i relation til spørgsmål om flygtninge og indvandrere og det europæiske samarbejde (Kriesi et al., 2008; Hooghe og Marks, 2018). Konflikten ses som et udtryk for en dybere konflikt mellem en GAL (Grøn/Alternativ/Liberitær) og en TAN (Traditionel/Autoritær/Nationalistisk) position, men selve den grundlæggende teoretiske forståelse af den 2. dimension og hvilket konkrete emner, den indeholder, er genstand for stor debat.

Når spørgsmålet om dimensionalitet altid har været genstand for opmærksomhed i forhold til samarbejds mønstre i Folketinget, skyldes det, at samarbejds mønstre er grundlæggende udfordret ved eksistensen af mere end én di-

mension. Det giver mulighed for ”cyklisk” flertalsdannelse, et kaos hvor der altid vil være en anden regering, der er foretrukket af et flertal frem for den (sikkert kortvarigt) siddende regering (Laver og Schofield, 1998). Todimensionalitet i et partisystem gør således regeringsdannelse vanskelig, fordi regeringer har brug for et stabilt flertal på tværs af dimensioner. Man kan ikke have én regering på den ene dimension og en anden regering på den anden dimension. Idéen om blokpolitik og den almindelige opdeling af partierne i en rød og en blå blok, som bestemmer regeringsdannelse i Danmark, er således også grundlæggende en endimensional tankegang. Man kan på den måde se fremkomsten af en 2. dimension som en mulig udfordring for idéen om en tydelig rød og blå politik som fundament for regeringsdannelse og samarbejde i Folketinget. Dette bygger på en præmis om, at partierne inden for blokkene er mere enige med hinanden end med den anden blok om væsentlige emner. Spørgsmålene om omfanget af blokpolitik og eksistensen af mere end én dimension hænger således sammen, men er faktisk ikke blevet studeret sammen i en dansk sammenhæng. Det er også vigtigt at være opmærksom på, at spørgsmålet om dimensionalitet er en måde at beskrive partiernes adfærd på, og ikke noget som partierne tænker så meget over. Partierne stemmer om konkrete lovforslag, og spørgsmålet er så, i hvilket omfang denne adfærd kan beskrives ved hjælp af én eller flere dimensioner.

Inden de empiriske analyser er det nødvendigt at afklare, hvad der præcis skal forstås ved ”blokpolitik”. Danske mindretalsregeringer bygger på blokflertal i den forstand, at de bygger på en ligevægtssituation, hvor et flertal i Folketinget foretrækker den siddende regering i forhold til realistiske alternativer og derfor ikke stemmer den ned (Green-Pedersen og Thomsen, 2005). Det flertal, der på den måde holder regeringen ved magten, støtter ikke nødvendigvis regeringen på alle politikområder, men flertallet sikrer, at regeringen ikke bliver væltet. Hvor meget politik regeringen egentlig bygger på sit blokflertal, er således noget, der kan variere over tid, uden at regeringens liv reelt er i fare. Det eneste punkt, hvor det kan blive kritisk i den forstand, at regeringen *skal* kunne bruge sit blokflertal, er i forbindelse med den årlige finanslov, der i modsætning til andre love skal vedtages og inden for en bestemt frist. Det er således ikke tilfældigt, at det er her, der kan opstå dramatik omkring regeringens overlevelse, som det fx var tilfældet i efteråret 2016, hvor Venstre-regeringen måtte kæmpe hårdt for at få blå blok til at støtte sin finanslov. Det skete dog til sidst, blandt andet fordi Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti blev indlemmet i regeringen.

Udviklingen i blokpolitik

Som regel (jf. Green-Pedersen og Thomsen, 2005; Christiansen og Skjæveland, 2016; Kurrild-Klitgaard, Klemmensen og Hansen, 2006) studeres spørgsmålet om blokflertal og bredt samarbejde ved at se på partiernes afstemningsadfærd ved 3. behandling af lovforslag, hvilket også er gjort nedenfor. I det følgende er vedtagne⁵ lovforslag i de forskellige regeringsperioder inddelt i tre forskellige typer fra 1973 og frem. De der er vedtaget af det blokpolitiske flertal, der står bag regeringen, de der har støtte fra mindst et parti, der gerne så regeringen væltet – brede flertal – og så de lovforslag der er enstemmigt vedtaget.⁶ Når den sidste gruppe behandles særskilt, skyldes det, at en væsentlig del af lovforslagene ikke giver anledning til egentlige politiske uenigheder og ofte har en mere teknisk karakter. Ser man på tabel 1, har niveauet for enstemmigt vedtagne lovforslag ligget på 30-45 pct. fra 1988 og frem. Før lå det typisk lavere på 15-25 pct.

Perioden fra Jordskredsvalget i 1973 og frem til regeringsskiftet i 1982 var præget af en meget svag blokpolitisk forankring af regeringsalternativerne. Socialdemokratiske regeringer skulle bygge på den yderste venstrefløj og borgerlige regeringer på Fremskridtspartiet. Disse flertal var som regel ubrugelige i forhold til regeringernes politiske arbejde, særligt økonomisk politik. Resultatet var hyppige valg og den eneste brede regering i Danmarks nyere politiske historie, SV-regeringen fra 1978-1979. Perioden fra 1982 til regeringsskiftet i 1993 var, med undtagelse af den sidste periode fra 1990-1993, præget af væsentligt mere blokpolitik.⁷ De borgerlige regeringer var her i stand til at gennemføre en lang række reformer af dansk økonomi (Green-Pedersen, 2001). Regeringsperioden fra 1993-1994 skiller sig ud ved at være en flertalsregering. Den efterfølgende Nyrup-regering fra 1994-1998 minder i niveauet for blokpolitik på 16 pct. meget om de borgerlige regeringer fra 2001-2011, men den sidste Nyrup-regering ligger forholdsvis lavt med 8 pct. Det er det samme niveau som både den socialdemokratisk ledede regering fra 2011 til 2015 og de efterfølgende borgerlige regeringer. Fokuserer man specifikt på de to sidste perioder, er niveauet for blokpolitik altså faldet sammenlignet med stort set hele perioden siden 1994. Niveauet er ikke faldet til det typiske niveau i perioden fra 1973 til 1982, men det er klart lavere end i det meste af tiden efter 1982.

En mulig tolkning af denne udvikling er, at det lavere niveau for blokpolitik viser, at partierne er blevet dygtige til at samarbejde bredt, så regeringen ikke er tvunget til at tvinge sin politik igennem med det snævrere flertal. En mere nærliggende tolkning er imidlertid, at et lavt niveau for blokpolitik betyder, at regeringerne har svært ved at få deres politik gennemført. Hvis ikke de kan samle deres blokpolitiske flertal bag deres politik, kan de forsøge at samle et flertal med partier, der egentlig ønsker en anden regering. I forhold til et

Table 1: Afstemningsadfærd ved 3. behandling af vedtagne lovforslag i Folketinget, 1973–2018, pct.

År/Regering	Bloktflertal	Brede flertal	Enstemmig	Total/N
1973-1975, Borgerlig	8	60	32	100/117
1975-1977, Socialdemokratisk	0	76	24	100/386
1977-1978, Socialdemokratisk	2	78	20	100/281
1978-1979, SV-regering	0	88	13	100/152
1979-1981, Socialdemokratisk	2	80	17	100/317
1981-1982, Socialdemokratisk	22	62	16	100/157
1982-1984, Borgerlig	25	48	27	100/170
1984-1987, Borgerlig	19	58	23	100/649
1987-1988, Borgerlig	0	77	23	100/93
1988-1990, Borgerlig	18	51	30	100/415
1990-1993, Borgerlig	7	49	44	100/491
1993-1994, S-ledet	25	39	36	100/399
1994-1998, S-ledet	16	50	34	100/780
1998-2001, S-ledet	8	62	30	100/776
2001-2005, Borgerlig	19	48	33	100/677
2005-2007, Borgerlig	14	48	38	100/584
2007-2011, Borgerlig	15	40	45	100/824
2011-2015, S-ledet	9	53	38	100/812
2015-2018, Borgerlig	7	52	41	100/651

Kilde: Baseret på Green-Pedersen og Skjæveland (2020a).

sådant bredt samarbejde står en regering uden bloktpolitisk opbakning imidlertid svagt, fordi oppositionen på den måde får vetoret (Green-Pedersen, 2001). Uden opbakning fra et bloktpolitisk flertal bliver regeringen således ofte nødt til at opgive at få sin politik gennemført. Regeringsperioden fra 2015 til 2019 er et klart eksempel herpå. Sagt på en anden måde, så skal man i tolkningen af tabel 1 inddrage, at regeringen stort set kun fremsætter lovforslag, den ved kan vedtages. Tabellen siger ikke noget om politiske initiativer fra regeringen, der ikke bliver til noget.⁸ Hvis regeringen omvendt kan bruge sit bloktpolitiske flertal, vil oppositionen ofte være mere samarbejdsvillig, fordi den ved, at den ikke har vetoret over beslutningerne. Regeringen kan på den måde spille på to heste (Green-Pedersen, 2001). En mere nærliggende tolkning af udviklingen i

2010'erne er således, at blokkene kæmper med deres interne sammenhængskraft, og det faktisk svækker regeringernes evne til at føre politik. Der er et stykke vej til situationen fra 1973 til 1982, men problematikken er grundlæggende den samme.

Dimensionalitet i afstemningsadfærden

I hvilket omfang kan blokkenes sammenhængskraft være negativt påvirket af, at partierne afstemningsmæssigt placerer sig forskelligt på ny- og gammelpolitik, og er der kommet rod i blokkene? For at undersøge disse spørgsmål er det først nødvendigt at se nærmere på, hvilke politiske emner der egentligt indgår i ny- og gammelpolitik. I en dansk sammenhæng har Borre og Andersens (1997) opfattelse af nypolitik som indeholdende emnerne flygtninge- og indvandrerpolitik, retspolitik, miljøpolitik og ulandsbistand været definerede for senere studier. Skjæveland (2005) følger således den samme definition, hvilket Stubager (2008) og Christiansen (2019) også gør, bortset fra at de ikke inddrager ulandsbistand. I den internationale litteratur (fx Kriesi et al., 2008; Hooghe og Marks, 2018) ser man typisk EU og flygtninge- og indvandrerspørgsmål som kerneemner i nypolitik, mens miljøpolitik sjældent inddrages.

I det følgende har vi fulgt den traditionelle danske forståelse af nypolitik. Især har vi ikke inkluderet EU-love som nypolitik. Det er velkendt, at partiernes placering på EU-spørgsmålet med EU-skepsis på begge yderfløje gør emnet anderledes end stort set alle andre politiske emner i Danmark (Green-Pedersen, 2012). I forståelsen af gammelpolitik følger vi også tidligere danske studier, der ser dette som indeholdende emner relateret til økonomi, skat, velfærd og omfordeling. Mere konkret bygger opdelingen i ny- og gammelpolitik på den danske udgave af det international Comparative Agendas Project (CAP) og den indholdscodebog, der hører til dette projekt (jf. Green-Pedersen og Mortensen, 2019; Bevan, 2019).⁹ Nypolitik er således de love, der falder inden for hovedkategorierne 700 (miljø), 900 (flygtninge og indvandrere) og 1200 (retspolitik) samt underkategorien 1901, der dækker ulandsbistand. Gammelpolitik er defineret som økonomisk politik (100 samt dele af 1800), arbejdsmarkedspolitik (500), socialpolitik (1300) og erhvervs politik (1500).¹⁰

Til at undersøge dimensionaliteten i afstemningsadfærden nærmere har vi anvendt multidimensional skalering (MDS). Det er en metode, der afbilder forskelle som afstande og placeringer. Metoden kan således bruges til at placere partierne i forhold til hinanden i en figur jf. nedenfor, baseret på hvor ens eller forskelligt de stemmer. Der findes også mål for, hvor god denne afbildning er. Med R^2 undersøges det, hvor godt outputafstandene afspejler inputforskellene, idet $R^2 = 1$ ville indebære, at løsningen var perfekt.

Metoden fortæller ikke selv, hvor mange dimensioner, der er i afstemningsadfærden. Man beder om en eller flere dimensioner i outputtet og får herefter R^2 oplyst. En høj R^2 for den endimensionale løsning, fx over 0,9, kan tale for, at den er tilfredsstillende, hvorimod en lavere R^2 kombineret med en højere for den todimensionale løsning kan tale for, at der er brug for en todimensional afbildning. Selv en høj R^2 for den endimensionale løsning for alle afstemninger er imidlertid ingen garanti for, at en underinddeling af afstemningerne, fx i ny- og gammelpolitik, ikke kan give interessante resultater i form af partier, der placerer sig forskelligt på henholdsvis ny- og gammelpolitik. Omvendt behøver en R^2 på under 0,9 for den endimensionale løsning for alle afstemninger ikke at dække over meget andet, end at det yderste parti til venstre fra tid til anden stemmer imod sammen med det yderste parti til højre, hvilket ikke nødvendigvis viser, at der er en anden dimension, hvorpå disse partier er enige. Partiet til venstre kan stemme imod, fordi X ikke bliver sat mere op, mens partiet til højre stemmer imod, fordi X overhovedet bliver sat op.

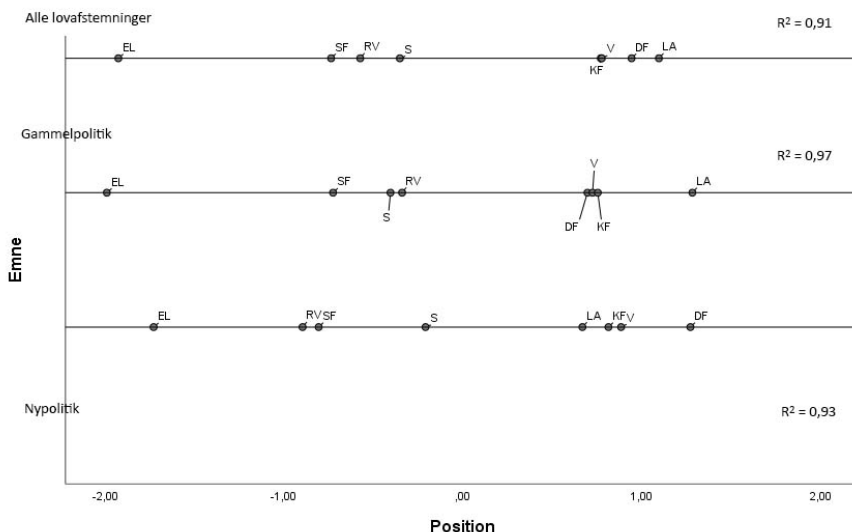
Som inputforskelle bruger vi antallet af gange, to partier har stemt mod hinanden, idet vi tæller det halvt, hvis det ene parti har stemt "undlader". Dette mål er proportionalt med Pedersens distanceindeks,¹¹ som antager værdien 0, hvis to partier altid stemmer sammen, og 100, hvis de altid stemmer mod hinanden, idet "undlader" opfattes som halvvejs mellem ja og nej (Pedersen, 1967: 152).¹² Outputafstanden er afstanden mellem de to partier i de koordinater og plot, som er resultatet af skaleringen. MDS-resultatet er yderst intuitivt, forudsat at skaleringen er lykkedes med begrænset informationstab, hvilket vil afspejles i en høj R^2 . Hvis A har stemt mod C dobbelt så tit som mod B, vil A ligge dobbelt så langt fra C som fra B, forudsat at $R^2 = 1$. Afstemningsadfærd kan imidlertid ikke opfattes som en perfekt afspejling af partiernes idealpositioner. Dette er særligt oplagt for regeringspartier, der næsten altid stemmer sammen. Nogle regeringspartier er meget enige, men hvad enten de er enige eller ej, vil de optræde meget tæt på hinanden i skaleringsresultaterne (se også Skjæveland, 2003: 49-56).

Perioden 2008-2017 samlet

Et første kig på hele perioden 2008-2017 samlet (uden Alternativet, der ikke har været repræsenteret i hele perioden) viser ligheder, men også væsentlige forskelle i partiernes placering på hhv. ny- og gammelpolitik; der er altså spændinger i flere partiers positioner. På begge områder er opdelingen i rød og blå blok tydelig. De fire partier i rød blok er fx længst til venstre på både ny- og gammelpolitik og omvendt med de fire blå partier. Forskellene i partiernes indbyrdes placering skal findes inden for blokkene. Som man ville forvente, ligger Radi-

kale længere til venstre på nypolitik end på gammelpolitik. De ligger sammen med SF på nypolitik og sammen med Socialdemokraterne på gammelpolitik. Tilsvarende venteligt ligger DF længere til højre på nypolitik end på gammelpolitik. De ligger til højre for Konservative og Venstre på nypolitik og sammen med dem på gammelpolitik. Måske tydeligst er forskellen for Liberal Alliance, der ligger lidt til venstre for Konservative og Venstre på nypolitik og klart til højre for Venstre og Konservative på gammelpolitik.¹³

Figur 1. Partiplaceringer for 2008-2017 baseret på endelige lovføstømninger



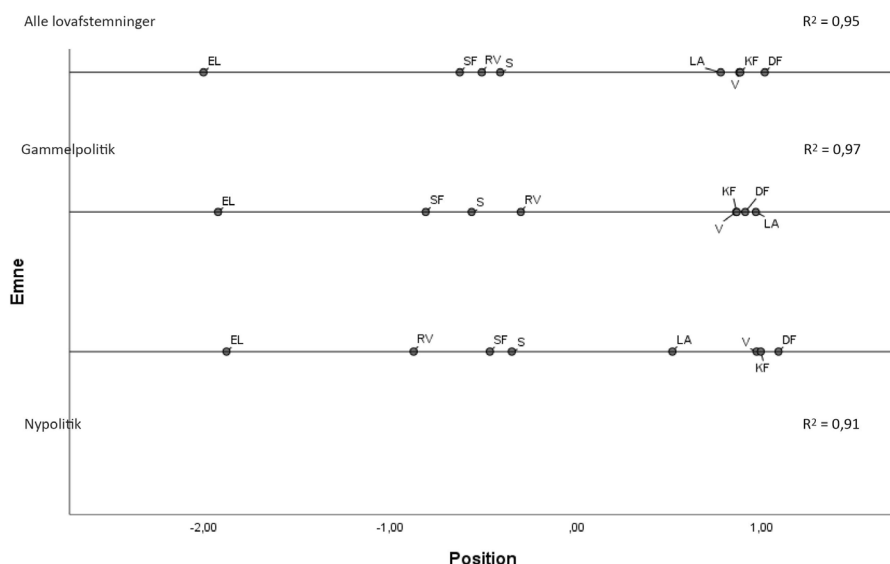
Når man fortolker resultaterne, er det som nævnt vigtigt at være opmærksom på, at partier, der er i regering sammen, praktisk talt altid stemmer sammen. For at kunne inddrage dette i fortolkningerne, er det derfor nyttigt at underinddele perioden i regeringsperioder. Der er således også væsentlige forskelle mellem perioderne 2008-2011, 2011-2015 og 2015-2017, uden at der er en klar trend.

De sidste år med VK-regeringer

Årene 2008-2011 var de sidste år med VK-regeringer, under først Anders Fogh Rasmussen og afslutningsvis under Lars Løkke Rasmussen.¹⁴ Foretager man skaleringen for alle periodens lovføstømninger samlet, ligger Enhedslisten yderst til venstre, og Dansk Folkeparti yderst til højre.¹⁵ R² er 0,95, så ska-

leringsmæssigt er det ikke meget, der går tabt ved at nøjes med en enkelt dimension. Forskellene på partiernes placeringer ligner dem, der er i den samlede periode; forskellen i RV's position er lidt mere distinkt, mens forskellene i DF's position er mindre distinkte. Den mest oplagte forklaring er forskellen mellem at være oppositions- og støtteparti for regeringen. Mens RV ikke havde nogle forpligtigelser over for de andre oppositionspartier i rød blok, så lagde rollen som støtteparti begrænsninger på, hvor meget DF kunne stemme anderledes end regeringspartierne.

Figur 2: Partiplaceringer for 2008-2011 baseret på endelige lovføstemninger

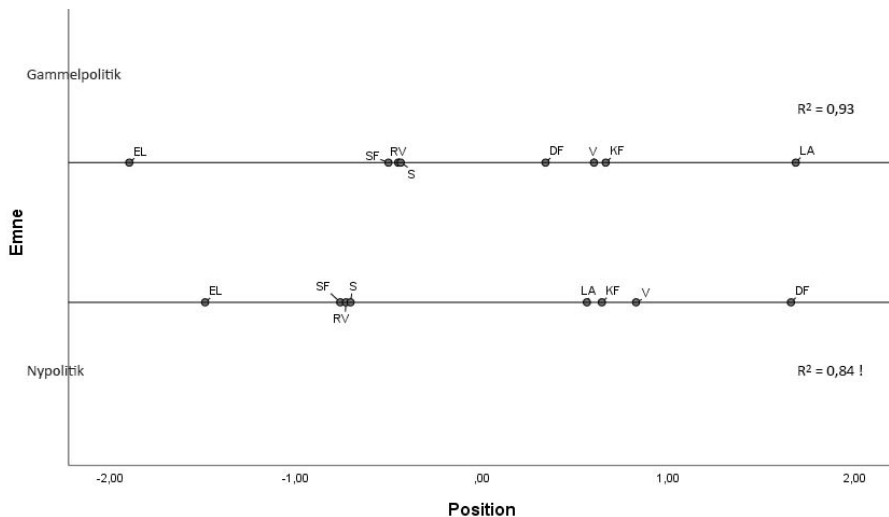


Thorning-Schmidt-regeringerne

Betydningen af, om et parti er støtte- eller egentligt oppositionsparti, bliver tydelig, når vi sammenligner med perioden 2011-2015 med de to Thorning-regeringer med først S, RV og SF og senere kun S og RV. Her var DF ikke bundet af en rolle som støtteparti, og der er markant forskel på partiets placering på hhv. ny- og gammelpolitik. Det samme gælder LA. DF ligger klart til venstre for V og KF på gammelpolitik og langt til højre for KF og V på nypolitik, samtidig med at LA ligger langt til højre for V og KF på gammelpolitik, mens LA ligger klart til venstre for V på nypolitik.¹⁶ På begge områder er der dog stadig markant afstand mellem det mest venstreorienterede parti i blå blok og så regeringen. DF

og LA's adfærd i perioden, hvor de har hver deres måde at være højreorienterede på, er forklaringen på, at skaleringen af alle afstemninger samlet bærer tydelige tegn på todimensionalitet. R^2 er kun 0,81 for den endimensionale løsning. Den endimensionale løsning for alle lovfølgninger er derfor ikke anført i figuren. Med regeringssamarbejdet mellem S og RV vil man ikke her forvente tegn på todimensionalitet, og det finder man heller ikke.

Figur 3: Partiplaceringer for 2011-2015 baseret på endelige lovfølgninger

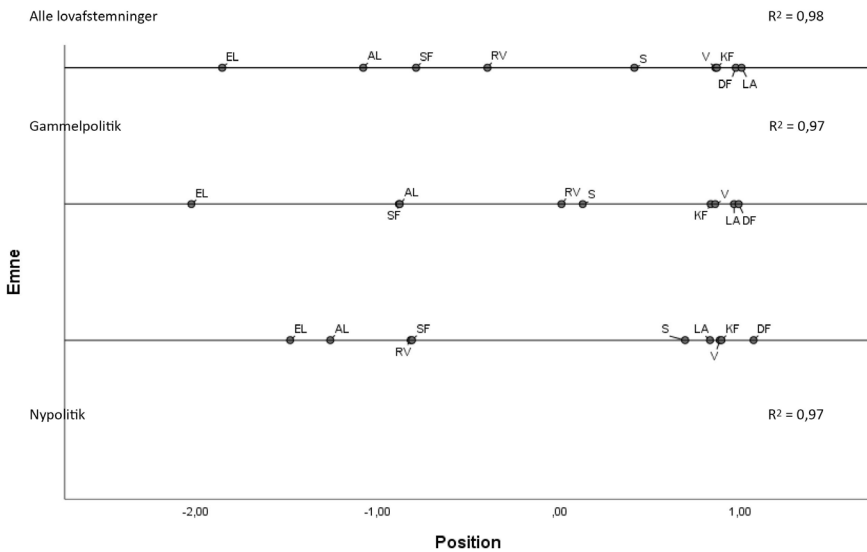


De sidste Løkke Rasmussen-regeringer

Perioden 2015-2017 er interessant derved, at den på flere måder er den af de tre perioder, som udviser de mindste tegn på todimensionalitet. Den endimensionale skalering for alle lovfølgninger har en R^2 på 0,98, så inputforskellene afspejles næsten perfekt i outputafstandene i bare én dimension.

Her ligger Enhedslisten længst til venstre og Dansk Folkeparti og Liberal Alliance længst til højre. Da RV placerer sig lidt til venstre for S på gammelpolitik er spændingen i RV's positioner reduceret. DF placerer sig som ventet til højre for LA, V og KF på nypolitik, men da blå blok på gammelpolitik placerer sig næsten samlet med LA og DF lidt til højre for V og KF, er spændingen i DF's positioner reduceret, og med LA enten i regering eller i hvert fald i regeringsblok er spændingen i LA's positioner stort set udvisket. Dermed bliver den mest interessante oplysning, man får ved at lægge et todimensionalt perspektiv, at Socialdemokraterne i deres afstemningsadfærd på nypolitik rykkede tæt på den

Figur 4: Partiplaceringer for 2015-2017 baseret på endelige lovfæstemninger



borgerlige regering, men dog stadig til venstre for denne, mens de fastholdt en position længere væk fra regeringen på gammelpolitik, uden at der dog var partier, der placerede sig mellem S og regeringen.

Analysen af perioden 2015-2017 peger også på faldgruber, når man skal fortolke partiernes afstemningsadfærd om lovforslag. På trods af forskellen på tværs af de to dimensioner, fremstår de fire partier i blå blok som relativt enige. Dette er næppe det billede, som det turbulente forløb i efteråret 2016, der førte til indlemning af LA og de Konservative i regeringen, tegner. Afstemningsadfærd om lovforslag fanger ikke de politiske spørgsmål, der slet ikke bliver til lovforslag pga. uenigheder. Igen var rollen som støtteparti for regeringen også en væsentlig begrænsning for DF's muligheder for at stemme anderledes end regeringspartierne.

Øget kompleksitet, men ikke rod i blokkene

En undersøgelse af perioden 2001-2003, der anvendte en metode, som ligner den herværende uden dog at være fuldstændig identisk, konkluderede, at det var "fuldt forsvarligt at anskue partiernes stemmeadfærd ved tredjebehandlingen af lovgivning endimensionalt, selv om det todimensionale ny-/gammelpolitik-perspektiv tilføjer nuancer til vores forståelse af konflikt og samarbejde i Folketinget" (Skjæveland, 2005: 411). Næsten det samme kunne man sige

om perioden 2015-2017, men ikke om 2008-2011 og slet ikke om 2011-2015. I 2011-2015 er det oplagt at anlægge et todimensionalt perspektiv på afstemningsadfærden, idet LA og DF var højreorienterede på vidt forskellige måder, LA på gammelpolitik og DF på nypolitik. Ser man på alle tre perioder, må man sige, at det todimensionelle perspektiv nu tilføjer væsentligt mere end blot nuancer. Omvendt er det også vigtigt at være opmærksom på, at samarbejds-mønstrene i Folketinget er meget langt fra at være todimensionelle i den forstand, at partiernes samarbejds-mønstre på de to dimensioner er grundlæggende forskellige. På begge områder er adskillelsen mellem partierne i rød og blå blok det grundlæggende princip. Der er forskelle på, hvordan partierne grupperer sig inden for blokkene på de to dimensioner, men adskillelsen mellem to blokke er den samme for begge områder.

Blokpolitik for ny- og gammelpolitik

Denne påpegning af den fortsatte betydning af opdelingen i rød og blå blok, som dimensionalitetsanalysen viser, gør det herefter meningsfuldt og relevant at undersøge, om graden af blokpolitik er den samme for ny- og gammelpolitik. Man kunne have en forventning om en højere grad af blokpolitik på gammelpolitiske emner, da opdelingen i rød og blå blok bygger på en opfattelse af partiernes placering, der minder om gammelpolitik. En mulig forklaring på blokkenes problemer med den interne sammenhængskraft er således fremkomsten af nye politiske spørgsmål, hvor partiernes indbyrdes ideologiske placering ikke nødvendigvis er den samme som på de traditionelle politiske spørgsmål, der har defineret rød og blå blok. Man kunne således forvente et højere niveau af blokpolitik for gammelpolitiske spørgsmål, men en sådan analyse er faktisk aldrig gennemført.

Christiansen (2019) har, baseret på afstemningsdata fra Folketinget, studeret udviklingen i polarisering i Folketinget med fokus på yderfløjpartiernes adfærd. I og med at yderfløjpartier som Enhedslisten og Dansk Folkeparti er blevet styrket, kunne man forvente øget polarisering. Christiansen (2019) finder ikke en generel tendens til øget polarisering i Folketinget, men dog en tendens til øget polarisering mht. nypolitik. Det er altså mht. nypolitik, at yderfløjpartierne tydeligst markerer sig som egentlige yderfløjspartier. Christiansens (2019) resultater kunne også give en forventning om forskel i blokpolitik for hhv. ny- og gammelpolitik, men spørgsmålet er som sagt ikke undersøgt.

Tabel 2 viser således afstemningsadfærden for hhv. ny- og gammelpolitik, samt øvrige love opgjort på samme måde som i tabel 1, dvs. enstemmig, blokflertal og brede flertal for perioden 2007-2017.¹⁷ Sammenligner man omfanget af blokpolitik for hhv. ny- og gammelpolitik, er der ikke en generel tendens

på tværs af de tre perioder til, at blokpolitik er mere fremtrædende for det ene område frem for det andet. I den første periode er der ingen væsentlig forskel i omfanget af blokpolitik for de to områder (19/18 pct.). I den næste periode er der lidt mere blokpolitik for nypolitik sammenlignet med gammelpolitik (12/9 pct.), mens tendensen er den modsatte i den sidste periode, hvor den også er lidt tydeligere (5/12 pct.). Der er altså ikke noget, der tyder på, at blokstrukturen i partisystemet generelt kun gælder for nogle politikområder, men omvendt kan der øjensynligt være forskel på, hvor tydeligt blokpolitikken fremtræder på forskellige områder i en bestemt regeringsperiode. En forskel mellem de to politikområder er mere tydelig med hensyn til andelen af enstemmigt vedtagne lovforslag, der i alle perioder er lavere for nypolitiske end for gammelpolitiske lovforslag og for den sags skyld også lavere end for øvrige lovforslag. Dette stemmer godt overens med Christiansens (2019) konklusion, at yderfløjene mest tydeligt markerer deres synspunkter på nypolitiske love. Derfor er der relativt få love, der kan samle støtte fra hele det politiske spektrum. Denne tendens er faktisk blevet tydeligere hen over perioden.

Tablet 2: Afstemningsadfærd ved 3. behandling af vedtagne lovforslag i Folketinget, 2007–2017, opdelt på ny- og gammelpolitik samt øvrige, pct.

		2007-2011	2011-2015	2015-2017
Gammelpolitik	Blokflertal	18	9	12
	Brede flertal	41	58	55
	Enstemmig	41	32	33
	Total/N	100/251	100/235	100/108
Nypolitik	Blokflertal	19	12	5
	Brede flertal	41	60	70
	Enstemmig	40	27	25
	Total/N	100/151	100/139	100/96
Øvrige	Blokflertal	12	8	6
	Brede flertal	39	47	47
	Enstemmig	49	44	47
	Total/N	100/422	100/438	100/204

Konklusionen om, at blokpolitik som samarbejdsform er lige meget/lidt relevant for hhv. ny- og gammelpolitik, kunne tyde på, at man, når det kommer til partiernes samarbejde i Folketinget, ikke kan adskille ny- og gammelpolitik. Begge er en integreret del af blokpolitikken. Langt hen ad vejen er det faktisk ikke så overaskende, at samarbejdsmonstrene har denne form. Det er den en-dimensionelle logik, der ligger i adskillelsen mellem rød og blå blok, der sikrer stabile mindretalsregeringer. Hvis rød og blå blok inkluderede forskellige partier for hhv. ny- og gammelpolitik, kunne dannelsen af stabile mindretalsregeringer blive umulig i Danmark.

Konklusion

Jordskredsvalget i 1973 var en stor udfordring for samarbejdsstrukturerne i Folketinget. Disse bygger på, at man på den ene side har to politiske blokke, hvor den ene har flertal, hvilket sikrer ro om regeringsmagten, og på den anden side masser af samarbejde om konkret lovgivning på tværs af de to blokke. Det sidste er netop muligt, fordi spørgsmålet om regeringsmagten ikke er på spil. Efter Jordskredsvalget blev de blokpolitiske flertal med repræsentationen af partier på de yderste fløje imidlertid meget vanskelige, hvis ikke nærmest umulige, at bruge som politisk grundlag for skiftende mindretalsregeringer, og det udfordrede i meget høj grad det politiske samarbejde på Christiansborg.

Situationen det seneste årti har klare lighedspunkter med situationen efter Jordskredsvalget. Partisystemet fremstår igen fragmenteret, og blokkene har svært ved at blive indbyrdes enige. Niveauet for blokpolitik har således været lavt de seneste regeringsperioder, uden at det dog er nået ned på det meget lave niveau for perioden 1973-1982. De interne problemer i blokken er imidlertid af en anden karakter i dag end i perioden 1973-1982. Dengang var problemet ekstreme partier. I dag er udfordringen mere, at blokken skal rumme en mere kompleks politisk dagsorden, hvor partierne inden for blokkene har væsentligt nemmere ved at enes om nogle politiske spørgsmål end om andre.

På den baggrund undersøgte artiklen spørgsmålet om ny- og gammelpolitikens betydning for samarbejdsmonstrene i Folketinget baseret på partiernes afstemningsadfærd ved 3. behandling af lovforslag. Dette ligger i forlængelse af de fleste studier af samarbejde og konflikt i Folketinget. Som diskuteret ovenfor er der imidlertid også indbygget nogle problemer i at fokusere på disse afstemninger. For eksempel afspejles stor uenighed mellem regeringen og dens blokflertal ikke nødvendigvis i data, fordi det ikke fører til, at love bliver stemt ned, men at de ikke bliver fremsat. Partier, der stemmer imod et lovforslag, kan som forklaret ovenfor også være meget uenige og have meget forskellige grunde til at stemme nej. Fremtidig forskning kunne med fordel forsøge at inddrage

andre datakilder til studiet af konflikt og samarbejde i Folketinget. En oplagt mulighed ville fx være at undersøge samspillet mellem afstemningsadfærd og politiske forlig. De sidste spiller en central rolle for samarbejdet i Folketinget (Christiansen, 2008; Christiansen og Seeberg, 2016), men hvordan de påvirker afstemningsadfærden er ikke undersøgt. Man ved fx ikke, om brede flertal bag lovforslag kun forekommer, når der er indgået et forlig.

Denne artikel har vist, at omfanget af blokpolitik var nogenlunde det samme for de to typer, ny- og gammelpolitiske, lovforslag. Dels viste undersøgelsen, at partienes afstemningsadfærd ikke på samme måde som tidligere kunne beskrives som nogenlunde endimensionel, men omvendt var der også forholdsvis langt til en todimensionel situation i blokpolitisk forstand, idet de to blokke genfindes for begge typer forslag. Forklaringen på dette billede skal langt hen ad vejen findes i betydningen af opfattelserne af rød og blå blok som konstituerende for regeringsdannelse og samarbejde i Folketinget. Alternativet til blokpolitik ville nemt blive kaos i den forstand, at mindretalsgeringernes liv hele tiden kunne udfordres afhængigt af det politiske spørgsmål.

En situation, der mindede om denne, havde man faktisk i perioden fra 1982-1988, hvor ”det alternative flertal” uden om de borgerlige regeringer vedtog en lang række beslutningsforslag og i nogle tilfælde også lovforslag. Dette mønster var særligt fremtrædende mht. udenrigspolitik, men vedrørte også nypolitiske emner som miljø- og retspolitik (cf. Damgaard og Svensson, 1989). Det særegne ved denne situation var, at den borgerlige regering accepterede dette og på den måde muliggjorde, at partisystemet kunne fungere som noget, der til en vis grad mindede om et todimensionelt partisystem i blokpolitisk forstand, uden at blokpolitik på vigtige områder af den grund blev umulig. Situation blev dog opfattet som politisk uholdbar og førte til, at Det Radikale Venstre gik ind i den borgerlige regering i 1988.

Noter

1. Vi takker Lasse Laustsen, to anonyme reviewere samt Flemming Juul Christiansen for grundig gennemlæsning og nyttige kommentarer. Endvidere takker vi Annette Bruun Andersen for sekretærbistand.
2. Deltagelse i politiske forlig kunne være en anden datakilde til at studere samarbejds mønstre i Folketinget (Christiansen, 2008).
3. Når vi i forbindelse med analysen af afstemningsdata refererer til årstal, er skæringsdatoen ikke nytår. Vi afgrænser primært ved folketingsvalg, og derudover følger vi folketingsåret. 2008-2017 skal således læses som folketingsåret 2008/09 til og med folketingsåret 2016/17. Inddelingen i tabel 1 følger naturligvis de anførte regeringer.

4. En alternativ tilgang til at fokusere på blokpolitik, der også bygger på afstemningsadfærd i Folketinget, er Christiansens (2019) studie af polarisering i partisystemet.
5. Ikke alle lovforslag i Folketinget vedtages, men det er få, der reelt bliver nedstemt. Hvis lovforslag ikke vedtages, er det typisk, fordi de bliver udskudt pga. folketingsvalg eller andet.
6. Vi følger Green-Pedersen og Thomsens (2005: 158, tabel 1) inddeling af partierne i de to blokke. For midterpartiernes vedkommende tager denne inddeling udgangspunkt i deres regeringspræferencer. SF er også under flertalsregeringen 1993-1994 kodet i rød blok og dermed i regeringsblokken. Retsforbundet er kodet i blå blok. En opdateret liste findes i Green-Pedersen og Skjæveland (2020b).
7. Der ses her bort fra den meget korte regeringsperiode fra september 1987 til maj 1988.
8. En anden vigtigt svaghed ved tabellen er, at ikke alle lovforslag er politisk lige vigtige. Hansen og Fazekas (2015) viser således, at hvis man tager højde for lovforslagenes politiske vigtighed, er niveauet for samarbejde i Folketinget mindre.
9. Alle danske love fra 1953 og frem kodet efter CAP kodebogen er tilgængelige på www.comparativeagendas.net.
10. CAP kodesystemet giver mange muligheder for at definere både ny- og gammelpolitik på forskellige måder. Forskellige definitioner af ny- og gammelpolitik giver generelt det samme billede af omfanget af blokpolitik og bredt samarbejde.
11. Vores resultater er substantielt identiske med dem, man ville få, hvis man anvendte Pedersens distanceindeks som input.
12. Vi anvender SPSS' Alscal procedure, der omsætter inputforskellene til outputafstande under anvendelse af euklidisk geometri, og vi behandler inputforskellene på rationiveau.
13. De meget få afstemninger vedrørende EU-integration i 2007-2017 giver ikke et solidt skaleringsgrundlag, men de antyder dog, at DF og Enhedslisten ofte stemmer sammen på disse spørgsmål, at KF, V, RV, S og SF meget ofte stemmer sammen, og at disse to grupper ofte stemmer forskelligt. Dette mønster stemmer overens med den overordnede opfattelse af EU-skepsis hos danske partier – og i øvrigt også internationalt – som en position, som partierne på de politiske yderfløje antager, mens de regeringsbærende partier omkring den politiske midte er EU-positive (cf. Green-Pedersen, 2012).
14. Resultatet ligner meget det viste, hvis man udvider undersøgelsen til at omfatte hele valgperioden 2007-2011 og behandler Ny Alliance og Liberal Alliance som et og samme parti.
15. Alscal præsenterer endimensionelle løsninger op ned.
16. R^2 for den endimensionale løsning for nypolitik er nede på 0,84. Den todimensionale løsning for nypolitik antyder, at Liberal Alliance skiller sig ud, hvilket un-

derstøttes af, at en endimensional løsning for nypolitik uden Liberal Alliance har en R^2 på 0,97. Sagt med andre ord er det på baggrund af afstemningsadfærden på nypolitik rimeligt nok at placere LA til højre for SF, RV og S og til venstre for KF, men LA stemte faktisk ofte anderledes end KF på nypolitik.

17. Afgræsningen til denne periode skyldes et ønske om en dybgående analyse, dvs. på regeringsperiodeniveau. CAP data går pt. ikke længere end til og med folketings-samlingen 2016-2017. Fokus i det følgende er på sammenligningen mellem ny- og gammelpolitik, og derfor dækker tabel 2 en kortere tidsperiode end tabel 1.

Litteratur

- Bevan, Shuan (2019). Gone fishing: The creation of the Comparative Agendas Project Master Codebook, pp. 17-35 i Frank Baumgartner, Christian Breunig og Emiliano Grossman (red.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Borre, Ole og Jørgen Goul Andersen (1997). *Voting and Political Attitudes in Denmark*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Christiansen, Flemming J. (2008). *Politiske forlig i Folketinget. Partikonkurrence og samarbejde*. Aarhus: Politica.
- Christiansen, Flemming J. (2019). Polarisering af afstemninger om lovgivning i Folketinget. *Økonomi og Politik* 92 (3): 76-90.
- Christiansen, Flemming J. og Asbjørn Skjæveland (2016). Folketinget, pp. 94-129 i Jørgen G. Christensen og Jørgen Elklit (red.), *Det demokratiske system*, 4. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Christiansen, Flemming J. og Henrik Seeberg (2016). Cooperation between counterparts in parliament from an agenda-setting perspective: legislative coalition as a trade of criticism and policy. *West European Politics* 39 (6): 1160-1180.
- Damgaard, Erik og Jerold G. Rusk (1976). Cleavage structures and representational linkages: A longitudinal analysis of Danish legislative behavior. *American Journal of Political Science* 20 (2): 179-205.
- Damgaard, Erik og Palle Svensson (1989). Who governs? Parties and policies in Denmark. *European Journal of Political Research* 17 (6): 731-745.
- Green-Pedersen, Christoffer (2001). Minority governments and party politics: The political and institutional background to the "Danish Miracle". *Journal of Public Policy* 2 (1): 53-70.
- Green-Pedersen, Christoffer (2012). A giant fast asleep? Party incentives and the politicization of European integration. *Political Studies* 60 (1): 115-130.
- Green-Pedersen, Christoffer (2014). Party system development in Denmark. Agenda-setting dynamics and political change, pp. 69-82 i Christoffer Green-Pedersen og

- Stefaan Walgrave (red), *Agenda Setting Policies, and Political Systems. A Comparative Approach*. Chicago: University of Chicago Press.
- Green-Pedersen, Christoffer og Asbjørn Skjæveland (2020a). Governments in action: Consensual politics and minority governments, pp. 230-241 i Peter M. Christiansen, Jørgen Elklit og Peter Nedergaard (red.), *The Oxford Handbook of Danish Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Green-Pedersen, Christoffer og Asbjørn Skjæveland (2020b). Party voting behavior: Data description. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Green-Pedersen, Christoffer og Karina Kosiara-Pedersen (2020). The party system: Open yet stable, pp. 213-229 i Peter M. Christiansen, Jørgen Elklit og Peter Nedergaard (red.), *The Oxford Handbook of Danish Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Green-Pedersen, Christoffer og Lisbeth H. Thomsen (2005). Bloc politics vs. broad cooperation: The functioning of Danish minority parliamentarism. *The Journal of Legislative Studies* 11 (2): 153-169.
- Green-Pedersen, Christoffer og Peter B. Mortensen (2019). The Danish Agendas Project, pp. 82-89 i Frank Baumgartner, Christian Breunig og Emiliano Grossman (red), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, Martin A. (2008) Reconsidering the party distances and dimensionality of the Danish Folketing. *The Journal of Legislative Studies* 14 (3): 264-278.
- Hansen, Martin E. og Zoltán Fazekas (2015). All votes are equal? Significant legislation and party competition in the Danish Folketing. *Scandinavian Political Studies* 38 (3): 255-276.
- Hooghe, Lisbet og Gary Marks (2018). Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage. *Journal of European Public Policy* 25 (1): 109-135.
- Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romian Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschieer og Timotheus Frey (2008). *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kurrild-Klitgaard, Peter, Robert Klemmensen og Martin Ejnar Hansen (2006). Blokpolitik og det "samarbejdende folkestyres" fire gamle partier, 1953-2005. *Økonomi og Politik* 79 (1): 79-85.
- Laver, Michael og Norman Schofield (1998). *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Pedersen, Mogens N. (1967). Consensus and conflict in the Danish Folketing 1945-65. *Scandinavian Political Studies* 2: 143-166.
- Skjæveland, Asbjørn (2003). *Government Formation in Denmark 1953-1998*. Aarhus: Politica.

- Skjæveland, Asbjørn (2005). Dimensionaliteten i Folketinget: Er der en ny politisk dimension? *Politica* 37 (4): 411-422.
- Stubager Rune (2008). *The Education Cleavage: New Politics in Denmark*. Aarhus: Politica.

Anmeldelse

Andreas Pinstrup Jørgensen, *Medejer – kunsten at overhale konkurrenter gennem demokratisk ejerskab*. København: Gyldendal, 2020.

Mon ikke mange med skepsis vil åbne Andreas Pinstrup Jørgensens nyligt offentliggjorte og velskrevne bog, *Medejer – kunsten at overhale konkurrenter gennem demokratisk ejerskab*. Myterne præsenteret i bogen om medarbejderejet og medarbejderstyret drift af erhvervsvirksomheder er mange. På trods af dette er forskere enige om, at det er sjældent, at man ser en sådan ensartethed, når det kommer til komparativ forskning i medarbejderejede virksomheder. Andreas Pinstrup Jørgensen bemærker på grundlag af et metastudie, at alle undersøgelser, der undersøger økonomiske resultater på både kvantitative og kvalitative parametre, går i positiv retning (side 44-45). En samlet oversigt af studier af medeje og deres fund mht. resultaterne viser, at over 80 pct. af disse konkluderer en øget performance. Vi kan med rimelig sikkerhed sige, at hvis ejerskab og deltagelse i ledelse og beslutningsprocesser kombineres, er der gevinster at hente. Ejerskabet alene og deltagelse i beslutninger alene viser i bedste fald kun kortvarige resultater.

Alligevel er vi gennem årene blevet præsenteret for den ene negative konklusion efter den anden. En række økonomer fortæller os, at demokratiske ejer- og ledelsesformer samt overskudsdeling er ineffektive. Konklusionerne hviler imidlertid ofte udelukkende på et teoretisk grundlag, hvilket skaber et gab mellem teorierne og de empiriske studier, Andreas Pinstrup Jørgensen afdækker.

Blandt fagøkonomer er det en anekdote, ”at for den neoklassiske økonom er den virkelige verden et specielt tilfælde”. Demokratiske virksomheder er i det teoretiske univers ”den omvendte verden”. De tenderer mod underbeskæftigelse, når det går godt, og overbeskæftigelse, når det går skidt. Eksisterende medejerer er desuden kendtegnen ved, at nytillkomne diskrimineres og holdes udenfor. Medarbejderejede virksomheder har svært ved at tiltrække kvalificeret ledelse og ejerskab, fordi en mere ligelig indkomst æder favorable belønninger til ejere, ledelse og nøglepersoner op. På grund af fravær af personale i overvågende positioner vil der være en større grad af pjækkeri blandt de beskæftigede. Og sidst men ikke mindst er der dels problemer med lavindkomstgrupperes risikoaversion, dels en for høj grad af risikokoncentration – medarbejderejede tvinges med andre ord til at ”samle alle æggene i en kurv”. Banker kan i øvrigt i denne sammenhænge være overdrevent forsigtige, når det kommer til at yde kreditter.

Kritiske teoretikere står imidlertid tilbage med et graverende problem understreget af det righoldige materiale, Andreas Pinstrup Jørgensen præsenterer i sin bog. I den sammenhæng er bogen et forfriskende, nøgternt og sanddrueligt pust i debatten om kooperative og medarbejderejede virksomheders fordele sammenlignet med traditionelle virksomheder. Demokratiske virksomheder er mere produktive og profitable; de viser en større vækst i produktion og beskæftigelse. Eksemplerne i bogen gør skeptikerne til skamme. Hertil kommer, at de ifølge Pinstrup Jørgensen i krisetider viser en større grad af stabilitet i beskæftigelsen, ligesom demokratiserede ejerformer lever længere end traditionelle.

I bogen er der både enkeltstående eksempler på demokratisk ejerskab såvel som stikprøver, hvor medarbejderejede virksomheder sammenlignes med virksomheder uden medeje. Sandsynligheden for, at resultaterne er opstået ved et tilfælde, er i disse tilfælde meget lille. På caseniveau nævner Pinstrup Jørgensen over 250 kooperativer med hovedsæde i Mondragon i Baskerlandet. Mondragon Cooperative Corporation er en koncern af industrielle virksomheder, high-techvirksomheder samt forbruger- og leverandørkooperativer, og den omfatter over 80.000 medarbejdere. Disse kooperativer har til stadighed selv under den økonomiske krise fra 2008 kunnet vise en relativt større stigning i beskæftigelsen end i de traditionelle virksomheder i Baskerlandet. Siden 70'erne har vi til stadighed set det ene studie efter det andet, der viser, at koncernen klarer sig bedre mht. produktivitet og finansielle data end andre virksomheder i Spanien eller Baskerlandet. En anden case – den britiske detailhandelskæde John Lewis med over 65.000 ansatte – er fuldt medarbejderejet, og mens konkurrenterne så fald i omsætningen og dårlige økonomiske resultater – Woolworth group lukkede i 2009 – kunne John Lewis præstere et solidt økonomisk resultat og økonomisk vækst under krisen. Pinstrup Jørgensen præsenterer læseren for en række studier af franske, Italienske og britiske studier, og der er mange cases med gunstige økonomiske resultater. Mange amerikanske studier af helt eller delvist medarbejderejede virksomheder sammenlignet med virksomheder uden medeje peger i samme retning på stikprøveniveau.

Dette bekræfter en teori fremsat af min mangeårige kollega, den tjekkisk-amerikanske Cornell professor Jaroslav Vanek, der opstillede en model, der understreger, at overskudsdeling og deltagerstyrede beslutninger skaber en intensiveret arbejdsindsats både kvantitativt (antal leverede arbejdstimer, produktivitet) og kvalitativt (et bedre udført arbejde).

Som alle gode bøger rejser denne bog også en række nye spørgsmål, som erhvervsforskningen burde dreje sig mod. Der er behov for mere og dybtgående forskning i danske sammenhænge. Pinstrup Jørgensen bemærker, at tendensen herhjemme ikke antyder en lige så stor udbredelse af medarbejderejede virk-

somheder end i en række EU-lande. På trods af at flere større virksomheder indfører medarbejderaktier disse år, er trenden, at andelen af danske virksomheder med brede medarbejderaktieordninger er faldet markant. De ordninger, der effektueres, er det, man i USA kalder MESOPs (Managements Employee Ownership Programs).

En af bogens konklusioner slår til lyd for, at man fra politisk hold bør afsætte midler til et forskningscenter for demokratisk ejerskab. Det er et paradoks, at medejerede virksomheder i den internationale forskning har nogle iøjnefaldende ensidige fordele, men at der alligevel er så få tilfælde af demokratisk drift, som tilfældet er.

Min kollega Professor Peter Abell fra London School of Economics spurgte en gang på et seminar i Dubrovnik om demokratiske ledelsesformer – måske lidt drillende – ”jamen, hvis disse virksomheder er så fortrinlige, som I fremhæver, hvorfor har de så ikke for længst udkonkurreret alle kendt traditionelle ejerformer i privat og statslig regi?” Det kan der være flere svar på spændende fra det relativt simple, at der ikke eksisterer nogen egentlig selskabskonstruktion og en lovgivning. Hertil kommer, at det skorter på viden på de finansielle markeder samt generelt blandt beslutningstagere i erhvervslivet. Det er de rette rammebetingelser, der skal til, for at demokratiske virksomheder kan trives. Det handler om at skabe de rette institutionelle betingelser og støttestrukturer, ikke bare finansielt men også mht. rådgivning, uddannelse, planlægning, forskning og udvikling og skabelsen af virksomhedsnetværk – man kunne i den forbindelse tale om en 3. sektor i dansk økonomi. Hvis det er rammerne, der ikke passer, er det et rent under, at der overhovedet er og har været demokratisk erhvervsvirksomhed i Danmark og andre lande.

Flere steder i bogen undrer Andreas Jørgensen sig over, hvorfor der specielt i Danmark er så få medarbejderejede og andelsejede virksomheder. Centralt står den politiske vilje. Som medforfatter til et beslutningsforslag i Folketinget i 1986 så jeg, at der ikke var den store vilje til at begynde på de nødvendige reformer, der skulle understøtte dannelsen af medarbejderejede virksomheder. Andreas Pinstrup Jørgensens afsluttende kapitel introducerer i den sammenhæng en kort manual til politikere og virksomhedsledere, der måtte ønske at promovere denne innovative selskabskonstruktion.

Gorm Winther
Professor (em)
Medlem af bestyrelsen af
European Federation for Employee Ownership

Abstracts

Christoffer Green-Pedersen and Karina Kosiara-Pedersen

Continuity and change: The Danish party system

The landslide election of 1973 could have been the beginning of the end for the Danish party system established with the introduction of parliamentary democracy. “Crisis” was written all over it. However, almost fifty years later, there is a continuity within the Danish party system that is possibly unexpected in light of the drastic changes in 1973. The core of the Danish party system remains the same. New parties have been established; some have been successful additions, some have waned. New issues have been added to the political agenda, but the competition for government power between a left-wing and a right-wing bloc remains the structuring principle of the Danish party system. Party organizations have lost traditional party membership but thrive as organizations on public financing and professionalization. Continuity and change characterize the Danish party system since the landslide election; also in the last 25 years, on which this article focuses.

Keywords: bloc politics, party positions, new politics, old politics, dimensionality

Martin Vinas Larsen, Winnie Faarvang and Camilla Therkildsen

The Social Democrats’ Struggle for Power

The past 30 years have been an electoral fiasco for the Social Democrats in Denmark. In spite of this, they have been able to reclaim power from right-wing parties three times and have controlled the government in almost half the period. This might seem like a paradox. Yet, we argue that the Social Democrats have repeatedly made decisions that were unpopular among their current supports but increased their likelihood of becoming/remaining the governing party. In this way, the Social Democrats have been able to hold on to power, not in spite of but in part because of their electoral losses. We substantiate our argument by re-examining existing analyses of the Social Democrats and re-analyzing data from the Danish National Election Study as well as from public opinion polls.

Keywords: Social Democracy, political behavior, party strategy, immigration politics, welfare politics.

Flemming Juul Christiansen

The Liberal Party: Party change despite or because of a strong party organization?

In 2020, the Liberal Party of Denmark (Venstre) celebrated its 150-year jubilee. After 2001, the party dominated government formation and occasionally became the largest party in the electorate after dwindling support until the 1980s. The party managed to transform itself from a class-based party with strong support from rural areas to a catchall centre-right party. The article uses Harmel and Janda's (1994) party change perspective to study the case of the Liberal Party, in particular since the 1980s. It notes that the party made ideological changes, first in a neo-liberal, and later in a more centrist direction, both times with inspiration from abroad. Leadership changes and internal trouble in the Conservative Party also catalyzed changes. The Liberal Party did not change its organization until after it had gained voters and office, and the relative strength of its party organization did not prevent changes, unlike what the theory would expect. Instead, it seems to have provided the party with more resources and time to make a change. The article discusses the party's influence on public policies and its general situation in 2020, having lost the general election of 2019, with a new party leader, and fewer party members.

Keywords: party change, party organization, liberal parties, agrarian parties, class-based voter behavior, public policy

Karina Kosiara-Pedersen

Congratulations to the Danish People's Party!

The Danish People's Party is the successful splinter party of the Progress Party created by Pia Kjaersgaard and collaborators in 1996. Traditional party membership, public financing, and a high degree of centralization and party discipline characterize the party organization, while their political program emphasizes less immigration and integration, more law and order, and welfare chauvinism. Their first 25 years have been successful. Their electoral success has affected government formation and policies. They have provided the parliamentary base for center-right governments and gained political concessions, particularly in the immigration and integration field. While aiming to become an influential party, they did not enter into government when they became the largest party right of centre in 2015. Since then their electoral support has waned.

Keywords: Danish People's Party, party organization, party leadership, populism, radical right

Henrik Bech Seeberg

The Red-Green Alliance: A roaring, yet harmless lion

The Red-Green Alliance (RGA) rose from the ashes of three dying communist parties when the Berlin wall fell in 1989, and has enjoyed remarkable success. RGA has become an established, stable part of the far left in the Danish Folketing. What explains this success? RGA can be described as a roaring, but harmless lion in the sense that RGA asks more questions to the minister than any other party in the Danish parliament; mainly about social welfare, the environment, and the EU. Yet, this pressure on the government is not converted into policy influence in the annual budget when it would be most likely, namely during Social Democratic cabinets. Through its criticism (but not its policy influence), RGA has been able to challenge the executive and maintain a pure, uncompromising ideological stance during a time characterized by welfare cuts, immigrant restrictions, and a rising climate crisis. A growing group of voters has been looking for this type of party.

Keywords: The Red-Green Alliance; political parties, issue emphasis, policy-influence, opposition, Denmark.

Christoffer Green-Pedersen and Asbjørn Skjæveland

Bloc politics and new political issues: Patterns of cooperation in the Danish parliament

The article starts out by discussing bloc politics in the Danish parliament, the Folketing, from 1973 until today. It investigates the parties' legislative voting behavior in 2007-2017 and asks how differently parties are positioned on new and old politics and whether there is a different degree of bloc politics on these two issue areas. The article shows that no party from one block has moved in between parties from the other block on new or old politics. However, a one-dimensional perspective is challenged – at times substantially – by varying party positions within the two blocks. An analysis of the degree of bloc politics on new and old politics shows that there is no substantial difference in the degree of bloc politics on the two issue areas.

Keywords: bloc politics, party positions, new politics, old politics, dimensionality

Forfatterbiografier

Flemming Juul Christiansen, lektor, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, Roskilde Universitet. Formand for NoPSA siden 2017 . Har i 2020 skrevet bidraget om Venstre til *The Oxford Handbook on Danish Politics*.

E-mail: fjc@ruc.dk

Christoffer Green-Pedersen, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Forsker i partikonkurrence, dagsordenfastsættelse og offentlig politik. Har for nyligt udgivet *The Reshaping of West European Party Politics*, Oxford University Press 2019.

Karina Kosiara-Pedersen, lektor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Forsker i politiske partier, partimedlemskab, kampagner og politisk rekruttering. Er blandt andet forfatter til *Demokratiets Ildsjæle. Partimedlemmer i Danmark* og medredaktør af *Nordic Party Members: Linkages in Troubled Times*. E-mail: kp@ifs.ku.dk

Martin Vinæs Larsen, lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Forsker i vælgeradfærd og holdningsdannelse med særligt fokus på sammenspillet mellem økonomi, politik og demokrati. E-mail: mv.@ps.au.dk

Winnie Faarvang, bachelor i statskundskab, Aarhus Universitet.

Henrik Bech Seeberg, lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Hans forskningsinteresser omfatter særligt partiers konkurrence om at sætte den politiske dagsorden og dets konsekvenser for vælgeropbakning og policyforandringer. Har publiceret i fx *European Journal of Political Research*, *West European Politics*, *Party Politics* og *Journal of European Public Policy*. E-mail: H.Seeberg@ps.au.dk

Asbjørn Skjæveland, ph.d., lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Interesseområder er blandt andet Folketinget og koalitionsdannelse. E-mail: skjæveland@ps.au.dk

Camilla Therkildsen, bachelor i statskundskab, Aarhus Universitet.